

Caiete Silvane

187

Revistă de cultură. Sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Vasile Pușcaș

UNIVERSITATE
SOCIETATE
MODERNIZARE

Idealul universității
moderne la Cluj
(1919-1945)

FUNDAȚIA
TRANSILVANIA
LEADERS

Traian Vedinaș

ONISIFOR GHIBU

Viață și idealuri sociale

Ion Breazu

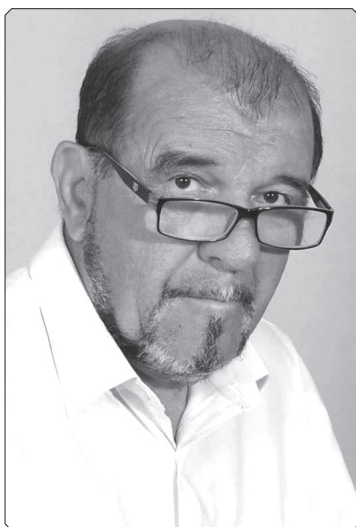
UNIVERSITATEA ROMÂNEASCĂ
REGELE FERDINAND I" DIN CLUJ

Ediție îngrijită și studiu introductiv de
Vasile Pușcaș

Dosar Onisifor Ghibu

0260 612 870

caietesilvane@yahoo.com

www.caietesilvane.ro

Sumar

- Gheorghe Mircea Covaci**, Poeme pentru „Caiete Silvane”, cu o prezentare de **Ion Mureșan** și o parodie de **Lucian Perța** pp. 1-3
- Viorel Mureșan**, O zi cu Urmuz pp. 4-5
- Imelda Chința**, Antologie de proză fantastică a secolului al XIX-lea pp. 6-7
- Carmen Ardelean**, Nostalgiiile unui globe-trotter temporal pp. 8-10
- Alexandru Jurcan**, Umbrele trecutului p. 10
- Otilia Ardeleanu**, Femeile Lilith dinlăuntrul meu pp. 11-12
- Gela Enea**, Eleanor Mircea sau unde suntem când nu (mai) suntem p. 13, p. 16
- Marcel Lucaciu**, Apocalipsa cuvintelor p. 14, p. 17
- Viorel Tăutan**, Runda a treia pp. 15-16
- Gheorghe Moga**, După Sfânta Marie... p. 17
- Simona Ardelean**, Filmografiile Simonei. *The Adjustment Bureau* (2011) p. 18
- Ioan-Pavel Azap**, Reeditări filmice (XXXIII) p. 19
- Daniel Mureșan**, Cronica discului. Angelica – *Without Words* p. 20
- Ioan F. Pop**, Solilocvii inutile p. 21

Poeme de **Ștefan Drăgan** p. 22

Dosar Onisifor Ghibu, realizat în colaborare cu Editura Școala Ardeleană: **Ioan-Aurel Pop** („Un luptător și epoca sa”), **Traian Vedinaș** („Nevoia de idealuri”), **Ion Breazu** („Despre Onisifor Ghibu”), **Vasile Pușcaș** („Despre Onisifor Ghibu”), **Onisifor Ghibu** („Universitatea Daciei Superioare și pedagogia românească. Lecția de inaugurare a catedrei ordinare de Pedagogie și a cursului Prolegomena la o Pedagogie românească, ținută la 19 octombrie 1921) pp. 23-32

Marin Pop, Activitatea despărțământului Zalău al Astei în perioada 1928-1940 (II) pp. 33-36

Alexandru-Bogdan Kürti, Deservenții de culte în vizorul Securității (III) pp. 37-41

Laurențiu-Ștefan Szemkovics, Două sigilii ale Prefecturii și Subprefecturii județului Sălaj (1922) p. 42

László László, Tratatul de pace de la Trianon în manualele din România și Ungaria pp. 43-48

Daniel Săuca, **Györfi-Deák György**, **Viorel Tăutan**, **Viorel Mureșan**, Malaxorul de august (epidemic) pp. 49-52

Arca poeziei, **Giuseppe Ungaretti**, Ultimele coruri pentru tărâmul făgăduinței (7), traducere de **Nicoleta Dabija**, o rubrică de **Viorel Mureșan**, coperta IV

Caiete Silvane

ISSN 1454-3028

on-line: ISSN 2247-7365

Adresa redacției: Zalău, Piața 1 Decembrie 1918, nr. 12, Sălaj, România; Tel./fax 0260/612870; e-mail: caietesilvane@yahoo.com, office@caietesilvane.ro; www.caietesilvane.ro; www.culturasalaj.ro

Revistă de cultură editată de Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, sub egida Uniunii Scriitorilor din România, a Consiliului Județean Sălaj, a Consiliului Local și Primăriei Municipiului Zalău

Serie nouă, Anul XVI, Nr. 8 (187), august 2020.

Apare până în data de 20 a fiecărei luni. Preț: 5 lei

Redacția:

Daniel Săuca - redactor-șef

Viorel Mureșan - redactor-șef adjunct

Marin Pop, **Carmen Ardelean** - redactori;

Viorel Tăutan, **Marcel Lucaciu**, **Imelda Chința** - redactori asociați;

Györfi-Deák György, **Alice Valeria Micu**, **Gheorghe Moga**,

Simona Ardelean - colaboratori.

Responsabil de număr: **Daniel Săuca**

Corectură: **Oana-Maria Barariu-Săvuș**
Tehnoredactare: **Marius Soare**

Revista apare în urma unui protocol de colaborare încheiat între: Consiliul Județean Sălaj; Instituția Prefectului Sălaj; Primăria Zalău; Direcția Județeană pentru Cultură Sălaj; Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău; Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” Filiala Zalău; Biblioteca Județeană „Ioniță Scipione Bădescu” Sălaj; Inspectoratul Școlar Județean Sălaj; Arhivele Naționale Filiala Sălaj; Cenaclul literar „Silvania” și Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj.

Responsabilitatea pentru opiniile și calitatea materialelor publicate revine în întregime autorilor.

Nu primim la redacție decât materiale culese în format electronic, cu respectarea normelor ortografice în vigoare.

Revista „Caiete Silvane” este membră a Asociației Revistelor, Publicațiilor și Editurilor (ARPE)

Abonamentele la revistă se pot contracta prin oficiile poștale, factorii poștali, prin Mediadiff Product SRL și prin redacție (telefon 0260-612870).

Prețul unui abonament pe o lună este de 5 lei. Pentru orice nereguli privind difuzarea vă rugăm să ne contactați telefonic la redacție.

Tiparul realizat la Tipografia Color Print Zalău, Str. 22 Decembrie 1989, nr. 66, Sălaj, tel./fax 0260-661752

Gheorghe Mircea Covaci

Gheorghe Mircea Covaci a absolvit studii de inginerie, de științe economice și de teologie. Pasiunea lui constantă de-a lungul anilor a rămas însă teoria literaturii, estetica, semiologia. La intersecția atâtor preocupări, poezia pe care omulețul acesta, cu figură bacoviană, o scrie, e un hibrid ciudat între o retorică agitată și un substrat intelectual rece. Agitația de la nivelul textului pare a avea menirea de a masca, a înăbuși, a evita emoția. Textele lui Gheorghe Mircea Covaci au un aspect de puzzle haotic care, în ciuda neliniștii de la suprafață, paradoxal, îmi lasă în final senzația de poezie uscată, de poezie foarte bine construită. Și foarte bine scrisă. Mizăm decis pe destinul lui poetic.

Ion Mureșan

Hai să-ți ghicesc în cărți

Gata, lumea se dezvăță de mine ca
de un vas spart de Tanagra, vede
altceva, nu mai crede-n himere,
de tristețea mea se leapădă ușor. Stau

pe o sârmă la marginea pădurii. „Între
doi nori cuantici deasupra”. Și dedesubt,
ulciorul plin. Nu mișca, ai să cazii! Copacii
spun că tremur – știu, ulciorul are
limitele lui, nu vrea vărsare... Ai toată

libertatea de mișcare înlăuntru, nu te mai
smiorcăi atâta, uite și ulciorul se clatină, vai,
ce echilibru precar ai, aproape indiferent... Mă
recunosc, privesc prin fereastra copacilor, îmi văd
umbra părăsită, șchioapă, numai falca lăsată mă
îndeamnă să rezist până la noua răscruce unde...

copile, ridică ulciorul, zi cu mândrie: Hai
să-ți ghicesc în cărți!

Unică pentru că sare coarda

O descoperi în fiecare zi, față netedă și
veselă, sărind coarda – nimeni nu
știe de ce, printre plante cățărătoare, pe
betonul fierbinte, înghețat ori ud. Curioșii
nu-i schimbă viața. „Asta e determinarea
ei”. Sus-jos, sus-jos cu coarda, din copilărie – vreo
50 de ani și ceva. S-a făcut o ședință cu vecinii,
contrariați, cei mai mulți ziceau că e smintită,
săraca. Un fizician, iubitul ei mulți ani, făcu
lumină: De ce-l căutați pe cel smintit printre
cei activi? Vibrațiile coardei au *efect lambda*, similar

corzilor ghitarei lui Dominic Miller – dizolvă
nodurile energetice, induc starea de bine, fac
bine și găinilor. Din contră, undele voastre merg
contra pulsației cosmice, încordează simțurile, usturoiul
nu crește... De aia e unică pentru că sare coarda.

Genom uman

Ascuns printre filamente mărunte – nu
mai știu de unde cumpărate, trage linii, desene,
caractere. Caligrafiate, material didactic pentru
magi și grămătică, „cadru de lectură și contemplare”.
Vene întinse, pioase, urcă-n spirale largi, ca într-un
carusel sălbatic. Tensiuni, armonii... „Pot ajuta la

ceva?” Hai, bătrâne, nu te mai ascunde-n semne, ieși odată, e
vară, fă spectacol! O să-ți iasă! Alungă singurătatea, demască-te,
scoate binoclul din paragină, vezi țărmurile Aticii și mai încolo, uită-te
la lume, rupe ața... Te aștept la castel cu straie mătăsoase, așternut
de vizon, puțină anarhie nu strică, ce dracu! „Salturile în
neant nu sunt asigurate”. De ce îmi zdruncini adrenalina cu

fuga asta în lume? Nu, nu, asta n-o să o fac, poți să mă
tai! Voi sunteți *Gheena*, amenințați cu focul, mâncați
zilnic zeamă de șoricioaică și limbă de șarpe – combinația
asta omoară un elefant, sunteți ignoranți, bețivi, spurcați,
elemente grele fără rușine. „Patologici, pe cuvânt”. Dacă
te arăți frunte spășită, plasmă pioasă în turn-semn de
energie pozitivă, sar iute la beregată, te alungă pe
brânci. Am pus trezie între mine și voi, ca pasărea
clocitoare în cuib înalt. Din pleoapa trecutului – fără
găuri, ninge în mine cu senzații, habar n-ai... Ceasul
tău? Plângeam când l-am plăsmuit, ieșeau clipe
grele din mine... „Totul continuă sub altă formă”.
Coborâm dealul împreună... Mă dor ochii, merg

împleticit. „Poate-i de la deochi, bată-l”. Nu, e
de la zei anxioși care îți injectează ouă în terminații
nervoase, nu-i pot suferi. Așa sunt eu.
Genom uman.

37

Ca o lună seacă, neadormită, iarna. Pietricele gemene din
pământul statorniciei – vibrații, scriu de zor problema pe
tavanul de cleștar: cum se simt 37 de bătați de aripă într-o
arhivă lăuntrică de doi pe doi? „Grea ecuație filosofică le

dai de ziua celebrării, zău”. Rezolvăm prin metoda
speculativă – zice una: punem două încăperi atent
delimitate, pe un ecran alb-negru cu margini franjurate,
derulăm imagini simultan, vedem ce se întâmplă până la
căderea nopții... Prima, cu perdele lăsate: termite ascunse sub
preșuri – mânate de utopii livrești, ronțăie, sub acoperirea

anonimatului, forme feminine chinuite vizibil în dreptul bucuriei și surâsului interior... „De unde vin atâtea?” Le prefac în cioburi – arta spargerii imanentului la temperaturi joase. „Dușumeaua scârțâie sub faldurile realității: unde vă sunt sprijinatorii, *retorii*?” A doua, cu geam întredeschis: fluturi-mosaic lipiți de tavan iau cioburile, le lustruiesc bine-bine, apoi le pun într-un puzzle imens, ornate la interior – cu ce trebuie, doar ele știu... e asta o alternativă netrecătoare, entitate adică... Simți fâlfâirea, pulsația astrului? Alterarea dispare încet-încet cu minime

împotriviri: „Pierderile se compensează cumva”. Ajunge, problema-i rezolvată, hai, dați-vă mâinile peste trupurile mamelor prefăcute în trestii sunătoare!... Se amuză, ies prin spărtură... Pe cerul dinlăuntru: 37 – un număr încă nedescifrat... Și miezul pulsației, expansiunea.

Parodie de Lucian Perța

Gheorghe Mircea Covaci

Hai să-ți ghicesc în cărți

(din *Caiete Silvane*, august 2020)

Hai, iubite cititor, dezvăță-te de
înșelătoria plăcere a spațiului
online, plin de himere, crede
în cititul în cărți, în plăcerea cititului.

Uite, eu de exemplu, și-n tihna pădurii
când merg, iau cu mine o carte
de studii economice sau teoria literaturii
și până n-o citesc, nu merg mai departe!

Nu te mai smiorcăi, că lectura e uscată și dificilă,
vorba poetului Ion Mureșan, e foarte bine,
reînvață-te să citești de acum, filă cu filă
și o să vezi cum și plăcerea lecturii revine...

Recunosc că și mie la-nceput mi-a fost silă,
dar acum nu mai merg nicicând fără o carte la mine
Hai, iubite cititor, spune: „fie ce-o să fie!
Cumpăr cartea asta de poezie”!

O zi cu Urmuz

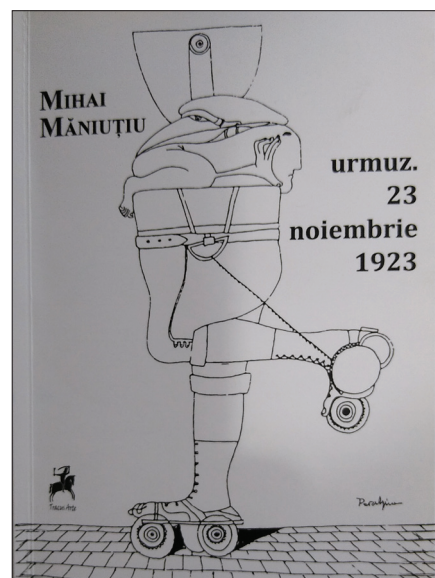
Viorel MUREȘAN

Un titlu precum cel al volumului lui Mihai Măniuțiu, *Urmuz. 23 noiembrie 1923*, Editura Tracus Arte, București, 2018, trăiește în cel puțin două planuri aflate la îndemâna cititorului. Partea seacă, de calendar, a titlului desemnează data când „câteva gloanțe fulgerară într-un boschet la șosea” (Geo Bogza), zburând creierii unui grefier de la Curtea de Casație. Așa, am avea în față cronica unui fapt divers sau, posibil, o carte de literatură a evenimentului. Ținând seamă însă și de prezența numelui scriitorului, asociat datei când s-a sinucis, profilul cărții devine metaliterar. Fără să conțină pagini de istorie literară, placheta lui Mihai Măniuțiu se deschide cu *Procesul – verbal al poliției (23 nov. 1923) în care se constată sinuciderea lui Demetru Demetrescu-Buzău (urmuz)*: „Noi N. Dezideratu, comisar de poliție, șeful circ. 3 perif. București. Ni s-a raportat de către sergent că pe șoseaua Kiseleff, în dosul Bufetului, într-un boschet se găsește un om împușcat. [...]” (p. 5). Textul reproduș e un fragment adaptat după „filmul documentar al morții” lui Urmuz și constituie cel mai important element de paratekst, din care izvorăsc cele aproape 70 de poeme ale cărții. Ele sunt rânduite după principiul fagurelui, ale cărui alveole urmează a fi umplute cu același conținut, păstrând și ceva din tiparul olfactiv al fiecărei flori în parte.

Aflăm, dintr-o carte de temelie a literaturii comparate, *Literatură. Creație, succes, durată*, de Fernand Baldensperger, că Milton, de pildă, considera *Cântarea Cântărilor* ca pe o dramă pastorală, iar *Apocalipsul*, ca pe o tragedie. Deci, există un sâmbure teatral, așa cum există și unul liric, în orice text care exprimă omul. Cu atât mai mult, acest germen al „lumii ca teatru”, al raportului dintre persoană și mască, trebuie că-

utat în puținele „pagini bizare” ale lui Urmuz, cu cât autorul lor, până și în cenușiul cotidian ori în fuga de identitatea sa civilă, rămânea înscris într-un cerc de saltimbanci. Mai întâi au fost episoadele biografice comune, care au condus la o puternică influență dinspre Urmuz asupra lui G. Ciprian. Apoi, ne vine și mărturia edificatoare a lui Eugen Ionescu: „Urmuz nu se hotărî decât târziu să publice: între timp, cel mai bun prieten al său, un actor al Teatrului Național, colporta și populariza, povestindu-le, cele mai multe din aceste povestiri, straniile sale aforisme, butadele sale paradoxale. Ele avură o influență puternică asupra climatului intelectual în anii războiului”. Iar acum, în mâna unui regizor de teatru precum Mihai Măniuțiu, îl „citim” pe Urmuz ca pe un protagonist ubicuu într-o carte de poeme. Fără a insista asupra primului text, o confesiune a unui năpăstuit: „tot mai des/ când înghit/ orice aş mânca sau bea/ e ca și cum aş înghiți/ un cuțit” (*urmuz. 23 noiembrie 1923*, p. 6), sub raport tehnic, impresia e că ne aflăm în fața unei noi zvâcniri a suprarealismului. În următorul poem, perspectiva se schimbă. La cârma textului se instalează un narator omniscient, care vine cu o poveste „credibilă”, ce poate da iluzia realității. Capătă contur precis reperele spațio-temporale, în vreme ce personajul Urmuz își începe degringolada zilei fatidice: „de aproape șase ore/ urmuz/ bea/ în birtul de pe șoseaua/ kiseleff/ pahar după pahar/ cu absint// de aproape șase ore/ de cum își apropie buzele de pahar/ absintul se preface într-un lichid parfumat/ și dulce la gust// de aproape șase ore/ urmuz bea/ din paharul cu absint/ sirop de asfodel” (*Sirop de asfodel. 23 noiembrie 1923*, p. 7).

Prin recurență, se impune atenției cititorului un titlu cu aspect

baroc, format dintr-o frază construită după tipar balzacian, cu puzderie de amănunte: *urmuz scoate din buzunarul de la piept al costumului său vărgat stiloul Mont Blanc și scrie pe fața de masă albă, cu tiv dantelat*. Nu mai puțin de șapte poeme, foarte scurte și presărate cam din zece-n zece pagini, stau sub această frază-titlu. În arhitectura volumului, ele au rolul unor arte poetice, sugerat de gestul personajului din efigie: „... scoate ... stiloul Mont Blanc și scrie ...”, precum și de punctuație, enunțul fiind urmat, invariabil, de două puncte. Primul poem din această serie reprezintă începutul celui care-l succede, un text de altfel spectaculos, contaminat de teatrul absurdului prin chiar tema reificării omului: „ascultă/ drăguț. eu sunt mort/ de ce te încapățânezi să mă parfumezi/ să-mi calci cămășile/ să-mi înnozi cravata la gât/ să mă înveți/ (în cămăruța/ de doi pe doi metri)/ cum să dansez foxtrot/ de ce perseverezi/ doar nu ești mașinăria/ (sau poate ești)/ cu care habitacul nostru/ de sticlă/ e ridicat la cer// ascultă/ drăguț/ de ce te încapățânezi/ habitacul nostru/ oricum/ s-a desprins din/ cârligul lui de mătase/ de oțel/

ne zbuciumăm/ cădem - / lacheii nopții se grăbesc să ne acorde primul ajutor/ în conformitate cu regulile și protocolul lor/ măturând sticla spartă și alte chestii care s-au făcut zob/ după care ne adună pe fărâș/ și suntem imediat repartizați:/ eu/ la gunoi/ tu/ drăguț/ la locul tău de veci/ în sertărașul pe care/ de când e lumea/ nimeni nu l-a deschis” (*Ascultă drăguț*, pp. 9-10). Găsim, sub scutul titlului baroc citat mai sus, un poem în care gestul suicidar capătă rezonanțe dostoevskiene: „mi-am pus revolverul sub pernă și din momentul acela n-am mai adormit rușinat” (p. 17). Altele par aforisme sau eboșe aforistice, care nu și-au pierdut încă parantezele: „oare ce nume poartă eroarea de a te fi născut (printre cele născute) în regnul greșit? (p. 26). Avem și imaginea morții, redată prin metonimii concise: „curând, chiar mâine, veți intra în locuința mea, într-o casă curată și fără amintiri, acolo veți întâlni doar albul amnezic al patului meu” (p. 61).

Multe dintre pagini se nasc în jurul unor gesturi sau acțiuni cu care personajul Urmuz își umple ziua petrecută în birtul de la Șosea. Astfel, nu ne poate scăpa relația sa cu oglinda din cârciumă, care va genera tema dublului, dar și alte spaime inspirate de cunoașterea de sine: „așa că mă uit - și mă uit - și mă uit/ și acela din oglinda drapată cu brocarturi mov/ din colțul tavernei/ da acela cu mustăcioară și frizură de filfizon/ (s-ar zice că sunt eu/ dar ar putea fi și demetru demetrescu-buzău)” (*În oglindă*. 23 noiembrie 1923, p. 14). Tot într-o oglindă imaginară, exersând cunoașterea magică specifică artei, descoperă poetul că: „oroarea are sute și sute de chipuri/ de neîndurat” (*Urmuz zâmbește*. 23 noiembrie 1923, p. 21). O pagină cu toate ingredientele teatrului absurd activate poate deveni o replică în oglindă a lumii: „dimineața își însușise statuile fără cap/ altfel destul de vorbărețe/ statuile stau de o parte și de alta a căii ce duce spre/ latrina regală/ (parcurgi alea cumva în pripă/ nu însă în panică)/ statuile urinează/ realitatea asta e departe de a fi vulgară/ e chiar/ nesperat de/ spectrală/ și/ de

neverosimil/ de/ spirituală” (*Urmuz reflectează*. 23 noiembrie 1923, p. 20). Împletindu-se în numeroase poeme, tema dublului, jocul măștilor, motivul dedublării, disimularea, extremul de diversificate stilistic, ajung în carte să fie predominante. Uneori, aspectul de cronică a unei zile, pe care îl îmbracă poeziile, este uniform și placid, cum e și starea diaristului autor. Bunăoară, într-un poem precum *Crăpătura*. 23 noiembrie 1923, doar cuvântul „urmuș”, pseudonim și metaforă totodată, este utilizat conotativ. Și asta, în contextul, cât se poate de absurd, al unei dispute scenice dintre Demetru Demetrescu-Buzău și Urmuz, în jurul circumstanțelor venirii lor pe lume, în timp ce privesc la o fisură ivită în peretele birtului. Într-un loc, un titlu de poem este cel care confirmă dedublarea ca procedeu artistic: *Urmuz are un moment de slăbiciune și caută să câștige compasiunea lui Demetru Demetrescu-Buzău*. 23 noiembrie 1923 (p. 58). Poemul *Urmuz își laudă daimonul*. 23 noiembrie 1923 pare construit după tiparul singularei fabule a autorului de „pagini bizare”.

Apatia diaristului, invocată mai sus, se situează cumva în vecinătatea neantului. Iar acesta, ca obiect și țintă a literaturii absurdului, într-un poem intitulat *Și-apoi neantul*. 23 noiembrie 1923, apare într-o descriere poetică aproape fără cusur: „și-apoi neantul/ aura azurie a neantului/ nici un chip nici măcar/ monstrul care te-a urmărit toată viața/ nimeni nimic/ doar beteala de aur/ și acel azuriu/ acolo ajungem/ în acea încoronare/ fără urmă de infatuare/ ne-am născut dar nu ne-am născut// acea dungă azurie/ acea amprentă a nimicului/ de pe ochii închiși sau deschiși// acea aură da acea aură/ acel nimb acea strălucire/ acel concentrat de pietricele explozive/ acel minuscul vezuviu în expansiune” (p. 39). O veritabilă izbândă a întregii cărți a lui Mihai Mănișiu ni se pare poemul intitulat *Urmuz se amuza când prietenii lui glumeau*. 23 noiembrie 1923. E un text în care procedeul reificării, amintit în trecăt ceva mai sus, vizavi de literatura absurdului, prevalează. Imaginarul poetic, un amestec de Urmuz și

Kafka, antrenează și ideatic universul celor doi precursori, de la gesticamefientă, la obsesia omului dublat și devorat de monstru: „urmuș/ are încredere numai în scaunul care a căzut în gol/ de mai multe ori/ urmuș/ își ține hainele doar în dulapul care/ într-un moment de panică/ s-a sufocat// urmuș preferă să-și anine/ pălăria/ în cuierul decapitat/ și să ațipească pe canapele/ cu serioase antecedente penale// prietenii lui glumeau/ iar urmuș îi încuraja/ și-a cumpărat chiar un gândac-spânzurar/ de la talcioc/ și gândacul de tinichea/ era viu/ se foia în buzunarul lui/ sau în tabacheră/ când îl lua cu el la tribunal/ ori la plimbare/ la șosea// de la un moment dat (neprecizat clar)/ prietenii lui n-au mai glumit/ urmuș a continuat să se amuze/ și n-a renunțat/ nici la gândacul-spânzurar// îl poartă la butonieră/ plin de bravură” (pp. 48-49).

O clipă, în *Declarație*. 23 noiembrie 1923, poezia scapă de sub scutul absurdului, ajungând la o fereastră ce dă spre realitatea plină de asperități și constrângeri. Poate că, în goana după dublul său, își caută adevărata identitate: „subsemnatul/ urmuș/ declar:// dacă mi s-ar da încă o viață/ s-o trăiesc/ aș protesta/ ca fost grefier/ și ca fost/ judecător/ de la bun început/ și aș avea/ pretenția/ să mi se arate/ ce e/ ce ar fi de trăit/ în viața asta/ să zicem/ măcar/ timp/ de un minut” (p. 57). Într-o eventuală tramă a cărții, poemul în care „urmuș face primul pas spre ușa birtului/ ezită/ îl trec fiori de groază” (*Urmuz se ridică*. 23 noiembrie 1923, p. 78), reprezintă un punct culminant. Mai urmează trei epiloguri, care întăresc tușa diegetică a volumului. Într-unul din ele: „s-a auzit o împușcătură/ sau/ mai degrabă/ un zgomot de oase tasate// (trebuie că undeva pe aproape/ era un abator)” (*Epilog 2*. 23 noiembrie 1923, p. 82). Ultimul epilog e transcrierea sub formă de versuri a *Procesului-verbal...* constata-tor al morții lui Urmuz. Trecut prin cartea lui Mihai Mănișiu, actual rece de stare civilă s-a încărcat poetic. La închiderea volumului de excelentă poezie ludică, rămâne pe retina cititorului gestul joyce-an de a cuprinde lumea într-o singură zi.

Antologie de proză fantastică a secolului al XIX-lea

Imelda CHINȚA

Gheorghe Glodeanu se dovedește un scriitor prolific prin impresionanta colecție critică oferită cititorului rafinat, preocupat de acest gen literar. Pasionat încă de timpuriu de literatura fantastică, acribios cercetător al genului, autorul revine cu un studiu inedit, *Între real și imaginar. Incursiuni în proza fantastică franceză din secolul al XIX-lea*, apărut la Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, Editura Eikon, București, 2020. Exegeza aduce în prim-plan literatura franceză a sfârșitului de secol XVIII și întregul secol al XIX-lea, coagulându-se în jurul unor scriitori mai mult sau mai puțin cunoscuți, de la Jacques Cazotte, Charles Nodier, la Victor Hugo, Gérard de Nerval sau Guy de Maupassant. Un studiu complex, o incursiune inedită în literatura fantastică franceză, abordată în diacronie, concentrându-se asupra unor perioade diferite, și anume fantasticul de factură romantică (1830-1850), fantasticul francez între 1850-1880 și fantasticul interiorizat (1881-1900). Reputatul critic și profesor universitar își mărturisește fascinația față de literatura fantastică în prefața volumului, *O nouă pledoarie pentru literatura fantastică*: „Fascinația exercitată de această literatură se explică prin faptul că facilitează accesul către necunoscut, îndemnându-l pe omul modern să redescopere pasiunea pentru semnificațiile ezoterice”. Autorul decodifică limbajul povestirii fantastice dintr-o perspectivă comparativă, analitică și fenomenologică, trecând în revistă principalele teorii ale genului. Fantasticul impune o serie de vârste distincte consacrate unor autori a căror valoare s-a dovedit incontestabilă. De opera acestora s-au preocupat nume importante precum Jacques Goimard, care s-a oprit în studiile sale asupra autorilor englezi, francezi și germani, Olivier Valentin, care reia dubitația lui Stephen King, potrivit

căreia fantasticul poate sau nu fi definit. Definirea genului a suscitat numeroase supoziții și controverse, deoarece „fantasticul reprezintă o punte între două lumi formidabile: realul și imaginarul”.

Scriitorul sătmărean face o incursiune în sfera conceptului de la primele sale manifestări, 1764, odată cu apariția romanului lui Horace Walpole, *Castelul din Otranto*, considerat primul roman „gotic”. Studiul aduce o contribuție extrem de elaborată în ceea ce privește etapele distincte ale fantasticului, dar și cele mai argumentate exegeze ale genului. Sunt inventariate cu seriozitate tipurile de fantastic, precum: *fantasticul psihologic, ocult, jovial și umoristic, sentimental, grotesc sau realist*. La baza literaturii fantastice stau *Spaima arhaică și figurile mitice*, omul dintotdeauna s-a eliberat de cotidian prin povești și prin mit, recreându-se lumi posibile, plauzibile, ce concurează realitatea.

Noutatea studiului constă în abordarea exclusiv a literaturii fantastice franceze, în acest sens este abordată lucrarea de referință a lui Castex, care conține importante repere teoretice pentru înțelegerea speciei. Exegeza franceză menționează că anul 1830 este cel în jurul căruia se cristalizează, ca gen autonom, povestirea fantastică în Franța. Anul 1856 este marcant în evoluția povestirii fantastice prin publicarea narațiunilor lui Edgar Allan Poe, în traducerea lui Baudelaire.

Castex îi acordă o atenție specială în lucrarea sa despre literatura fantastică lui Jacques Cazotte, căruia îi revine meritul de a impune genul în literatura franceză. Circumscriș fantasticului de factură romantică, Jacques Cazotte este considerat promotorul povestirii fantastice prin romanul *Diavolul îndrăgostit*. Metamorfoza, miraculosul, animalul fabulos, spaima, experiențele ezoterice, diavolul umanizat sunt

forme de manifestare a fantasticului, care, pe alocuri, se contopește cu basmul. Un alt autor ale cărui scrieri sunt inventariate de profesorul băimărean este Charles Nodier, care are meritul de a face saltul „dinspre miraculos înspre fantastic”, prin narațiuni precum *Smarra* sau *Trilby*. Spirit rafinat, Nodier este un fascinant povestitor al epocii romantice, ale cărui motive literare în jurul cărora se țese discursul narativ sunt: visul, himerele, iluziile. În multe dintre narațiunile sale, visul se întrepătrunde cu starea de veghe, particularitate ce îl apropie de stilul lui Hoffmann, remarcă Steinmetz, deși între cei doi sunt diferențe notabile în ceea ce privește scriitura.

O voce a literaturii franceze care nu mai necesită nicio prezentare este Honoré de Balzac. Autorul *Comediei umane* se impune și în spațiul literaturii fantastice, P.-G. Castex considerându-l „un geniu vizionar, care aspiră să descrie omul nu numai în relațiile sale cu semenii, ci și cu îngerii și demonii săi”. Visul, ca motiv literar, metamorfoza, obiectul cu puteri miraculoase sunt recunoscutibile în narațiunile scriitorului francez, care recurge la tehnica simetriilor în realizarea fantasticului. Victor Hugo este considerat cel mai important reprezentant al romantismului francez, în viziunea

Irinei Mavrodin, „prin unele din creațiile sale, marele scriitor se poate înscrie, la limită, într-o antologie de proză fantastică”. *Sfârșitul Satanei* (1886) anunță chiar din titlu proza de factură onirică sau universul fabulos al credințelor populare. Gheorghe Glodeanu are în vedere în demersul său interpretativ diferențele studii care au abordat opera scriitorilor menționați, realizând o sinteză a interpretărilor, exprimând totodată și propria viziune asupra unor narațiuni consacrate. Motivul diavolului este des întâlnit în proza de factură fantastică, recognoscibil și în narațiunea lui Hugo. Autorul băimărean apropie acest motiv de scriitorul român I.L. Caragiale, a cărui sursă de inspirație a fost universul folcloric autohton. Părerile sunt împărțite în ceea ce privește proza scurtă a lui Victor Hugo, Castex le apropie mai degrabă de legendă decât de povestirea fantastică.

Un autor mai puțin cunoscut în spațiul autohton este Charles Rabou, pe care Irina Mavrodin îl prezintă mai succint în studiul său, menționând că, după moartea lui Balzac, acesta va finaliza romanele neîncheiate ale prozatorului *Comediei umane*. Ca autor de narațiune

fantastică se impune prin *Procurotul*, în corpusul cărui Rabou prelucrează motive precum mortul-viu sau cel al strigoiului și pe care criticul Gheorghe Glodeanu îl aduce în prim-planul cititorului român preocupat de literatura fantastică.

În a doua parte a studiului, o secțiune importantă din economia cărții îi este consacrată lui Gérard de Nerval, prezent în antologia Irinei Mavrodin cu câteva texte semnificative, *Mâna fermecată*, *Pandora*. Narațiuni incitante, dominate de nerv artistic, având un caracter anticipativ, Nerval anunță fantasticul modern al secolului XX, în care ruptura este substituită printr-o comunicare „adesea imperceptibilă dintre lumi, dintre realitate și vis”. Și Castex este preocupat de opera scriitorului francez, dedicându-i un capitol intitulat *Nerval și drama lui*. Cercetătorul fenomenului fantastic în literatură afirmă că „viitorul poet își descoperă vocația pentru supranatural încă din copilărie”.

În secțiunea a treia, *Fantasticul interiorizat*, Gheorghe Glodeanu antologhează scriitorii abordați de Irina Mavrodin în studiul său. Astfel, secțiunea se deschide cu Théophile Gautier, *Moarta îndrăgostită* fiind

una dintre cele mai cunoscute proze fantastice ale autorului francez. Gautier este „considerat un precursor al parnasianismului și un promotor al «artei pentru artă»”. Proza sa se distinge prin câteva trăsături specifice remarcate de critica de specialitate cum ar fi: fantasticul macabru și exotic, satanicul, bizarul și straniu, alături de viziunile edene. Castex îi acordă, de asemenea o atenție sporită în exegezele sale, menționând că scriitorul a fost cuprins de „un obscur presentiment al realităților invizibile”.

Guy de Maupassant rămâne o figură impozantă a prozei scurte în literatura universală, adept al *fantasticului psihologic*. Narațiunile sale se coagulează în jurul unei teme ce revine obsesiv, spaima, autorul prezentând cazuri de demență și analizând aberațiile provocate de spaimă.

Între real și imaginar este o antologie de proză fantastică din spațiul francez al secolului al XIX-lea, ce se distinge prin rigurozitate analitică, prin obiectivitatea selecțiilor. Un studiu serios, complex, despre proza fantastică, ne propune criticul Gheorghe Glodeanu, care devine călăuză în spațiul amplu al literaturii fantastice franceze.

A apărut o nouă carte la Editura „Caiete Silvane”: Ioan Oros-Podișan, „Alertă la Poliția judiciară”.

M-am născut la 4 august 1943, în orașul Sinaia, județul Prahova, din părinți sălăjeni, refugiați în toamna anului 1940 în „Regat”, urmare a cedării vremelnice a Ardealului, în care am revenit peste ani.

După stagiul militar, m-am dedicat carierei de polițist, în cadrul Ministerului Afacerilor Interne. Am absolvit inițial școala de subofițeri, ulterior școala de ofițeri, licențiat al Facultății de Drept, absolvent al cursului post-universitar de lungă durată în specialitatea „științe penale”, în cadrul aceleiași facultăți, a mai multor cursuri de specializare și perfecționare în diverse domenii, în cadrul MAI.

În perioada 1967-1999 mi-am desfășurat activitatea profesională în cadrul IPJ Sălaj, exercitând

succesiv diverse funcții operative de execuție la cele de conducere. Sunt mândru că am avut onoarea să fac parte din servicii operative de elită ale Poliției Sălăjene. În ultimii ani de carieră profesională, am scris și publicat numeroase articole de presă și am coordonat activitatea redacțională a Ziarului Poliției Sălăjene, cu tiraj de difuzare în județ. După pensionare, am activat și în sectorul privat, ca director al unor firme, formator la cursuri de calificare profesională sau consultant juridic.

Deși am cochetat din tinerețe cu poezia, acestea au rămas în faza de manuscris, neglijând publicarea lor. Poeziile scrise în ultimii ani, le-am adunat în volumul în curs de apariție, cu titlul: „Când voi fi doar amintire”. Câteva strofe se regăsesc și în prezentul volum de proză.

Autorul

„Caiete Silvane”, revista și editura Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj, instituție a Consiliului Județean Sălaj.

Nostalgiile unui globe-trotter temporal

Carmen ARDELEAN

Creionul de tâmplărie, Mircea Cărtărescu

Creionul de tâmplărie a fost, la început, una dintre cărțile achiziționate, cum altfel decât virtual, în perioada stării de urgență, când am fost încercată de o paradoxală teamă de inaniție... literară. Am simțit o nevoie acută de a-mi asigura provizii consistente de volume nou apărute și, deopotrivă, de volume semnate de autori dragi mie. Am citit mult, am citit cu patosul care-mi amintea de perioadele în care, în absența altor obligații, citeam mai mult decât respiram. Mai puțin *Creionul de tâmplărie*. Poate să fi fost de vină obișnuința de a parcurge cuprinsul fiecărei cărți, obișnuința care mi-a dat, la momentul acela, o dezamăgire provocată de (absolut deloc validată) suspiciune(a) că mă aflu în fața unui volum ce reunește, fără o altă miză decât una comercială, texte răsfirate prin presa literară, evocări, necrologuri, prefețe ale unor cărți sau discursuri susținute la conferințe, lansări de carte etc. Poate să fi fost de vină setea mea de ficțiune, într-o perioadă pe care am resimțit-o ca pe una de tip realism magic. Cert e că, la aproape trei luni de la momentul în care am abandonat cartea pe marginea canapelei, am decis să îi dau o a doua șansă. Am citit-o într-o singură zi, cu o plăcere, o curiozitate și o atât de dulce senzație de dependență, care mi-au amintit de prima lectură a *Nostalgiei*, undeva prin anii facultății.

N-am ales întâmplător acest exordiu în care par personajul central al propriului text, ci pentru că am avut, realizând schița acestei cronici, senzația că prima mea reacție poate fi un bun exemplu de „Așa nul!” și convingerea că mulți vor fi căzut sau vor cădea într-o capcană periculoasă: de a considera cartea

de față un construct, iar pe autorul acesteia un oneros prestidigitator. Unii au făcut-o deja...

Creionul de tâmplărie nu e nimic din toate acestea. În ciuda independenței inițiale a textelor realizate, așa cum mărturisea autorul într-un recent interviu, în ultimele două decenii, e vizibilă o unitate indisolubilă, dată, în primul rând, de ceea ce aș numi, folosind o parafrază, primatul literaturii. Această incontestabilă supremație a literaturii (după modelul, *literatura înainte de toate!*) devine principiul unificator și ordonator al textelor și al experiențelor literare și personale. Citit cu atenție și cu creionul (de tâmplărie) în mână, volumul (se) relevă (ca) un amplu poem lirico-epico-dramatic, încărcat de autoreferențialitate. Filonul acesta autobiografic, meșteșugit inserat, cu redundanțe ce devin leitmotive (destinul scriitoricesc decis la un an, vizibil în povestea care justifică titlul volumului, reluată și pe coperta patru a cărții, schizoidul adolescent, cele peste opt ore de lectură zilnică, timiditatea excesivă, lipsa simțului umorului, complexele fizice, pasiunea pentru relectură, toate într-un evident contrast cu ceilalți, aflați nu doar pe un cu totul alt meridian, ci și pe un alt „continent de litere”) nu are niciodată o miză singulară. Dincolo de dominantă fizică, de cea temperamentală sau atitudinală, a autorului sau a confracților săi întru literatură, Cărtărescu reușește să realizeze instantanee ale timpurilor revoluate și să transforme fapte de viață, fericite intersecții/întâlniri cu literatura și oamenii ei, în exerciții de emoție.

Abia spre finalul cărții am înțeles că, fie și speculativ, se pot întrevedea trei planuri temporale dublate de trei ipostaze ale autorului, în structura tripartită a cărții.

Fixată într-un trecut mai mult sau mai puțin îndepărtat, prima parte, intitulată *Cum i-am cunoscut* e o retrospectivă a oamenilor și locurilor literare care l-au marcat, l-au construit. E deopotrivă reverențială și haiducească atitudinea celui ce evocă o lume; e o fericită parafrază, ca titlu și atmosferă, la negruzgianul *Cum am învățat românește*, doar că aici despre literatură, deci despre oameni și cărți este vorba.

Exercițiile de imaginație sunt primele întâlniri literare: ipoteticele intersecții (altele decât în ipostaza de lector) cu Eminescu și Arghezi nu sunt un banal laudatio, ci prilejuri necesare de a-și ascuți hangerul dreptății și încercări de a obiectiva o imagine deformată sau mult prea cosmetizată a acestora. Nu o luptă sub stindardul criticii biografice sau psihanalitice duce Cărtărescu în prima parte a cărții sale, ci mai degrabă o luptă pentru înțelegerea completă, complexă a creatorului și a operei sale. Pentru că, departe de a fi simple portrete de scriitor, textele sale au cel puțin o triplă miză, ca într-o

reușită artă poetică: de a surprinde ființarea scriitorului în lume (mai cu seamă în cea literară), inclusiv, ba chiar mai cu seamă, a sa însăși; de a contura rostul cărții și menirea scriitorului și de propovăduire a cuvântului Literaturii, prin lecții sintetice, dedicate unui cititor abstract, ideal, ce ar putea face obiectul unui microvolum de aforisme. Și cred că aici e frumusețea acestui volum în care, aproape în fiecare text, pot fi identificate aceste trei mize esențiale. Căci și în secțiunea a doua, ce reia titlul volumului, *Creionul de tâmplărie*, deși sunt incluse discursuri susținute la diverse evenimente culturale (decernarea unor premii, lansarea volumului *Solenoid*, decernarea unui titlu *Honoris causa*, reverberații ale unor anchete literare etc.), pe care le-aș numi „lecții ale prezentului”, apropo de axa temporală pe care o sesizam în cele trei secțiuni, se păstrează firul roșu autobiografic, portrete ale marilor nume ale literaturii și irizări ale modului în care Cărtărescu s-a raportat la ele sau le-a simțit influența, flash-uri din laboratorul de creație, impresia de confesiune, de intimitate cu cititorul/auditoriul, constant susținută prin halucinanta, șocanta sinceritate.

Ultima secțiune, *Gheață și foc*, îmi pare cea mai eterogenă. Pe de o parte, textelor pe care le-aș plasa, fără reținere, pe o axă a viitorului, și mă refer aici la cele dedicate scriitorilor (relativ sau odinioară) tineri, pe care i-a *păstorit* în mediul universitar și prin cenacluri (Cezar-Paul Bădescu, Ana Maria Sandu, Svetlana Cârstean), autorul le adaugă ba o prefață, ba o postfață, ba un text „la aniversară”, ba un (anti)manifest la Noul roman francez. Pe de altă parte, e secțiunea în care poetul Cărtărescu slăbește frâiele criticului și istoricului literar Cărtărescu, ale (temperat) pamfletarului și în care devin certe spiritul analitic, finețea, subtilitatea, profunzimea și deplină înțelegere a literaturii. Adevărate exerciții de virtuozitate critică, executate cu un instrumentar de chirurg, cu o minuțiozitate de dantelăreasă și cu acuitate gigantescă sunt cronicile în care autorul mută,

regizoral, luminile pe lumea imaginată de alții, în care s-a bucurat să locuiască vremelnice.

Privit panoramic, volumul are aparența unei pseudoistorii literare în imagini. Frământări și puncte de miră, în ceea ce autorul numește „minuscule războaie generaționiste” ale „ciudatului trib” al scriitorilor români, geografii literare, cu accent pe specificul cenaclurilor literare și ierarhia revistelor (din care iese învingător detașat *Echinoux* clujean-sic!), dar și al editurilor vremii (analiza comparativă *Cartea Românească-Humanitas* e, în micro, o umbră fidelă a vremurilor ante și post-decembriste), admirabile parade de aspecte biografice sau teoretice sunt cambrate perfect în textele în care câștigători sunt mereu scriitorul, cartea și cititorul.

Privit focalizat, volumul reliefează aspecte și accente inedite, uneori controversate, ale vieții și operei marilor scriitori români care l-au și ne-au marcat parcursul literar, dar și evoluția literaturii române. În subsidiar, e vizibilă imanenta metamorfozare a cititorului Cărtărescu în scriitorul Cărtărescu, născut din plămada bine crescută și pârguită a avidului lector care e fascinat de posibilitatea întâlnirii cu Eminescu sau Arghezi, „organe vitale ale literaturii române”, de eterogenitatea personalității acestora și de nedreapta perspectivă asupra operei și vieții lor, sau contrariat de lipsa de relevanță, teatralitatea și de discursivitatea unuia ca Viniciu Gafița, primul scriitor văzut în carne și oase, în contrast cu modestia și discreția lui Cioculescu, alături de care a stat la coadă, la Uniunea Scriitorilor.

Vii și cu rezonanță sunt multe dintre *întâlnirile literare*: instantaneul cazon cu Dinescu, prezențele inedite la cenaclurile literare ale lui Crăciun, „cap teoretic foarte serios”, dar la fel de mucalit ca Mușina, pasiunea obsesivă pentru Dimov, admirația și respectul pentru Nedelciu, în contrast cu preconcepția complet greșită a scriitorului „urban”, cu privire la necesarele origini nobile, înalte ale scriitorului, dar și lecția despre *O.Z.N.*-ul suprarealist, respectat, dar neînțeles, Gellu

Naum, profundul *laudatio* pentru Ion Pop sau emoționantele *in memoriam*. Savuros prin subtilitate, conturat într-un portret balzaciano-urmuzian e Paul Georgescu; în note asemănătoare, e fixat „părintele” Ioan Alexandru, în ipostaza inițială de... coordonator de practică agricolă; un portret în note contrastante, ca întreaga viață, îi revine Marianei Marin, într-o evidentă opoziție cu discreta viață și dispariție a lui Mircea Ivănescu.

Când în centru se află „membrii unei restrânse fraternități întru poezie”, primează prenumele, semn al prieteniei irevocabile: Traian cel excentric, burlesc, „sentimental și cinic”, „dandy și bricoleur”, cu „dispoziție pamfletară”; Stratan, cel „diabolic de inteligent, maladiv de inteligent”, generația „implozivă 90”, cu Cristian Popescu, Simona Popescu, Ioan Es Pop, pe scurt, „cei 5 Beatles”, Șerban Foartă, care era „și un muzicolog bun, și – mai ales – un poet integral”.

Metafore admirabile fixează ceea ce conturează profesiunea de credință cărturesciană: scriitorul e un instrument de scris, „stiloul uman ținut între degete de cel care scrie cu adevărat”, „poarta de intrare a frumuseții în lume”; cartea e faptul care crește independent de viața mamei, e calul lăsat liber de jocheu; miezul poeziei, care este miezul condiției umane, este lirismul care e „cisterna de aur lichid din miezul umanității, substanța pe care o căutam pretutindeni, în orice strădanie umană, de la matematici la filosofie, de la literatură la fizica cuantică, de la matematică la teologie, căci el reprezintă grația universală, plutirea pe vânt din gândirea Zen, unduirea algelor din mare în ritmul valurilor și al curenților”. Vizibile mai cu seamă în discursurile de mulțumire, la decernarea unor importante premii internaționale, aceste exerciții de sondare a abisurilor procesului de creație, departe de a fi empirice observații, sunt construite de solidul fundament al lecturilor și al meditațiilor pe marginea marilor opere ale culturii de care nu e nici pe departe străin sau pe marginea propriilor creații de a căror calitate

se bucură cu sinceritate. Lejeritatea cu care identifică genul proximal și diferența specifică în opere și scriitori, ba chiar între biografia și opera aceluiași scriitor, modul în care sublimează ceea ce numește „mitul personal”, satisfăcând nevoia de „imagine vie” a scriitorului sunt plastic surprinse în multe dintre texte: „Splendida cochilie răsucită-n spirală e produsul melcului moale, amorf, vulnerabil, tragic până la urmă. Este un simbol geometric al însăși vulnerabilității sale. Opera artistului e cochilia sa, dar pe mine mă interesează animalul care a secretat-o din sângele și din carnea lui”.

Deloc de ignorat e dialogul implicit cu cititorul, partener de drum literar, căruia nu ezită să i se confeseze, să-i împărtășească supoziții sau convingeri. Nu uită de sfaturi: „feriți-vă de scriitorul care arată a scriitor, trăiește-ntre scriitori și vorbește mult despre cărți: sunt cele mai multe șanse ca el să fie doar un impostor oarecare. Scriitorilor adevărați, de obicei, le e lehamite de lumea literară ca lăptarului de lapte”, pactizează cu el: „Căci noi vrem să-i știm pe ei, pe scriitori, vrem să-i

reconstruim, să-i modelăm mental”, meditează cu el: „Abia când trebuie să supraviețuiești ajungi să știi de ce ești în stare pentru asta”, deplânge, alături de el, soarta/condiția scriitorului și literaturii de azi, într-un oftat adânc și amar: „Scriitorii nu mai sunt vedete, nu mai apar la televizor, nu se mai scrie despre ei decât în presa literară, de cele mai multe ori confidențială ca tiraje. Literatura însăși are azi tristețea speciilor ce se apropie de extincție, amenințată cum e de dușmanii mai bine adaptați ai lumii de azi: televiziunea, internetul, jocurile pe computer” sau: „Mai pasă cuiva azi de moartea unui scriitor? Dar mai știe cineva azi ce este un scriitor?”

În fond, și evanescentul fir biografic, cu nodurile și semnele lui literare face să strălumeze, ca o tablă de legi, lecțiile despre literatură. Iată doar câteva dintre acestea.

1. Respectul pentru un scriitor nu e condiționat de o prietenie sau de o egalitate.

2. Criticii autentici nu-și reprimă nici entuziasmul, nici nemulțumirea, ba chiar își asumă riscuri.

3. Poți iubi/aprecia/admira opera, dar poți resimți disconfort/incompatibilitate cu scriitorul (vezi Naum, Bogza).

4. Poți ajunge să apreciezi și să înțelegi opera unui scriitor, pornind de la o frază dintr-un discurs sau de la jurnalul acestuia.

5. Pentru prietenii cei mai buni, de odinioară, poți păstra o viață întreagă, indiferent de dispute, o caldă afecțiune.

6. Există scriitori la a căror lansare nu (mai) intri.

7. Există scriitori la a căror lansare stai la rând, pentru un autograf.

8. Orice poezie merită să fie recitată de „un miner” care „se scufundă în sistemul carstic al poeziei scoțând la suprafață flori de mină de o tulburătoare frumusețe.

9. Foarte rare sunt cărțile care știu să se oprească exact pe muchia dintre omenesc-prea-omenesc și sentimental, care pot transforma kitsch-ul în valoare și pot vorbi simplu pe cele mai patetice teme”.

10. E nevoie de o vârstă și de o stare pentru o (re)lectură a marilor cărți.

Q.E.D.

Umbrele trecutului

Alexandru JURCAN

Fiecare om cunoaște în timpul vieții persoane diverse și numeroase. Cum ar fi să le adune pe toate, într-un fel de bilanț, pe o pajiște sau la o petrecere? Sau cum ar fi să conviețuim cu noi înșine la diferite vârste? Eu, adultul, să mă țin de mână pe mine copil. Să-i/să-mi dau sfaturi. Era așa ceva și la Bergman în *Fragii sălbatici*. Recent, am văzut filmul *Chambre 212* de Christophe Honoré, cu Chiara Mastroianni, Vincent Lacoste, Benjamin Biolay, Carole Bouquet, Camille Cottin. Un film din 2019, despre derapajele cuplului, despre iubire, despre uzura relațiilor umane – totul între vis și realitate. O dezbatere în cheia realismului magic.

După 20 de ani de căsnicie, Marie părăsește domiciliul conjugal și se instalează în hotelul de vizavi, camera 212, de unde își vede clar apartamentul în care soțul (Richard) se plimbă tensionat. Iată că în camera de la hotel vin diverse persoane din viața ei, ca să-și spună părerea despre decizia luată. Apare chiar

Richard, tânăr-tânăr, cum era la începutul relației. La fel, profesoara de pian a lui Richard, care n-a încetat să-l iubească. Năvălesc, deodată, toți amanții din viața ei, chiar și fantomele celor morți. Toți vor să asiste, să contribuie, să lumineze. Iat-o pe Marie între cei doi: Richard tânăr și Richard la vârsta reală. Conviețuiri imaginare, bulversante, dubluri, zăpadă, foc, păpușa-copil, suferințe îmblânzite, reconsiderate... Pe patul alb cade o ninsoare de scrum. Metafora purității compromise. Doar că se poate reîncepe de la zero, într-o împăcare totală. Suferi un an, apoi totul trece, nu? Așa crede femeia în vârstă, eliberată de tensiuni juvenile. Se deschid mereu uși, iar persoanele-personaje pătrund în scenă. Întregul film e ca o piesă de teatru, un fel de *huis-clos* în cheie comică. O remarcă: se fumează cam mult în film. Altă remarcă: Chiara Mastroianni, fiica lui Marcello Mastroianni și a Catherinei Deneuve, joacă excelent, în tonalități colorate, dar reținute, în nuanțe de tăceri subversive sau tolerante.

Femeile Lilith dinlăuntrul meu

Otilia ARDELEANU

Gela Enea scrie o poezie percutantă, grea de sensuri, hotărât de răscolitoare încât să-ți dorești să o guști bucată cu bucată, sacral, pe îndelete, cu efervescența unei trăiri zbuciumate ori delirante. Poezia acesteia se arată mereu în două feluri, așa cum pomenim de dualitate, de yin&yang. Poeta scrie o poezie plină, viguroasă, electrizantă. Abilitatea sa literară denotă zestrea, harul, destinul poetic al acesteia.

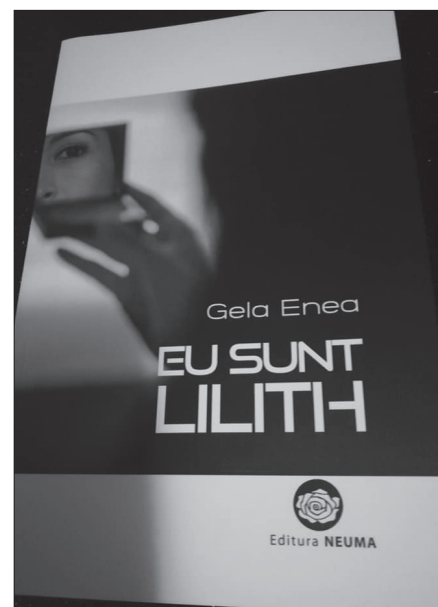
Eu sunt Lilith, noul său volum apărut la Ed. Neuma, Cluj-Napoca, 2019, poate părea pretențios dacă ne gândim la versiunea biblic-mitologică a personajului Lilith, această dinainte-de-Eva femeie, necugetată și demonică, răzvrătită din picturile renașterii, himerică după cum o reprezintă Michelangelo ca jumătate femeie, jumătate șarpe încolăciți peste Pomul Cunoașterii, o decochetă și turbată, cu toate vrăjitoriile și magia neagră. Însă, în această carte, poeta justifică doar amprenta actuală feminină, faptul că femeia a devenit independentă, hotărâtă, de acțiune, și-a făcut ordine în propria viață, a învățat să se respecte pe sine în fața tuturor. Sigur, această femeie a zilelor noastre nu e lipsită de senzualitate, de spontaneitate și, mai ales, este o zeiță a cuvântului. Spiritul feminin, fie el malefic, fie el benefic este prezentat în ipostaze originale con anima. **Lilith** este un personaj controversat. În această zeitate, răul și binele ies la suprafață, comportamental, manifestându-se divers, reușind fie să fascineze ori să atragă întreaga admirație, fie să distrugă ori să intrige, și nu numai. Ea poate fi femeia-demon, dar și femeia-ze-

ie. În literatură, personajul Lilith este foarte dezbătut, din diverse unghiuri, caracteristice, desigur, viziunii autorului.

Gela Enea merge pe **filiera femeilor-scriitor**, cu aptitudini literare ieșite din comun, rolul ei de Lilith aici, fiind cel negativ prin considerentul personal că ea nu ar face parte din această breaslă. Notifică în poezia cu care deschide paginile cărții, **Identități**, pe Silvia Plath, Aglaia Veteranyi, Virginia Wolf, Anne Sexton, Angela Marinescu, Nora Iuga și Ana Blandiana, *triste femei/ grozave femei, minunate femei/ celebre femei. Eu n-am avut norocul ăsta*, spune autoarea în finalul poeziei. Replică a dezamăgirii, ușor înțepată, autoironică. Și poate îndreptățită, având în vedere cum și cât se scrie în ziua de azi! Tot în sens lilithian, autoarea își recunoaște mai multe identități care nu seamănă una cu alta.

Un oarecare **spirit masochist** se degajă din poemul eponim în care poeta se roagă de propria-i conștiință să își inoculeze: *eu sunt lilith*, adică femeia rea care nu este și nici nu poate fi iubită de nimeni, tocmai pentru că se crede nu numai rea, dar și urâtă, din moment ce vorbește cu persoana, respectiv chipul din oglindă. Simte nevoia să iubească pe cineva, dar singurele iubiri sunt cele dintre obiecte și rufe, ceva care îi poartă amprenta, însă nu ea!: *mă trezesc adesea cu dorința/ expresă/ de a-i spune cuiva că-l iubesc/ eu/ sunt/ Lilith/ verifică unghiul/ din care/ toate oglinzile mint/ speranța crește din celelalte unghiuri/ rămase/ Lilith*.

Poeta are de altfel o relație bine definită cu **oglindea** care, din nefericire, îi arată partea întunecată

a ființei. Se regăsește în stări nu tocmai fericite: ba este *schimonosită*, ba este încredințată că oglinzile *mint*, găsind cumva curajul de-a opri gândul rău. În fond, **oscilația bine-rău** îi este caracteristică personajului în care se întruchipează: *sunt numai cu mine și aud voci/ mă așez în fața oglinzii/ Picioarele scurte ale minciunii. Oglinda rămâne confidenta sa. Mărturisirile sale sunt eliberări voite sau nu de apăsări personale, de angoase existențiale, de unele poveri de conștiință. Poeta nici nu se sforțează pentru asta, confesiunile ei curg natural, benefic pentru descărcările furtunilor interioare. Și regretele devin niște abțibilduri: *de câte ori pleci/ ultimele clipe se lipesc pe oglinzi/ asemea unui abțibild./... numai prima dragoste este adevărată/ restul sunt fetișuri/ te recompui te reinventezi/ te/ schimonosești în oglindă să iasă rolul/ Kalinka malinka*.*

Poeta are vădită îndemânare poetică în redarea unor ipostaze dure, neplăcute, caraghioase chiar, așa spune. Este o bună tra-

ducătoare de emoții și, mai ales, emițătoare de astfel de stări, uneori până la lacrimi. Regiile ei devin adevărate scene dramatice în vâltoarea patimilor acestei lumi dezlănțuite parcă numai de durere, pierdere, decadență. Dar, oare nu astea sunt atuurile unei Lilith?! Poezie **de forță, lourde**, care presupune o analiză a faptelor. Ea se codifică/ decodifică, e cerebrală, se lasă apăsător pe suflet. În opinia autoarei, viața este o marionetă într-un spectacol absurd, un loc unde o poți juca pe bani, la ruletă sau la poker. În acest sens, Lilith se arată la fel de incertă, pe cât de stăpână pe ea, aceeași atitudine care pendulează: *încă stăm la masa de joc/ mă uit la celălalt: sunt eu/ în toți jucătorii de poker sunt/ eu/ eu/ eu/ un fel de oaia Dolly/ un fel de masă/ de gară/ un fel de tren/ Vitalitate).*

Poezia Gelei Enea este un **arsenal de sentimente**. De contorșionări ale sinelui. Este o escapadă care se alege cu și mai multe răni. Dintr-o îndepărtată amintire de copil, într-o avansată durere de adult. Ajunge cu periplul său chiar pe câmpul de luptă. Da, viața este mereu un câmp de luptă. Tragedia unui om se traduce într-o dramă a tuturor. Se produc la tot pasul accidente. Numai că poeta ne vorbește foarte inteligent despre **accidentul poeziei** care iese, așa, pe autostradă, iar de aici, accidentul de a se fi născut: *un accident este și poezia/ la fiecare 5 secunde se produce o poezie/ pe autostradă/ pe drum național/ pe cărări de munte/ în intimitatea unui cort/ pe facebook/ mișcări de rotație ale creierului/ în jurul unui spirit încins/ geamparaua/ lobilor frontali când se*

pupă două idei/ și/ din atingerea lor cresc mogâldețe inofensive/ viața/ ea însăși este un accident/ recunoscutibil/ în primul țipăt/ Sunt accidente. Și tot despre înfățișarea poeziei, în **R.C.** afirmă: *despre poezie spunea/ că este o țară în care s-au ascuns toate femeile.*

Una dintre obsesiile autoarei este **moartea**. Des pomenită, o protagonistă excepțională în a trage sufletul în jos, în a târî tristețea și singurătatea după ea: *deschid ochii la câțiva metri distanță de mine/ sau la câțiva ani/ aleg unități de măsură ca pe niște consumabile/ într-o fraternitate precară/ cred în mitul reîncarnării/ am fost cândva un parc natural/ unde se adunau bătrânii la povești/ copiii/ să se dea în leagăne/ de-atunci/ îmi place mirosul de tei înflorit/ și să citesc ziare la rubrica decese/ Viziuni.*

Despre **condiția femeii în societate** s-a tot scris, într-o postură sau alta. Gela Enea se referă la raportul de șanse cu eternul bărbat din viața femeii, la greul de pe umerii acesteia, cu atât mai mult cu cât azi femeia are și serviciu: *fiecare mângălim același calendar/ eu de pildă am desenat un munte/ i-am pus în vârf o femeie obosită/ la picioarele ei mor pe rând strigăte de luptă/ cenușa li se preschimbă în fluturi de gheață/ să nu ziceți că nu v-am spus/ Ce șanse au femeile ca mine; plătești pentru că ești femeie/ și pentru că nu poți să-l naști pe Dumnezeu întreg/ E greu să fii femeie!*

Privind **mijloacele stilistice**, poezia Gelei Enea este o pânză freatică de metafore, densă și proaspătă, revigorantă. Folosește des comparația ca paralelism între două idei, două imagini,

două expresii. Este o artizană în privința dozării emoțiilor, poezia situându-se undeva între dur/ ca de plumb și liricoid/ lacrimogen. Câteva metafore reprezentative: *curajul este o piele de schimb; gingiile umflate ale ploii de noiembrie/ generații în pantă; mușcătura fatală a memoriei/ Clișee; Dinții albi ai ploii; realitatea este ca o mătă băgată-ntr-un sac/ Despre domnișoara bătrână; curajul pare o piele de schimb/ amprenta/ pe o muchie de adevăr spus cu jumătate de gură/ câte pisici torc pe cuptoarele memoriei/ frul subțire al singurătății unor bătrâni/ Generații în pantă.*

Volumul se încheie cu o poezie scurtisimă, adresată cititorului, ca un omagiu adus acestuia. Fiindcă poet fără cititor nu ar putea exista vreodată. Gela Enea devine și aici foarte subtilă în sensul că atrage cititorul la un dialog, la o împărtășire, returnându-i poezia care să-l caracterizeze, care să-l emoționeze, în care cititorul să se regăsească pe sine: *istoria personală mie poți să mi-o spui/ cu cine ai luptat/ pe cine-ai cucerit/ ce imperiu ai ruinat/ până la mine/ viața e pe sfârșit/ poezia/ e pe sfârșite/ Cititorule.*

Lilith Saintcrow afirmă: *e de preferat să fii puternic decât frumos și inutil.*

Marele William Shakespeare susținea că *femeia este o mâncare pentru zei gătită de diavoli.*

Eu spun doar că poeta Gela Enea este puternică, frumoasă în poezia ei și o întruchipează cum nu se poate mai real pe femeia actuală prin prisma atâtor atribute care i se conferă atât de partea binelui, cât și de partea răului.

Eleanor Mircea sau unde suntem când nu (mai) suntem

Gela ENEA

Apărut la editura craioveană *Aius*, în anul 2020, volumul *Eu nu sunt aici*, scris de Eleanor Mircea, pregătește lectorul, încă din negația titlului, să se aștepte la surprize și revelații, în consens ori în contradicție cu necesitatea de a se circumscrie unei istorii personale, mai recente sau mai îndepărtate.

Volumul amintit are un parcurs gradual, fiind împărțit în trei capitole: *Sfinte, Nu ne mai trageți, tovarăși*, *The end* și o tematică variată, începând cu oniricul, geneza eului poetic, desacralizarea, criza comunicării, motivul biblic al popoului, deseori grefat pe anamneza unui eu parcimonios cu sinele, când e vorba de posibilitatea salvării, socialul, moartea.

În privința dimensiunii, trebuie să precizăm că autoarea jonglează cu poezia dintr-un singur vers: „în ochiul meu un bob de rouă” (*Plouă*); cu terțina: „prin orașu-ncercănat de lună/ un obraz ciobit într-o fântână/ mă preling cu inima în mână” (*Pattern*), alături de care apar texte mai ample, de cele mai multe ori scuturate de rigorile versificației clasice (*Și dintr-odată, lumile s-au colorat în verde*).

Există, în textele lui Eleanor Mircea, imagini uzitate de poezia modernă sau pretins modernă, precum cea a îngerului păzitor, dar ineditul și salvarea din derizoriu vin tocmai prin depășirea canonului, ca urmare a portretizării acestuia, într-o manieră suprarealistă, el, îngerul, având ochi de câine și trecând, benevol sau nu, într-un alt regn, așa încât ajunge să-și innobileze respirația cu parfumul sălbatic specific algei marine (*Frig*).

Și dintr-odată lumile s-au colorat în verde concentrează mesajul în ti-

tlul, ce funcționează nu doar ca prag al prelecturii, ci și ca o concluzie a unui metabolism, în urma căruia verdele, dătător de speranță, invadează micul univers al cuplului.

Rimele aleatorii, alternanța măsurii creează efecte armonice, poezia devine cantabilă, ceea ce reprezintă un plus pentru construcția poetică plasată, de foarte multe ori, în cotidian (*Roșu*).

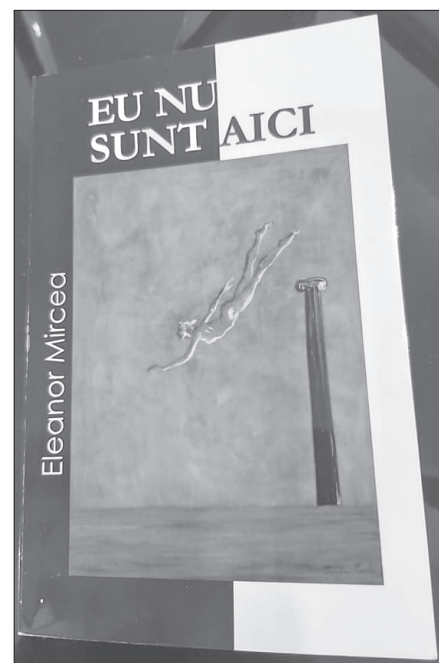
Autoreferențială, poezia *Făt-Frumos* propune un fel de omul revoltat pe toți și pe toate, fără fariseism, fără podoabe mincinoase, ci cu urmele clare ale unei furtuni interioare: „când mă uit dimineața-n oglindă/ am cearcăne/ când îmi stă părul vâlvoi/ când semăn cu muma pădurii (...) sparg farfurii înjur/ mamele fără vină/ ale omenirii netrebnice”.

Sufletul primenit este gata să-l aștepte pe celălalt, în ciuda pericolelor imanente, căci, mărturisește autoarea, „așteptarea e o pasăre de pradă” (*Ah, numai tu*).

Dragostea se consumă în mici insule ale confidenței de tipul: „îmi locuiești în gând/ mă sprijin de tine/ să îți ascult sângele/ înflorit din pământ/ mă sprijin de tine răzând” (*Trust you*) sau declarativ: „îmi lipesc obrazul de sufletul tău/ e cald/ dorm sub un deget ca o câmpie plină” (*Selfie în doi*).

Foarte expresivă mi s-a părut metafora din versurile: „nu e nici soare/ nici ceață/ timpul roade un capăt de ață”, în ideea asocierii firului de ață cu firul vieții (*Insomnie*).

Logosul pare luat în răspăr, „hai să tăcem ca și cum/ am coase/ gura cămășii/ hai să ne coasem gura”, dar nu pentru mult timp, căci tot poeta, deghizată într-un Orfeu autohton, declară: „am vrut să îți

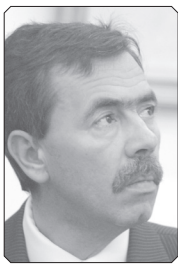

cânt, Agripina,/ cum cântă iubiții păcate cu miez de durere (...)”, și cum trădarea e spectrul, textul continuă dulce-amar, precum în cântecele de pahar, „am vrut să îți cânt/ doar tu i-ai iubit pe toți/ Agripina”.

Partea a doua a volumului mi-zează pe social, cu trimitere înspre zona crepusculară a *tovărășiei* unde există, cum altfel, o magazie universală, aglomerată cu de toate și unde stăpânește unul cu „cheli/ ceafă/ burtă”, despre care, tot poeta ne spune că „el are dreptul să te”. Faptul că versul se încheie cu punct și, deci, nu impune nici tonalitate interogativă, nici tonalitate exclamativă, ne determină să înțelegem că e vorba de o propoziție/frază enunțativă al cărei mesaj trebuie luat ca atare. Tovarășul se multiplică, are sosii, căci îl întâlnim și la magazia 2, doar că, de data aceasta, se manifestă de-a dreptul distructiv: „tovarășul aruncă gu- noi pe alea noastră/ decapitează

(continuare în p. 16)

Apocalipsa cuvintelor

Marcel LUCACIU

De la un mileniu la altul, cutreierând veacuri de fier și efemere mode poetice, Poezia pare să-și fi pierdut menirea ei orfică, mereu estompată de realitatea mercantilă și de prozaismul existenței cotidiene. Cuvintele nu mai pot să învie piatra, precum odinioară miticul Orfeu, iar poeții nu mai sunt nicidecum profeții neamului lor. Mult prea curând, „va fi/ grozavă judecata de apoi a cuvintelor” și se va instaura o lume în care „poeții nu-și vor mai avea/ rostul...”

Pe cât de pesimiste, pe atât de teribile sunt aceste idei ce străbat versurile lui Otto Havran din strania și tumultoasa plachetă, prefată de poetul Ion Cristofor, și intitulată *Mucenici de berărie* (Editura Colormama, Cluj-Napoca, 2018).

Profesor de istorie la o școală din Rohia lui Nicolae Steinhardt, Otto Havran este unul dintre numeroșii membri ai Cercului Literar de la Cluj, patronat de poeta și neobosita editoare Emilia Poenaru Moldovan, sub girul căreia a și debutat, de altfel, cu volumul *Plonjon într-un vis dezafectat* (2017). Încă de pe atunci, tânărul Havran își surprindea cititorii cu versurile sale rebele și se lansa într-o dezlănțuită căutare a unei formule lirice, care să-l cuprindă și totodată să-l exprime întru totul.

Mucenici de berărie continuă intensă căutare a sinelui poetic și probează aceleași caracteristici avangardiste. Titlul însuși este un oximoron ce anunță desacralizarea lumii telurice și totodată dezvăluie alura nonconformistă a întregii plachete. Remarcăm, de la bun început, o anumită încrâncenare a spiritului ludic, de vreme ce poetul reciclează, oarecum vehement, vârste apuse ale liricii românești: tradiționalism, simbolism, modernism etc. Interesant, cel puțin, este faptul că majoritatea poemelor lui Otto Havran

nu resping invazia suprarealismului, lăsându-se în voia dicteului automat. Iată doar o mostră: „pisica pârjolită-a dimineții dezleagă careuri/ pe gorgan/ pe vertical mărunte toate enigmele încep cu vocale// peretele se întunecă/ dar nimeni nu mai crede în vârcolaci” (*Izabela*). De asemenea, mai aparțin suprarealismului viziunile coșmarești, invenția unor personaje abstracte („instalatorul de nevroze”, „șarpele de cuarț”), ineditul unor imagini artistice sau al unor comparații premeditate șocante: „vino să ne vindeci/ de rana din pieptul lui van Gogh și/ de Isusul zgomotos ca o mașinărie/ care ne scoate veninul șenilei cu gura” (*Rugă*).

Dincolo de inflexiunile timbrului său poetic (uneori retorice, alteori oraculare), poemele lui Havran înșiră, fără opreliști, neliniști exacerbate și deconspiră ipocrizia unei lumi ce trăiește sub zodia nepăsării oarbe: „când ți se rupe o unghie fii fără grijă aproape imediat/ va fi înlocuită cu o catedrală a nepăsării/ dacă îți va cădea părul boala este vindecată/ căci elohimi îți vor cultiva pe cap hectare de maci/ în violet/ ce vor liniști toate generațiile de tămăduitori până/ la apocalipsă” (*Violet, aproape liniște*).

Construindu-și universul imaginar, populat cu fantasmе și străfulgerat de viziuni onirice, poetul se refugiază din cenușii existențial în provizoratul boemei; o boemă văzută ca o oază de sinceritate într-un imens pustiu sufletesc și totodată ca o iluzorie libertate absolută. Pierduți în vacarmul urban, străini de propria lor viață, *Mucenicii de berărie* sunt adevărații boemi de altădată (un Dimitrie Stelaru, un Constantin Tonegaru), acei nobili vagabonzi cu aură tragică, transfigurați și voalat evocați în stihuri febrile: „nu mai e nimic de văzut/ nici măcar buza orașului sângerând la colțul

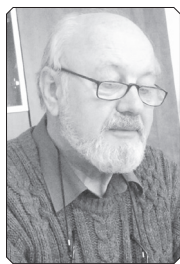

crâșmei/ nici cabaretul sfințișorilor fermentați în colonii de/ drojdie/ cum își scot piciorușele străvezii/ piciorușele subțiri și transparente ca de coșă în/ iarbă/ prin care moartea lecturează matrimoniale ca să-și/ dea întâlniri/ mai degrabă trag cu urechea la tempoul picăturilor/ din robinet/ poate pe acolo se va strecura murdar în saloane/ zeul vagabond și curtea lui itinerantă urmându-l/ sedusă (...) / fără întârziere, o lumânare tremură făcând pe ea ca/ într-o melodramă/ când urători înfrigurați pe sub ferestre se-nvelesc cu/ sângele mucenicilor de berărie”.

Paradoxul Poeziei lui Otto Havran (o Poezie ce cultivă deopotrivă straniul și absurdul) e acela că ea se construiește, treptat, renegându-se și deconstruindu-se pe sine însăși, de o manieră tipică dadaismului. De aici, neîncrederea funciară în forța ziditoare a cuvintelor, convingerea că ele sunt de o „sărăcie obscenă” și, implicit, profeția cumplită lor judecăți: „și la sfârșit va fi

(continuare în p. 17)

Runda a treia*

Viorel TĂUTAN

Părintele Basil reacționează vehement de îndată ce îmi terminai succinta mărturisire: „mi-am găsit soție, uxor, uxoris, padre! E din vest, de pe malul drept al Senei!”; „Las-o, meștere, las-o! Acolo e altă lume, au mentalități diferite de ale noastre, ale colinarilor! Sunt dominați de orgolii, se căsătoresc și divorțează după bunul lor plac, sau mai bine spus în variantă creștină, după voia satanei! Nu contează dacă au copii, și câți!”

Îl întâlnisem pe trecerea de pietoni din intersecția cu zona centrală a micii noastre urbe, la aproximativ cincizeci de metri de biserica nouă. Schimbarăm saluti cordiale, cu mâinile ridicate a entuziasm, încă înainte de a pătrunde pe „zebră”. Auzindu-mi declarația jovială, părintele zâmbise larg retrăgându-se pe trotuar, apoi îmi dăduse replica. Postura, mimica și tonalitatea glasului acestuia îmi reveneau în memorie ori de câte ori dialogul dintre mine și Clara prindea iz de ceartă. Citisem demult într-un roman al nu mai țin minte cărui prozator provensal că pentru o conviețuire de lungă durată, de-o viață, contează esențial ca viitorii soți să aibă principii de viață identice, sau aproape identice, și temperamente opuse. Dorința pasională și iubirea declarativă nu sunt suficiente, chiar dacă unul dintre cei doi, în general același, cedează frecvent, numai el știe datorită cărei rațiuni. Unde intră în joc orgoliul exacerb, definit de către unii psihologi ocazionali drept iubire de sine supralicită, manifestată fie dintr-o parte, fie de ambele părți, apar fisurile, după care, acestea lărgindu-se, vine momentul când se produce ruptura. Trecutul trebuie uitat, nu-i așa? E doar bilanț; câte secvențe au fost dominate de atașamentul erotic juvenil, fulminant, de entuziasm, și câte insatisfacții, dialoguri conflictuale, duse câteodată până în zona violenței verbale, a imprecățiilor, a disprețului! Pe scurt, cât am crezut că suntem fericiți și cât nemulțumiți unul de atitudinea celuilalt? Până și într-o asemenea conversație reprobabilă, o a treia persoană ar decide cu mare dificultate, mai degrabă ar ghici, de partea cui este adevărul, dacă nu ar ajunge la concluzia banală a majorității. Adevărul e la mijloc!

***

Clara și Stephan, Stef, cum îi plăcea ei să-mi spună. Ne cunoscuserăm în timpul unei acțiuni artistice, o întâlnire a scriitorilor din cele două Normandii. Întâia. Dar participarea nu fusese restricționată, puteau veni artiști ai condeului din toată țara, trebuind doar să-și anunțe prezența cu cel puțin trei zile

înainte, mai ales dacă scriau poezie și intenționau să citească, sau să recite unul sau două poeme din propriile creații. Popularizarea acțiunii fusese făcută la mai multe posturi de televiziune și radio. Internetul era abia la începutul etapei de ipoteze. Era o după-amiază de primăvară târzie. „Spectacolul” se derula într-un mic amfiteatru amenajat în aer liber. Invitată la microfon, ea citise un scurt eseu despre efectul distructiv al singurătății în cuplu. Plăcut impresionat de vocea ei alto cu inflexiuni guturale, de trăsăturile fizice, părul șaten ondulat natural, dar și de conținutul textului prezentat auditoriului, am simțit un fior traversându-mă dinspre și înspre toate punctele cardinale, prezent în ființa oricărui muritor atunci când i se relevă brusc împlinirea speranței, materializarea unui vis. După terminarea lecturii, ea coborî de pe podium, în aplauzele de conveniență, și ieși din incintă, ceea ce îmi declanșă instinctiv un puseu de neliniște, pe care nu-l probasem demult. Sosit dintr-un mic oraș alsacian, în dimineața zilei respective, deși respectasem convenția regulamentului, m-am ridicat de pe locul unde mă așezasem încă de la venire și am cerut îngăduința moderatorilor să recit. Pregătisem un poem subordonat aceleiași teme, *Solitudine provincială*. Ajuns la microfon, căutam cu privirea părul șaten ondulat, dar n-am reușit să-l zăresc. „Chiar dacă nu se mai află aici, doresc să dedic acest moment doamnei, sau domnișoarei, Clara Shiraz, care ne-a întristat în urmă cu câteva minute citindu-ne acel prea scurt, însă esențial, eseu despre singurătate în cuplu”.

Continuam zâmbind: „Dacă era prezentă, însă, iată, nu-i, aș fi rugat-o să accepte poemul meu ca pe o replică așteptându-și... replica”. Stârni câteva râsete, însoțite de aplauze anemice, cu jocul acesta de cuvinte. Începui să recit. După primul vers, rumoarea se stinse. Recitam lent, inoculând importanța cuvenită fiecărui cuvânt din expresiile dihotomice. Învătasem asta la școala de actorie din Lausanne. Recitam astfel încât să dau impresia că atunci realizam compoziția, de parcă nu aș fi cunoscut textul dinainte. Acest aspect trebuie să-l cunoască orice candidat la o facultate de actorie. Când ajunsei la al treilea catren, ultimul, o zării pe Clara ițindu-și chipul senzual, în mers lent din stânga podiumului. Când ajunse în fața mea, începu să aplaude, la început în surdina, după aceea, în timp ce ecoul ultimului cuvânt se potolea în difuzoare, puternic. Eu am ocolit scurt suportul microfonului, am sărit de pe podium, îi prinsei obraji între palme și,

aplecându-mă ușor, o sărutai lung și imponderabil pe gură. Ea nu manifestă nicio umbră de opoziție. Dimpotrivă, își petrecu suav brațele pe după gâtul agresorului și realiză imaginea a două vietăți bizare încercând să se devoreze reciproc. Eram doar eu și ea acolo, Ceilalți se ridicaseră de pe bănci și aplaudau vociferând, șuierând admirativ. Nu-i vedeam, nu-i auzeam. Urcam ca un tirbușon către sfere paradisiace. Când ne-am oprit, împotriva dorinței noastre, ea se dezlipi lent și, zâmbind cu un licăr ștregăresc în privire: „Mă temeam că nu știi săruta!” Tot acest moment fusese prea scurt. Am construit, la rândul-mi, un zâmbet larg, ne-am întors cu fața spre spectatorii acestui episod, ne-am înclinat reverențios, ne-am prins de mâini și am părăsit scena în pași de plimbare normală.

Zi lungă de vară. Soarele își amâna ora de culcare. Teatrul de vară, improvizat în arealul unui parc, rămase docil să-și găzduiască onorabili oaspeți. Pătrunsesem pe străzile orașului, mână în mână, mărturisindu-ne surpriza întâlnirii, atacul intempestiv al feromonilor, reacția confrăților, „ca în filme”. Dorința de a merge îmbrățișat, dar... Ajungând pe bulevard, ea își retrase cu delicatețe palma din îmbrățișarea palmei mele. M-am oprit contrariat. N-am apucat să rostesc întrebarea. Se întoarse pe jumătate spre mine: „Sunt căsătorită, dar nu mai am de câțiva ani o relație cu soțul meu. Aș putea foarte bine să spun... fostul meu soț. Dar am neglijat divorțul sperând la un miracol, revenirea la viață normală. Este alcoolic. Cade frânt în fiecare seară. Locuim sub același acoperiș, însă fiecare cu odaia sa, cu baia sa, cu programul său. Concitadinii nu cunosc aceste amănunte. Și nu doresc să se știe de «aventurile» mele extraconjugale în căutarea echilibrului psiho-biologic necesar. Nici de ale sale,

pentru că, intuiesc, le are. Știi cum sunt orașele de provincie. Vecinii știu despre tine mai ales ce nu faci. Tipurile clasice de relație socială, începând cu Antichitatea. Căutând o relație apropiată idealului meu, am mai făcut câteva încercări, din momentul când mi-am dat seama că m-am înșelat în privința sa”.

Ne continuam „drumeția” către hotelul unde eram cazat. Ea își reluă discursul: „Cu tine s-a întâmplat altceva. Te-ai făcut remarcat încă de la sosirea în amfiteatru, ai dat mâna cu câțiva... confrăți pe care i-ai întâlnit. Pe unii dintre ei îi cunosc și eu, din răsfoirea presei culturale. Eu te priveam aproape înmărmurită. De câteva zile sunt dominată de un tremur imperceptibil cuiva din afară. Intuiția mă avertiza că se va întâmpla ceva cu mine, ceea ce mă va afecta sentimental. Și, iată, în momentul în care ai apărut, s-a declanșat vârtejul. O voce interioară misterioasă mi-a sugerat exclamația mută: «L-am găsit! Este el!» Pentru o fracțiune de secundă, privirile noastre s-au intersectat, potențând dorința de a te săruta și brusc mi-am schimbat opțiunea existențială; de unde până atunci bagatelizam doctrina sufletelor pereche, din acel moment eram convinsă că, în sfârșit, jumătatea de sferă, care era ființa-mi răvășită în incertitudini, își găsise perechea, cealaltă jumătate, probabil identică, împreună cu care vom constitui întregul, androgenul, pentru ultima porțiune de drum din existența noastră terestră”.

Intrarăm în holul hotelului. Cerui și obținui de la recepționera super-politicoasă cheia camerei, ajunserăm în fața liftului...

* Fragment din capitolul cu același titlu al romanului „Confesionar”, în curs de redactare.

Eleanor Mircea sau unde suntem când nu (mai) suntem

(urmare din p. 13)

copacii/ urlă/ mânjește pereții”, dar fără impact asupra celor îndrăgostiți: „noi ne iubim” (*Tovarășul de la magazie2*). Altfel, *tovarășul* este *prozator*, capabil să scrie *proces-verbale*.

Sarcasmul se conjugă cu o atitudine combatantă, „am să-ți trag un mătuioi/ tovarășe/ fix în moalele” cheliei, pentru că tovarășul incriminat a făcut prea mult rău, „un feisbuc întreg cu toate victimele tale/ galbene” (*Am să-ți trag*

un mătuioi).

Solitudinea, strigătul de ajutor, ca explozie a ființei încarcerate în suferință, transpar din *Criminal în serie*: „eu plângeam mereu/ băteam în țevi după ajutor/ dar de fiecare dată/ voi dormeați cu cârpele la gură”.

Cel mai reușit text din partea ultimă a volumului este și cel care dă titlul acestui capitol, *The end*: „o lumânare/ firul își pâlpâie pleoapa/ lumină subțire s-o luăm cu noi dincolo”.

Desigur că prin simbolul lumânării, alături de conotația adverbului *dincolo* se induce ideea de moarte, dar cartea lui Eleanor Mircea lasă o porțiță deschisă speranței că lumea este vindecabilă prin poezie și că, odată asumată condiția efemerității, nu ne rămâne decât să încercăm s-o luminăm, pe cât posibil, prin comuniunea cu Dumnezeu: „fă-mă, Blândule,/ să-mi aud/ oasele smerite din pământ cântând/ udate cu argint de veșnicie” (*Sfinte*).

După Sfânta Marie...

Gheorghe MOGA

După ce vreme îndelungată au „cetit” fenomenele astronomice de pe „crângul (crugul) cerului” și au observat cum vântul, ploaia, zăpada, seceta le-au îmbogățit/sărăcit recolta, plugarul și prisăcarul, păstorul și podgoreanul și-au întocmit propriul „calendar” al muncii lor. Învățăturile trase din experiența generațiilor s-au transmis, uneori sub forma unor simple constatări (*Ploaia de dimineață nu ține mult, Ploaia din mai/ Face mălai, Vântul adună norii și tot vântul îi risipește*), alteori sub formă de povețe (*Nu lăsa pe mâine ce poți face azi, Nu tăia pomul din rădăcină ca să-i culegi rodul, Nu trece gârla dacă nu-i vezi fundul*). Indicele tematic „meteorologie” (mersul vremii) este destul de bine reprezentat în culegerile paremiologice.

În rânduiala fiecărei ocupații, marile sărbători creștine au constituit repere temporale. Și cele două sărbători din luna august, apropiate în calendar, Schimbarea la Față (6 august) și Adormirea Maicii Domnului (15 august) au pentru omul de la țară statutul de reper de care va ține întotdeauna seamă. În vorbirea obișnuită, *Schimbarea la Față* nu mai face referire la miracolul săvârșit de Iisus pe Muntele Tabor: „Transferată în regim profan, expresia numește o schimbare bruscă de caracter, de opinie sau de atitudine” (vezi Radu Ciobanu, *Dicționarul rostirilor biblice*, Helicon, Timișoara, 1996, p. 194). Mai mult decât atât, expresia trimite la modificările din regnul vegetal, acum când se apropie toamna. Bunăoară, după această dată, viticultorii întrerup tratamentele în podgorii, fiindcă strugurii încep a se coace (august se numește în calendarul popular *gustar*).

După Sfânta Marie Mare, în zonele deluroase și montane, apropierea toamnei se face simțită mai repede; schimbările din vestimentația oamenilor sunt primele

care sugerează răcirea vremii. Cum și-a găsit expresia în vorbirea populară această modificare a vremii, greu sesizabilă pentru un străin al locului, aflăm dintr-o pagină sadoveniană din *Noapțile de Sânziene* (1934). Antoinette Bernard, inginer în aeronautică, revine la începutul lui august 1928 la Necșeni, o localitate vasluiiană, ca să desăvârșească organizarea exploatării pădurii Borza. Cel care îl aduce cu trăsura din târgul Dobreni la curtea boierească a lui Lupu Mavrocosti este Norocel, vizitiul care „avea în ochi o lumină de inteligență și de răs”. Dialogul dintre pasager și automedon cuprinde și aceste replici:

„- Și de ce purtați voi căciuli în puterea verii, Norocel? Asta iar nu înțeleg.

- Apoi cuconașule, dumneata nu știi că la noi este o zicătoare veche? Să-mi fie cu iertăciune pentru cuvântul cel prost, dar acea zicătoare spune că *de la Sîntă-mărie fac ceva căinii în pălărie*. Așa că de la Sîntămărie oamenii pun mâna pe căciulă și-și cârlesc cojocul.

Zicătoarea, Norocel o rostise cu vorba crudă și precisă pe care o întrebuințează localnicii. Domnului Bernard nu-i plăcea dictonul, deși domnia sa purta o preafrumoasă pălărie de pai moale”.

Înlocuirea vorbelor „crude” prin perifrază este o modalitate de realizare a eufemismului, exprimarea eufemistică reprezentând o constantă stilistică a creației sadoveniene.

Rima din zicala personajului sadovenian se regăsește într-o altă vorbă șugubeață: *Aceeși Mărie/ Cu altă pălărie*, care atrage atenția asupra faptului că o înfloritură, un adaos, chiar atrăgător, nu se cade să ne abată de la ceea ce este esențial. Cu mici modificări, expresia se regăsește și în alte limbi romanice: fr. *La même Jeanette autrement coiffée*, it. *Stesso ingrandimento come un altro cappello*, sp. *Misma magnificación que otro sombrero*.

Apocalipsa cuvintelor

(urmăre din p. 14)

tot cuvântul/ ca o ridicare în cerul gurii de rai va fi/ grozavă judecată de apoi a cuvintelor” [*Profeția a treia (a lui Nichita)*].

Chiar dacă ideile programatice și volutele stilistice sunt, deseori, concludente, poetul de la Rohia e unul într-adevăr original, poate mai degrabă atunci când se risipesc cețurile suprarealiste și reverberațiile amintirilor se lasă

exprimate în versuri simple și concise precum acestea: „e ajuns cu urători la poartă/ și în delirul cosmic/ mama își vede de frământatul pâinii/ plămădind trei cruci din coca/ pe care Isus și tâlharii/ vin cuminți să își ocupe locul” (*An nou*).

Sceptică și tensionată, contradictorie și halucinantă, noua plachetă denotă o anumită varietate a tonalităților confesive, o revoltă

frenetică împotriva convențiilor literare și, mai ales, o remarcabilă știință a versului.

Timpul, care cerne anii, ne va spune în ce măsură Otto Havran, semănătorul de revolte lirice, va deveni și culegătorul de biruințe lirice. Important este ca Poezia convulsionată pe care o scrie, acum, să poarte, cât mai pregnant, amprente minții și ale inimii sale.

Filmografiile Simonei

The Adjustment Bureau (2011)

Simona ARDELEAN

Gen: dramă/romance/SF**Durată:** 1h 46 m**Regizor:** George Nolfi**Scenarist:** George Nolfi – adaptarea povestirii lui Philip K. Dick**Roluri principale:** Matt Damon, Emily Blunt, Michael Kelly, Anthony Mackie, Terrence Stamp**Filmat în:** SUA**Limba vorbită în film:** engleza**Filmografie:** Emily Blunt a câștigat premiul „Saturn Awards” pentru rolul său secundar și filmul a primit 9 nominalizări la Festivaluri de profil (Screen Actors Guild Awards, Bram Stoker Awards, Black Reel Awards, People's Choice Awards, Science Fiction and Fantasy Writers of America etc.)

Posterul filmului *The Adjustment Bureau* (*Gardienii destinului*) prezintă două siluete care pare că fug de amenințarea unor umbre proiectate pe fundalul gri al eternului oraș american.

Sunt câteva elemente vizuale ale acestui poster multimodal: întâi, femeia în roșu care amintește cineașilor de o celebră scenă a filmului *Matrix*. Din uniformul gri al cetățenilor dependenți de rețea, se desprinde chipul iluzoriu al unei femei. În lecția demonstrativă a lui Morpheus, ea este gardianul tuturor ușilor de ieșire din sistem, un agent infiltrat, periculos, care îmbracă forme înșelătoare. De altfel, femeia în roșu este un motiv literar și cinematografic recurent, care ar merita o mai îndepărtată aplecare în cadrul unui studiu separat. Cu toate acestea, rochia roșie de pe posterul filmului ridică cel puțin un semn de întrebare, pentru că în afara de funcția sa simbolică, ea e lipsită de o corespondență pragmatică. Dacă vă plac filmele cu ghicitori/provocări, încercați să opriți derularea filmului tocmai în momentul în care această rochie apare. Ceea ce au în comun aceste filme cu evident substrat SF este tocmai această idee a unei matrițe funcționale, în cadrul căreia mișunăm, programați,

cu toții. Sigur, ideea e SF, iar în filmul de față ea nu este decât o dezvoltare ulterioară a povestirii scrise de Philip K. Dick în 1954. Apoi, urmărind un alt element al posterului pentru a anticipa acțiunea, umbrele profilate pe zgârie-norii metropolei mă duc cu gândul la recunoscutibilele picturi ale supraréalistului belgian René Magritte. Într-unul dintre cele mai cunoscute tablouri ale sale, „Fiul Omului” (1964), bărbatul cu pălărie transpune vizual, conform mărturiei artistului, faptul că îndărătul a tot ceea ce vedem este ceva care se ascunde și care ne ațâță permanent curiozitatea. Dar figura ocurentă a omului cu pălărie vorbește și despre monotonie și automatism. Un ultim aspect al posterului este îndemnul „Luptă pentru destinul tău”, în care formularea clasică, care conține termenul „viață”, suferă această alterare tematică în consonanță cu tema filmului. Întrebarea de la care pelicula pornește este: suntem noi cei care facem alegerile sau forțe nevăzute ne controlează?

George Nolfi se află la debutul său regizoral cu *The Adjustment Bureau* în 2011, însă acest aspect problematic al lumii în care trăim va fi punctat și în ulterioarele sale proiecte, ca de pildă *The Bourne Ultimatum*, unde va relua, în calitate de scenarist de data aceasta, colaborarea cu Matt Damon.

David Norris (Matt Damon) e un politician ambițios care candidează pentru un loc în Senat. Imprevizibilul se strecoară în viața lui și o serie de coincidențe dau peste cap planul pus la punct de niște meticuloși gardieni ai destinului/îngerii, care au grijă ca într-un joc de domino, ca toate cărțile să cadă într-o succesiune fluidă. Puterea lor e reprezentată de pălăriile pe care le poartă, prezența lor e sobră, ba chiar amenințătoare, și au capacitatea de a trece dintr-un spațiu

într-altul prin simpla deschidere a unor uși. Cu toate acestea, ei nu sunt invincibili, chiar dacă Planul pe care-l respectă cu sfințenie pare de neabătut. Atunci când David se încapățânează să o caute pe femeia cu care se întâlnește întâmplător și care-l inspiră, atunci când are de ținut un discurs, lucrurile scapă de sub control și trebuie resetate. Elise Sellas (Emily Blunt) e balerina pe care planul/destinul original o conținea, dar care, ulterior, a fost rescris. Legăturile emoționale dintre ei sunt, de aceea, încă puternice și imposibil de trecut cu vederea. Argumentul care i se servește e că, dacă ar alege-o, ambele vieți s-ar îndepărta de potențialul rescris pe care Planul l-a gândit pentru ei. Unul dintre gardienii destinului însă dovedește o compasiune neașteptată, care va deveni motorul întregului șir de întâmplări ce asigură acțiunea peliculei.

Filmul are o evidentă tentă romantică și este potrivit pentru o seară relaxantă în familie. Există o simțită atracție între protagoniști și, deși, în niciun fel nu l-aș cataloga drept capodoperă pentru că, din păcate, cade în capcana unui sentimentalism cu care nu rezonăm deplin, e un film pe care l-ați putea chiar revedea, tocmai pentru această stare de bine pe care o transmite.

Reeditări filmice (XXXIII)

Ioan-Pavel AZAP

Patul lui Procust (2)

Dacă *Cei care plătesc cu viața*, adaptarea lui Șerban Marinescu (și) după *Patul lui Procust* păcătuiește printr-o lipsă de coerență, ce face greu de urmărit (mai bine de) prima jumătate a filmului, ecranizarea cu același titlu a romanului lui Camil Petrescu, propusă de regizorii-scenariști Viorica Meșină și Sergiu Prodan, în 2001, este mult mai fidelă epicului prozei – atâta cât există –, fără a fi străină nici de substanța cărții. Aceasta, prea marea fidelitate față de „litera scrisă” a cărții, este și unul dintre reproșurile aduse filmului (turnat în Republica Moldova, dar cu o distribuție în care întâlnim și actori din România): „Cuplul realizatorilor practică un cinema tradițional, un pic demodat, deși scrisul lui Camil consună și azi atât de modern. Ei fac o simplă lectură, intimidată să nu piardă vreun fir din țesătura epică a cărții când, mai ales în cazul acestui roman complicat, ar fi fost nevoie de o interpretare, de avansarea unor ipoteze” [1], același comentator grăbindu-se să recunoască cel puțin un merit incontestabil al filmului: „[...] prin însuși faptul că aduce pe ecran un mare roman românesc fără a-l falsifica, cum s-a mai întâmplat la noi, întreprinderea rămâne un succes și o indiscutabilă contribuție la cultura română” [2]. Adevărul este, aproape ca de obicei, undeva la mijloc: filmul cuplului regizoral din Moldova respectă materialul epic al romanului nu doar din „timiditate” față de proza lui Camil Petrescu, ci și pentru că aceștia au înțeles – cel mai bine dintre toți cineăștii care au adăstat asupra operei scriitorului –, faptul că, în ciuda aparențelor, aceasta are coerență narativă, discontinuitatea fiind un „artificiu” literar. Tot la un artificiu se apelează și în film: vocea din off, care „ordonează” faptele fără a fi, din fericire, pleonastică. Ca și în roman, Fred Vasilescu citește scrisorile lui Ladima într-o după-amiază toridă de vară, când se refugiază în iatacul Emiliei, actriță și – în egală măsură – prostituată ratată. „Dualitatea” lui Ladima – jurnalist intransigent, cultivat, de o impecabilă probitate morală –, îndrăgostit, pe de o parte, de vulgara Emilia și, pe de altă parte, de cerebrala și misterioasa Doamnă T., este redată cu discreție, ba chiar cu un anume suspans, iubirea pentru Doamna T. fiind devoalată abia în finalul filmului, ca o ipoteză plauzibilă a motivului sinuciderii acestuia. După cum și relația lui Fred Vasilescu cu Ladima este redată gradual, cel dintâi aflând cu surprindere din scrisorile „postume” ale jurnalistului, că acesta i-a fost rival la grațiile Doamnei T.

Toate „tribulațiile” din roman, sentimentale și nu numai, se regăsesc în film, film construit cu metodă, dar fără ostentație scolastică, în care se simte o „adiere” benefică din cinematografia sovietică. *Patul lui Procust*, versiunea de peste Prut, excelează în reconstituirea

atmosferei epocii, mizând și pe autenticitatea vizuală, esențială pentru un film, chiar dacă vine cumva împotriva lui Camil Petrescu, căruia îi repugnă calofilismul: „Film marcat de nostalgia unei epoci pe care autorii, la debutul lor, o evocă fără a o idealiza, poate doar cu un exces de eleganță în gesturi și costume” [3]. Este una dintre reușitele filmului, fapt subliniat și într-un alt comentariu critic: „Ceea ce își propun în mod special autorii acestui film – axat pe două «palieri temporale» diferite, o perioadă trecută fiind reconstituită printr-o suită de flash-back-uri – este și redarea atmosferei din anii '30 ai Bucureștiului de altădată, cu întâmplările de pe aeroport, cu magazinele specifice epocii, cu viața de fiecare zi a ziarului «Veacul»” [4].

Distribuția este, de asemenea, unul din punctele forte ale filmului. În rolul lui Ladima îl putem vedea pe Oleg Iankovski, un mare actor sovietic aflat la unul dintre ultimele sale roluri, care „impune prin propria personalitate” (Tudor Caranfil). Bine ales și bine condus regizoral este „trioul” feminin care marchează viața celor doi bărbați, Fred Vasilescu și Ladima: „[...] Maia Morgenstern aduce frumusețea și misterul cerebralității doamnei T., în Emilia, Tania Popa e savuroasă și botticelliană, respirând liber și spectaculos în nimicnicia personajului, iar tinerețea și farmecul Medeei Marinescu [Mouthy – n.m. I.-P.A.] izbucnesc ca un izvor fierbinte în scena vilegiaturistă de la Tekirghiol” [5]. O mențiune specială merită Gheorghe Dinică, care reia aici personajul lui Nae Gheorghidiu pe care l-a mai interpretat – cu nume schimbat, e drept: Constantin Mavrodin – în adaptarea (mult prea) liberă a lui Sergiu Nicolaescu, realizată în 1980, după primul roman al lui Camil Petrescu, *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*. Dinică reușește performanța, rară, de a face abstracție de rolul din urmă cu două decenii și de a ne oferi un Nae Gheorghidiu versatil, cinic, de un grobianism edulcorat, mult mai apropiat de personajul lui Camil Petrescu decât cel propus de Sergiu Nicolaescu în *Ultima noapte*.

Nu știm când cineăștii români – și poate nu numai ei – se vor mai apleca asupra operei lui Camil Petrescu, care este mult mai ofertantă cinematografic decât pare la o lectură superficială. Până atunci, Viorica Meșină și Sergiu Prodan ne-au oferit versiunea cinematografică după opera romancierului cea mai apropiată de original.

[1] Tudor Caranfil, *Dicționar de filme românești*, ediția a II-a, Ed. Litera Internațional, București, pp. 159-160.

[2] *Ibidem*, p. 160.

[3] *Ibidem*, p. 159.

[4] Călin Căliman, *Istoria filmului românesc (1897-2017)*, Ed. Contemporanul, București, 2017, p. 592.

[5] Tudor Caranfil, *op. cit.*, p. 160.

Angelica – *Without Words*

Daniel MUREȘAN

În peisajul rock al ultimilor ani, când comerțul face legea, iar albumele de calitate rămân ascunse, e încântător să descoperi artiști prea de vreme uitați, dar cizelați în bătăliile muzicale ale existenței. Discuri siropoase și patetice sau crude și cinice sunt fluturate zilnic pe site-urile de specialitate. Există din ce în ce mai puțini oameni din domeniu care nu aderă la astfel de practici, ei fiind priviți straniu de cei din industrie, deoarece nu se aliniază curentului. Par un fel de discipoli ai lui Epicur, ce așteaptă să li se scoată la mezin, din ordinul adepților lui Diogene, discurile, scrierile și biblioteca.

Cu ajutorul unui prieten necontaminat de virusul comercial am aflat și am primit noul album Angelica. Prin anii '90 am ascultat câteva albume ale trupei conduse de chitaristul-compozitor Dennis Cameron, dar nu a fost ceva deosebit. Un rock creștin curat, un fel de pop-glam-metal bine interpretat, dar atât. După o pauză de 28 de ani, Angelica a revenit cu o nouă lansare, dar ce lansare!

După albumele cu Angelica, Dennis Cameron a avut o lungă perioadă de căutări: chitarist în trupa solo a lui Michael Sweet (Stryper), la Cynical Limit, Masquerade și Antix. A experimentat, a fost stu-

dent la teologie, a progresat din punct de vedere al compozițiilor. Și a apărut acest superb *Without Words*, modern, cu pasaje progresive, interpretate cu măiestrie la chitară de Cameron. Dacă veți asculta albumul, veți spune că seamănă cu Joe Satriani sau Eric Johnson. Da, seamănă, dar e altfel! E mai mult suflet, e trăire mai intensă, probabil strâns legată de divinitate.

În loc de o tehnicitate perfectă și rece, albumul oferă atitudine, emoție și evlavie. Piese variază de la cele cu acorduri grele – suprapuse cu o chitară magnifică, la cele sentimentale – îndemn la visare. Toate sunt ancorate în progresiv, solo-urile sunt impecabile, fiecare melodie e unică. Totul pare o călătorie în timp.

Without Words este un disc melodic, sensibil, care are toate șansele să se numere – într-un top adevărat – printre primele zece albume ale anului. De ascultat!

Tracklist:

1. WWIII
2. Wasteland
3. The Remnant
4. Just Amazing
5. Tetelestai
6. Psalm 91
7. Dead Come Alive
8. Found My Way
9. Gumbo
10. Chick'n Pick'n

Girder Records 2020

Discografie Angelica:

Angelica (1989)
Walkin' In Faith (1990)
Rock, Stock & Barrel (1991)
Time Is All It Takes (1992)
Without Words (2020)

Componentă Angelica:

Dennis Cameron – chitară, clape, banjo, mandolină

Paul Oatway – bass

David 'Slim Jim' Brown – tobe

Solilocvii inutile

Ioan F. POP

Dilema oricărui profesor autentic de filosofie constă în faptul de a se mărgini doar să transmită papagalicește filosofia sau să-și creeze și o concepție filosofică proprie. Căci, cu o precizare kantiană: „Nu se învață Filosofia, se învață să filosofezi”. Cu toate că filosofia este – hegelian vorbind – chiar istoria filosofiei, farmecul ei cognitiv stă chiar în re-inventarea ei – *aggiornamento*. Dascălul de filosofie trebuie să se numere printre cei care pot povesti cu limpezime ceea ce au înțeles din filosofie, dar pot formula și o idee personală în corelativitate cu aceasta. Pot duce povara unui gând mai departe. Pot întâlni o clipă Ideea în marea *amiază* a cugetării filosofice, nu doar să peroreze tautologic în clarobscurul ei. Există o specie de filosofarzi, mînați de elanul unei hărnicii mediocre, care nu sînt nici filosofi propriu-zis, nici exegeți aplicați ai filosofiei. Sînt doar mici interpreți și compilatori versați ai unor curente și personalități filosofice, catedratici care colportează toate locurile comune ale acestora, fiind bine stipendiați pentru aulicele lor poncife. Aceștia nu fac decît să pregătească bocetul care anunță triumfala *moarte* a filosofiei, prohodul acesteia, căci *viața* sa cere prea mult. „Filosofia cere mereu mai mult, cere eternul, adevăratul, față de care cea mai deplină existență nu reprezintă decît o clipă fericită” (S. Kierkegaard).

*

Trăirile sufletești nu pot fi programate, nu poate fi organizat momentul transformării religiei în religiozitate, a imanenței în transcendență. Religia nu trebuie confundată cu etica, nici cu morala, pentru că acestea nu se suprapun în totalitate. Ele avansează în același sens, dar cu trăiri diferite.

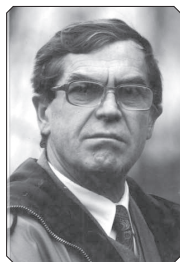
Evoluția umanității a demonstrat că, raportate doar la om, etica și morala sînt prea puțin, fiind etern discutabile, raportate la divinitate, sînt prea mult, aproape imposibil de atins. Ca atare, ele cad în relativitatea intervalului slăbiciunii umane, într-o medie acceptată a conviețuirii. Neputîndu-și înțemeia o morală pe propriile date, omul își caută un reper în afara propriilor posibilități comportamentale. La care tinde să se raporteze, fără să le poată atinge vreodată. Morala este neputința cea mai activă – toți o invocă pe măsura încălcării ei. Ea poate chiar intra în coliziune cu unele date ale vieții, predispunînd la practicarea unei moralite de ocazie. Morala creștină e greu de aplicat din cauza perfecțiunii sale intrinseci, ea rămînînd un imperativ care nu se poate inte-

gra total în realitatea umană. După două mii de ani de mesianologie creștină, de exemplu, ar trebui să fim de o moralitate aproape angelică. Dar o simplă atitudine a aproapelui ne demonstrează că sîntem departe de acest deziderat parenetic. Culpabilizarea printr-un păcat neînfăptuit pune morala creștină într-o dificultate insondabilă. Păcatul distribuit printr-un *transfer* adamic devine sursa gratuită a răului, cu a cărui vină ne încărcăm *a priori*. Lipsa inițială a păcatului făcea inutilă dificultatea iertării lui *a posteriori*. Ascensiunea morală nu presupunea cu necesitate *căderea*. Viața omului putea fi morală chiar prin faptul de a fi. Inexistența nu este un neajuns, după cum existența nu este o vină. Atracțivitatea unor religii stă, în bună măsură, chiar în imposibilitatea practicării lor. Orice religie devine discutabilă atunci cînd în numele ei poți afirma orice, după cum poți nega orice, căci doar cuvintele pot să-i afirme sau să-i nege adevărul.

O religie ar trebui să fie adevărată dincolo de mirajul eufonic al cuvintelor. Adevărul unei credințe ar trebui să facă imposibilă viața în afara lui, nu doar să fie o cale relativă spre el. Vorbim despre divinitate cu o cohortă de cuvinte care ratează Cuvîntul, cu argumente care ne certifică neputința. Folosim dialogul religios (rugăciunea) doar pentru a rata întîlnirea. Ne prezentăm la marea întîlnire cu o punctuală absență.

*

Avem un talent special în a tergiversa orice înfăptuire pînă se intră într-o criză acută de timp. Nu știm lucra în ritmul normalității, ci doar în sminteala și anormalitatea crizei. Promitem orice în termeni precizi și facem totul cu o tardivitate și lentoare proverbiale. Cu o vorbă a cuiva, trecem la fapte doar cînd... nu mai avem încotro. Facem ceva doar cînd nu mai putem să amînam acțiunea. Avem un anume farmec și distincție a delăsării și a procrastinării. Sînt chiar inși specializați în a-i încurca pe alții. Profitînd și abuzînd de faptul că nu știu nimic, se pronunță dezinvolt și cu maximă nepricepere în orice. Încurcă lucrurile pînă le aduc la nivelul lor de incompetență, unde sînt stăpîni absoluți. Dacă, dintr-o eroare, iese ceva bun, meritul integral este al nepriceputului. Dacă, în mod logic, iese rău (și nu are cum ieși altfel), vina este a celor inteligenți, a celor prinși involuntar în acest turbion al incompetenței care s-a specializat în mîrșăvie.

Ștefan Drăgan

Cântecul căpătâi

Să lăsăm păsări scăpate de spaime
să zboare peste ramura lumii, peste neîncepute ape,
numai oul ce zace în al văzduhului cuib
trebuie ascuns sub copleșitoarea aripă a minunii;
să întemeiem în fiecare secundă
odăi unde să ospăteze omenirea
cu mereu așteptata taină;
să ne înfruptăm din fagurele slavei
când încă viespile în culoare înțepă,
când încă celulele sunt pline de miere,
când încă insecta neștiută din lumină se adapă,
când încă tainicul murmur în pântecul vieții răsună...

iar tu, să-ntinzi brațul dincolo de clipă,
să pui cântecul căpătâi la marele vis,
să nu mai se preumbe învierea
în culcușul anotimpului uitat de moarte.

Să-l făurim pe acel care ne va înălța în chemări
și va ști să privească prin amintiri în spate,
să strige
și să se audă
blestemul foamei născut din strigătul zorilor.

Alt tril

Chiar dacă rătăcește în voie pasărea spaimei
copacii nu vor fi tăiați, focul nu se va stinge,
urechea universului nu va conțeni să asculte șipotul
sevei
și însemnele neodihnei se vor pierde mai departe
prin zbor,
ea nu va mai urla,
izvoarele să murmure nu vor înceta,
chiar dacă setea va tălăzui gălăgios în suferință,
chiar dacă seceta și puhoaiile vor râde pentru
încercarea foamei.

Chiar dacă insecta se zbenguie-n voie
pe rămurișul odihnei și pe tăișul stării de veghe
încercând apele întunericului,
amenințând cu liniște în locul strigătului,
și lipsa aproapelui îmi zgârie durerea,
eternitatea este un zid născut sub brațul fricii
și-mi pregătește un festin în camera siguranței de
peste o clipă.

Și noi ne vom face din lumină un cântec
pentru țara ce cu plâns ne împresoară,
vom colinda neobosit obsesiile de primăvară
în ceas răstignit de dorul înverzitelor cocoară,
vom aștepta culoarea să bată
în liniștea pusă căpătâi la oprita durată,
vom face din propria făptură un imn pentru
eternitate
și vom lupta necurmat cu vremelnica viață.
Nu vom înceta să curgem peste văz și culoare,
să ne scaldăm peste creștetul vremii în albastrul
zăgaz
de adânci amintiri mângâiați...
triluri vom pune în loc de ferestre
ca să fim al zilei murmur rostogolit în suprema
durere,
luceferi cu brațe întinse în odăi primenite de slavă,
acum când ușile noastre date în lături tânjesc după
soare.

Ne trebuie alt cântec pentru rămurire,
ar trebui alt tril și un poem verde și alb copleșit de
cerescul noian,
cu petale de dor să ne țesem o nouă cărare.

Abandonat

Am fost abandonat
la marginea unui înspăimântător tufăriș
pe care nici alții înaintea mea
nu au izbutit să-l descâlcească,
acolo ascunse stau fiare la pândă și sfat,
acolo e plin de capcane
pe care, înaintea mea
alții le-au lăsat întinse pe ipotetice urme.
Din toate numai eu am scăpat
și mi-am deschis cărarea,
dar m-am trezit după necurmată fugă
în fața altui povârniș
pe care încă nicio-ncercare nu l-a învins...
În spate, marele copac s-a vindecat cu ascunse semne
prin care ademenesc pe altul să-și croiască cărarea.
Iar trec printre alte nebănuite capcane
pe care eu și altul le-am pus în ascunziș...
Numai unul va adăuga o măsură la neconținuta
vreme.

Ioan-Aurel Pop despre Onisifor Ghibu

Un luptător și epoca sa

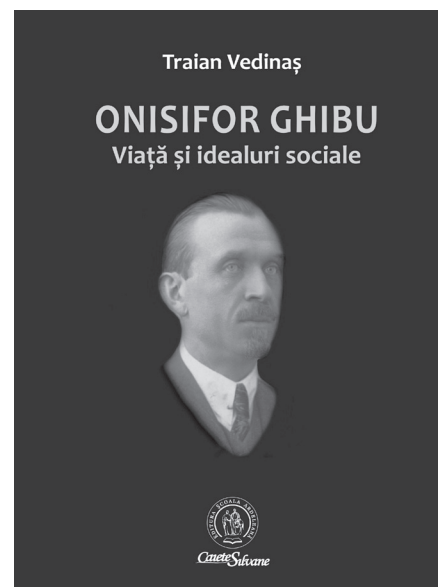
Dincolo de valoarea sa de personalitate marcantă a vieții românești, de intelectual și creator de operă perenă, Onisifor Ghibu ocupă în mintea mea un loc special din cel puțin încă trei motive. Primul se leagă de calitatea sa de elev al Liceului (azi Colegiu Național) „Andrei Șaguna” din Brașov, cu rol de universitate aproape – ca și înalte școli ale Blajului – pentru tinerii români transilvăni, lipsiți pe atunci de învățământ superior în limba română. Al doilea motiv constă în rolul major al lui Onisifor Ghibu în înființarea și organizarea Universității Naționale a Daciei Superioare, cum i-ar fi plăcut lui Vasile Pârvan să se cheme oficial ateneul creat la Cluj în 1919. Al treilea vine din activitatea lui Onisifor Ghibu ca membru (correspondent) al Academiei Române, cel mai înalt for de consacrare a valorilor intelectuale din țara noastră.

Firește, Traian Vedinaș – îndrăgostit de tema și de personalitatea aleasă, așa cum face fiecare autor autentic – a găsit și multe alte rațiuni, încă din anii '80 ai secolului trecut, de relevare pentru public a vieții și activității lui Onisifor Ghibu. Această carte este însă mult mai mult decât o nouă ediție. Este, de fapt, o nouă carte – chiar dacă păstrează foarte mult din cea veche – și nu pentru că autorul ar fi făcut (în 1983) compromisuri ideologice legate de regimul comunist, ci fiindcă, în deceniile trecute de la prima cercetare, s-a mai schimbat lumea, au ieșit la lumină surse noi, manuscrise inedite, alte cărți despre epocă, pe care Traian Vedinaș le-a sorbit cu mintea și cu sufletul, ajungând să cuprindă mai bine deplinătatea figurii copleșitoare a lui Ghibu.

Scriam cândva despre potențialul intelectual (spiritual) românesc al marginilor sau „mărginimilor” marilor orașe transilvănene de tip burg, create de „oaspeții” germani

(sași). Aceste „periferii” (termenul avea sens peiorativ pentru stăpânii de odinioară) ale Sibiului (Mărginimea), Brașovului (Șcheii) și Clujului (Feleacul ca centru eparhial ortodox de pe vremea lui Ștefan cel Mare) – dar și altele – au devenit adevărați fermenți de creativitate sau pepiniere de cărturari pentru români. Onisifor Ghibu le-a cunoscut pe toate. În anii de formare, i-au fost aproape zona Sibiului (unde s-a născut) și Brașovului (după transferul la pomenitul liceu șagunian din Șchei), iar la maturitate, Clujul, cetate nobiliară, aproape inexpugnabilă pentru românii de până la 1918. Autorul prezentei cărți vede cu ochii minții toate aceste medii de formare și de afirmare, dar constată împărțășirea marelui om de cultură din întreaga rotunjime a pământului românesc, din Banat până în Bucovina și din Basarabia până la București.

Cercetarea lui Traian Vedinaș conduce la o imagine sculpturală a lui Onisifor Ghibu, cioplit din marmura luptătorilor pentru emancipare națională din Transilvania, din tradiția Școlii Ardelene (a se vedea preocuparea pentru Samuil Micu) și din fibra rezistenței ortodoxe, ilustrată cel mai bine de preoții și protopopii din Șcheii Brașovului în cel de-al XVIII-lea secol. Nu întâmplător, el a pășit pe urmele lui Dimitrie Eustatievici, primul director al școlilor naționale neunite din Transilvania (1786-1795), devenind inspector școlar primar ortodox pentru școlile din Transilvania (1910-1914). Autorul demonstrează cum a reușit Onisifor Ghibu – în anii în care a cunoscut comunismul pe viu, la începuturile sale ca regim, când Lenin încerca să îngenuncheze Basarabia cu forțe aduse între Prut și Nistru – să transforme conștiința „moldovenească” a majorității intelectualilor regiunii în sentiment

național românesc, canalizat apoi, cu ajutorul unor luminați locali, spre unirea cu România. Traian Vedinaș descoperă faptul că eroul său a fost un luptător până la capăt, el având un rol inclusiv în retragerea trupelor sovietice din România (1958), „vină” pentru care a și fost încarcerat de comuniști. Destinul său de luptător – pe linia ilustrată de versurile lui George Coșbuc („O luptă-i viață; deci te luptă/ Cu dragoste de ea, cu dor”) – l-a plasat adesea pe Onisifor Ghibu în posturi incomode. Polemicile sale (cu Lucian Blaga, cu Ion Petrovici), atitudinile sale curajoase, inițiativele privind onestitatea necesară vieții intelectuale și politice, rolul său în înfăptuirea Marii Uniri și, mai ales, patriotismul său energic i-au adus, de-a lungul vieții, destule necazuri, mai ales după instaurarea regimului comunist.

Traian Vedinaș iluminează toate laturile unei vieți de epopee, revelându-ne un Onisifor Ghibu jurnalist, dascăl, pedagog, om politic, educator al tinerilor și al națiunii, memorialist, organizator de instituții și de țară. După îndelungi studii și după profunde meditații

asupra acestui destin ieșit din comun, autorul îi pune protagonistului cărții sale cel mai potrivit sigiliu: „dascăl de pedagogie națională”. Este de prisos să spun că, mai ales în aceste vremuri de pierdere a echilibrului moral, lectura cărții de față înseamnă apropierea unui ghid de bună conduită civică românească și universală.

Prefață la volumul Traian Vedinaș,
Onisifor Ghibu.

Viață și idealuri sociale,

Ediția a II-a, revăzută și adăugită,
apărut la Editurile Caiete Silvine și
Școala Ardeleană,
sub egida Centrului de Cultură și
Artă al Județului Sălaj,
Zalău – Cluj-Napoca, 2020, pp. 5-7.

Onisifor Ghibu, la împlinirea a 50 de ani, alături de soția, Veturia, fiica Ileana, și fiii Octavian, Onisifor Jr. și Mihai (sursa foto adevarul.ro)

Traian Vedinaș despre Onisifor Ghibu **Nevoia de idealuri**

Onisifor Ghibu, jurnalist, pedagog și dascăl, organizator și om politic, face parte în istoria, cultura și politica românească din Generația Marii Uniri. În primul rând s-a integrat de timpuriu – în idealurile sociale, culturale și politice ce au condus la România Mare –, în anii de școală petrecuți la Sibiu și Brașov. În cea tânără vreme, între el și Ioan Lupaș, între amândoi și Octavian Goga s-a încheat o prietenie fecundă și durabilă, ce va străluci constant în momentele de grație ale unei vieți tumultuoase, înfocate de iubirea de neam, de respect și toleranță față de celălalt, pe care le ilustrează frățietatea dintre Octavian Goga și Ady Endre, iar în cazul lui Ghibu, prietenia stabilită la Stana cu arhitectul și etnograful maghiar Károly Kós, perpetuată, cum am mai menționat, și după ce societatea românească a devenit o provincie socialistă de tip sovietic.

Apoi, ca jurnalist politic, a colaborat la ziarul „Lupta” din Budapesta, condus de Alexandru Vaida Voevod, reprezentant și el al elitei Marii Uniri. După 1 Decembrie 1918, în

cadrul Consiliului Dirigent, guvernul provizoriu al Transilvaniei, sub președinția lui Iuliu Maniu, Ghibu a fost secretar general la Resortul de Instrucție Publică. Consiliul Dirigent a întregit idealul unirii politice a tuturor românilor, ideal pentru care Onisifor Ghibu a luptat la Chișinău în anii 1917-1918. Acolo i-a avut alături pe Octavian Goga și pe alți ardeleni refugiați în Basarabia.

Așa cum și-a intitulat memoriile, *Pe baricadele vieții*, viața lui a fost o continuă luptă, o „baricadă”, un zid de apărare a idealurilor de libertate, unitate, dreptate și solidaritate umană contra imperialismelor asupririi, cu care s-a confruntat în Transilvania când a apărut școlile românești contra nedreptei Legi a contelui Apponyi.

Onisifor Ghibu n-a avut o perspectivă pur didactică, școlărească asupra educației, ci – trecut prin școala vizionară a lui Nicolae Iorga, inclusiv prin colaborarea la *Neamul românesc* cu *Scrisori din Germania* – a privit educația ca funcție socială. Astfel, el a făcut din educație centrul unei opere sociale de anvergură,

mai ales în Basarabia. Acolo, în anii 1917-1918, aflat, cum va scrie mai târziu, „în vâltoarea revoluției rusești”, și-a manifestat dibăcia de organizator, dar și de jurnalist, de dascăl al dascălilor. Ajuns cu familia în Chișinău, a elaborat mesaje politice în sprijinul autonomiei Basarabiei, în contextul în care Lenin, dar și Stalin au promovat în presa revoluției de la Moscova autodeterminarea popoarelor, după prăbușirea Imperiului Țarist.

Pe modelul ardelean al Partidului Național Român din Transilvania și Ungaria, a pus la cale, împreună cu Pantelimon Halippa, proprietarul ziarului „Cuvânt Moldovenesc”, înființarea Partidului Național Moldovenesc. Baza acelei grupări politice – din al cărei comitet Ghibu a făcut parte alături de Halippa, boierul Vasile Stroescu și Pavel Gore – au constituit-o învățătorii basarabeni. Pe aceștia i-a chemat spre misiunea de învățători ai neamului, prin programe educaționale în limba română. Aceștia i-a schimbat veșmântul rusesc, introducând în presă și în cărțile școlare alfabetul latin. Efec-

tul a fost cu adevărat revoluționar, întrucât i-a convins nu numai pe învățători, ci și pe preoți și ofițeri că identitatea lor este una românească. Astfel, i-a condus spre idealul unirii cu Regatul României, ideal pecetluit mai târziu, în memorii, în plastica formulare: *De la Basarabia rusească la Basarabia românească*.

Onisifor Ghibu n-a participat de 1 Decembrie 1918 la Alba Iulia, dar a fost ales în Consiliul Dirigent, guvernul provizoriu al Transilvaniei ce a desăvârșit Marea Unire în plan organizațional, prin integrarea acestei provincii în fluxul administrativ al instituțiilor Regatului Român. Pedagogul și-a pus în lucru vocația organizațională în calitatea de secretar general la Resortul Instrucțiunii și Cultelor, condus o perioadă de Vasile Goldiș și apoi de Valeriu Braniște. A organizat școli populare (primare), învățământul secundar (liceal) și învățământul superior prin inițierea și realizarea proiectului academic de înființare a Universității Daciei Superioare, cum a numit Vasile Pârvan, în cursul său inaugural, Universitatea din Cluj, reluând toponimia „Dacia Superioară” de la Al. Papiu Ilarian.

În cadrul noii universități, Onisifor Ghibu a avut funcția de profesor de pedagogie, calitate în care a rostit prelegeri, de cele mai multe ori polemice, a scris numeroase studii și cărți, dintre care în prim-plan s-au aflat *Prolegomene la o educație românească* (1941) și *Puncte cardinale pentru o concepție românească a educației* (1944).

Polemicile rostite de la catedră nu au intrat toate în paginile cărților. În perioada sibiană a Universității „Regele Ferdinand I”, a criticat aspru *Spațiul mioritic* al lui Lucian Blaga: „Cum se poate să ne întemeiem spiritualitatea pe o crimă fratricidă?”. Atitudinea i-a revoltat pe reprezentanții Cercului Literar de la Sibiu, discipoli ai lui Lucian Blaga. I.D. Sîrbu, în memoriile sale, relatează că s-au dus la poetul filosof comunicându-i poziția lui Ghibu. Profesorul de filosofie culturii le-a răspuns cu melancolie metafizică: „Poate are și Ghibu dreptatea lui”. O polemică explozivă și scrisă conține *Dictatură și anarhie*, o critică amplă împotriva lui Ion Petrovici, în care i-a reproșat cu vehemență

– celui care va deveni „Socratele de la Aiud” – modul în care a conceput organizarea învățământului românesc, în calitatea de ministru în guvernul lui Ion Antonescu.

În cărțile lui de pedagogie din perioada 1920-1946, cât timp a fost profesor, el s-a dovedit un idealist, nu în sensul peiorativ din marxism, ci decantat dintr-o năzuință originală a luptei pentru idealuri sociale, politice și culturale. Aceste idealuri le-a exprimat Ghibu atât în *Prolegomene*, cât și în *Puncte cardinale*. Le-am desfășurat în discursul nostru sub două sintagme: „pedagogie socială” și „întemeieri”, pe care le-am păstrat așa cum au fost scrise în *Onisifor Ghibu, educator și memorialist* (1983). Am identificat atunci faptul că în pedagogia sa socială și întemeietoare, idealistul Onisifor Ghibu a exprimat o concepție organică despre ființa umană, pe care a înțeles-o ca unitate între materie și spirit, între respirație și idee, dacă ne gândim și la isihasmul din ortodoxie. Ființa nu poate fi despicată – de-o parte materia, de cealaltă spiritul –, în ființare omul nu poate acționa decât ca unitate divino-umană, chiar și atunci când cultivă spirit gregar, demagogie, idolatrie și minciună.

Pe temeiul acestei unități organice a omului ca „dihanie” – cum era numită ființa în limba veche românească – și „duh”, *Jurnalul* – pe care l-a scris în timpul societății românești aflată în captivitatea ideologică a marxism-leninismului – reprezintă o atitudine spirituală animată de filosofie socială cu izvoare, rădăcini și vâlstare fierbinți în credință și creștinism militant.

Aici, idealurile sociale cărora Ghibu și-a dăruit viața și vocația sunt exprimate tranșant, polemic și creativ contra ideologiei de tăvălug uniformizator a omului ca reprezentant al stomacului: „conștiința trece prin stomac”, a spus Marx. Marxismul a introdus în politică „lupta de clasă”. Aceasta a scos din istorie pe durată lungă elitele culturale, politice și economice ale unei lumi românești cu un arbore genealogic cu o coloană vertebrală sacră, cum ne-a învățat Mircea Eliade cu adagiul său: „Dacă Dumnezeu nu există, totul e cenușă”, rostit în filmul lui Paul Barbăneagră, *Mircea*

Eliade și redescoperirea sacralui, în seria de pelicule televizate *Arhitectura și geografia sacră*.

Nu întâmplător, Onisifor Ghibu a năzuit să-i dedice lui Mircea Eliade paginile *Jurnalului*, în care a fost apărut omul viu și nu cenușa care rămâne după ce spiritul se desparte de trup.

Luată în întregul ei, opera lui Onisifor Ghibu – cărți despre istoria educației și învățământului, cărțile-proiect pentru educația în societatea românească, paginile de jurnalism, memoriile *Pe baricadele vieții*, precum și cele trei tomuri ale *Jurnalului*, începute în anii '40 și finalizate la începutul anilor '70 – ne-a lăsat moștenire un buchet de idealuri: omul să se manifeste ca om în lumina adevărului, să promoveze binefacerile dreptății, să cultive bucuriile creației culturale, politice, economice și organizaționale, să iradieze celorlalți pace și seninătate sufletească, să-și activeze mereu credința și iubirea pentru neam, ca parte specifică a umanității, ocrotită pretutindeni în lume de interfețele sacralui.

Introducere la *Onisifor Ghibu*.

Viață și idealuri sociale,

Ediția a II-a, revăzută și adăugită,

Prefață de Ioan-Aurel Pop,
apărut la Editurile Caiete Silvane și

Școala Ardeleană,

sub egida Centrului de Cultură și

Artă al Județului Sălaj,

Zalău – Cluj-Napoca, 2020,

pp. 13-17.

Ion Breazu despre Onisifor Ghibu

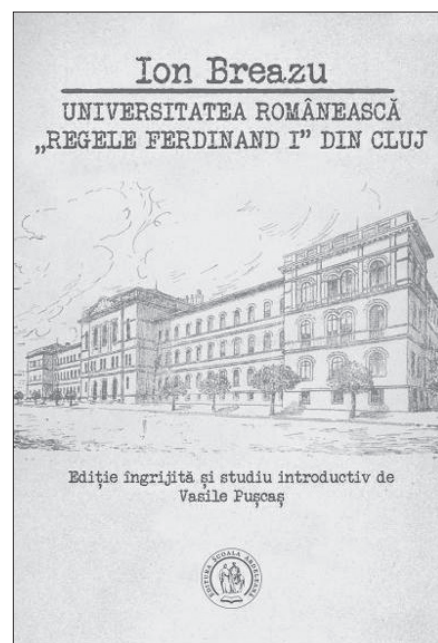
La 9 mai 1919, Resortul Instrucțiunii din acel consiliu a cerut Rectoratului ca în timp de 24 de ore să fie depus jurământul de credință către statul român. Profesorii care îl depuneau puteau rămâne în funcțiune, cu obligația însă ca în curs de doi ani să-și însușească limba română pentru a putea preda cursurile în românește. Dacă conducerea universității și-ar fi dat seama de actul pe care îl săvârșește și ar fi acceptat această formalitate, instituția aceasta ar fi avut o altă soartă. Ea a refuzat însă categoric, ceea ce a dus la preluarea universității în ziua de 12 mai 1919. Comisiunea de preluare a fost condusă de profesorul Onisifor Ghibu, secretar general al Resortului Instrucțiunii, având ca membri pe Dr. Nic. Drăgan, docent al universității, Dr. Al. Perșa, Dr. A. Ienciu, Dr. A. Nemeș, Dr. C. Tătaru, Dr. C. Stanca, Dr. Pavel Roșca, V. Seni, A. Celiani, V. Bichigean, Chendrea, V. Stanciu și T. Gherman, elemente distinse ale domeniului medical, juridic sau didactic românesc din Transilvania. Profesorilor li s'a făcut propunerea să-și continue semestrul de vară, pentru ca studenții să nu piardă anul. Întreg personalul universitar a fost obligat să rămână în funcțiune pentru ca nici învățământul și nici serviciile universității, dintre care unele erau de interes public de prim ordin, să nu sufere.

În momentul când se producea acest act, discuțiunile din opinia publică românească, atât din Transilvania, cât și din țara liberă

erau foarte înaintate. Consiliul Dirigent, ținând seama și de aceste discuții, de opiniile guvernării de la București, dar înainte de toate de argumentarea decisivă și clarvăzătoare a președintelui său, d. Iuliu Maniu, s'a hotărât pentru preluarea universității și organizarea ei nouă. Încă înainte de a ajunge la această decizie, profesorii secundari și medicii români din Transilvania, întruniți în congrese care s'au bucurat de o largă participare, au cerut preluarea universității și naționalizarea ei.

Problema grea care se punea era însă organizarea acestei universități, mai ales recrutarea corpului ei didactic. Universitățile din Iași și București și cercurile guvernamentale din capitala țării cereau aplicarea legilor universitare existente în România; unele cercuri ardelene pretindeau ca universitatea să-și păstreze un pronunțat caracter ardelean, numindu-se un cât mai mare număr de profesori din această provincie.

Împotriva întâiei soluții s'au ridicat întâmpinări chiar din sânul universitarilor din capitala țării. Vom aminti unul singur, al profesorului Vasile Pârvan, arheolog de mare reputație, care, într'un memoriu înaintat Marelui Sfat Național al Ardealului – ce ținea atunci locul Parlamentului –, cerea ca noua universitate să fie organizată după modelul celor mai avansate tipuri de universități europene și americane. Ea nu trebuie să urmărească numai formarea unei culturi de

caracter național-etnografic, ci și internațional-civilizator. Pe lângă facultăți, să fie create colegii, institute, numeroase laboratoare, seminarii și ateliere. Autonomia universitară să fie riguros respectată. Între universitate și societate să fie un contact viu, vast organizat de către o extensiune universitară, care ar contribui astfel la „ridicarea etică și politică a valorii indivizilor din păturile de jos ale națiunii”.

Ion Breazu,
Universitatea românească
„Regele Ferdinand I” din Cluj,
Ediție îngrijită și
studiu introductiv de
Vasile Pușcaș,
Editura Școala Ardeleană,
Cluj-Napoca, 2019,
pp. 55-57.

Vasile Pușcaș despre Onisifor Ghibu

După ce s-a informat, împreună cu prefectul Clujului, despre starea învățământului și a avut mai multe consfătuiri cu membri ai Consiliului Dirigent și administrației românești, O. Ghibu a dedus că nu mai era tolerabilă o asemenea situație și „cu orice sacrificiu, aici trebuia remediată istoria cât mai degrabă”¹. Întors la Sibiu, secretarul general al Resortului Instrucției a comunicat acestea șefului departamentului și, împreună, au considerat oportun ca Ghibu să alcătuiască un raport despre constatările din Cluj și măsurile pe care trebuia să le adopte Consiliul Dirigent. Raportul urma a fi prezentat direct lui Iuliu Maniu. Acestuia i-a și fost înmănat, în 23 aprilie 1919.

Raportul lui Ghibu era structurat pe trei probleme principale: atitudinea Consiliului Dirigent față de Universitatea din Cluj; recrutarea și situația profesorilor viitoarei universități; frecvența Universității românești de către studenți. La prima chestiune se arăta că până atunci Consiliul Dirigent a admis funcționarea Universității din Cluj după vechiul sistem, pentru ca studenții înscriși să-și încheie semestrul de vară și să-și susțină examenele. În același timp, însă, Senatul Universității i s-a pus în vedere că, în conformitate cu relațiile politice și juridice ale momentului, Consiliul Dirigent socotea Universitatea din Cluj drept proprietate a statului român și, ca atare, făcea responsabili cu persoana și averea lor pe membrii Senatului de întregul inventar al Universității². Ghibu argumenta că de mai multe ori profesorii Universității maghiare din Cluj au fost somați (ultima oară la începutul lui aprilie 1919) a depune jurământul de fidelitate față de statul

român, fără ca aceștia să răspundă pozitiv. De aceea, aprecia secretarul general al Resortului Instrucției, în condițiile politice ale acelor zile, formula veche a Universității din Cluj nu mai putea fi admisă, căci ar fi fost nu doar o „greșeală neiertată”, dar ar fi fost interpretată ca o „slăbiciune totală” a autorităților române³. În mod justificat, Ghibu susținea că Universitatea din Cluj trebuia să înceteze a mai fi o „cetate artificială a maghiarismului”, fiindu-i precizat rolul de „institut de știință pentru poporul în mijlocul căruia funcționează”. Ca atare, Consiliul Dirigent era obligat a remedia o nedreptate a trecutului prin inițierea Universității din Cluj ca o „instituție de cultură și de știință care să ridice poporul nostru atât de apăsător până acum la acea treaptă a civilizației la care, pe baza eminentelor lui calități de rasă, fără îndoială că se va putea ridica”⁴. Ghibu înfățișa președintelui Consiliului Dirigent și direcțiile opiniei publice referitoare la reorganizarea Universității din Cluj: 1) naționalizarea integrală a Universității; 2) o trecere lentă de la starea prezentă spre caracterul ei românesc. Autorul raportului sugera ca autoritatea administrativă românească din Transilvania să se „pronunțe categoric” pentru **naționalizarea** Universității, începând cu anul școlar 1919/20⁵. El a propus chiar și un plan de realizare a naționalizării Universității din Cluj care avea drept pivot o somație adresată profesorilor maghiari de a depune jurământ față de statul român. Se preconiza ca ordinul să fie aplicat într-un moment ales cu multă chibzuială politică, în așa fel încât atitudinea de refuz sau chiar greva profesorilor să nu mai poată deranja procesul de învățământ.

Vasile Pușcaș

UNIVERSITATE
SOCIETATE
MODERNIZARE

Idealul universității
moderne la Cluj
(1919-1945)

Din aceste considerente, Ghibu prevedea ca acțiunea să înceapă la sfârșitul lunii mai 1919, când se termina semestrul academic.

Același document informa despre stadiul dialogului Resortului Instrucției cu Ministerul Instrucțiunii de la București și cu autoritățile universităților din capitală și Iași. Ghibu afirma că în „înțelegere” cu aceste foruri s-a stabilit ca o comisie compusă din 8 delegați ai Consiliului Dirigent și cel puțin tot atâția ai celor două vechi universități românești, plus doi delegați ai Universității din Cernăuți, să studieze cererile și documentele de participare la concursul pentru ocuparea catedrelor Universității din Cluj. Comisia era concepută ca o „anexă” a Consiliului Dirigent și avea atribuția de a face propuneri atât în privința concurenților, cât și a altor persoane care, din anumite motive, nu s-au înscris la concurs, dar s-ar aprecia că activitatea lor la Universitatea din Cluj „ar fi de dorit”⁶. În general, se preconiza

ca acest rol comisia să-l îndeplinească prin trei căi, aproximativ apropiate adresei Resortului, din 23 martie 1919: 1) prin acceptarea ca profesor, fără vreo altă formalitate, a acelor persoane care dovedeau, prin titluri și lucrări, o „pregătire științifică indiscutabilă pentru o anume catedră”; 2) prin supunerea la examen de abilitate a acelor candidați a căror activitate științifică nu era destul de cunoscută în cercurile științifice; 3) prin invitarea, la diferite catedre, a unor personalități din respectivele domenii ale științei, chiar dacă n-au depus cereri la concurs. În cazul că prin aceste căi nu s-ar fi reușit mobilizarea unor forțe suficiente, se cerea comisei să facă propuneri de detașări, pe 2-3 ani, a unor profesori de la Universitățile din București și Iași. Iar dacă nici în felul acesta n-ar fi fost acoperite toate cerințele catedrelor, Ghibu propunea să se recurgă la unii profesori ai vechii universități din Cluj⁷. Raportul Ghibu solicita ca salariul profesorilor de la Universitatea românească din Cluj să fie destul de mare, pentru ca aceștia să se poată dedica „exclusiv școlii și științei”, prevăzându-se și anumite „indemnizări” pentru profesorii care făceau efortul de a veni la Cluj din alte localități. Gândind și la perspectiva dezvoltării universității, același raport propunea Consiliului Dirigent să trimită cel puțin 50 de tineri, cu burse de cel puțin 10.000 cor. anual, la pregătire specială la universități renumite din Franța, Germania, Italia, Anglia și SUA.

În privința populației studențești a noii Universități de la Cluj, raportul Ghibu calcula numărul de studenți ardeleni la Universitatea din București, Iași și Budapesta, care se credea că vor prefera Clujul. Suma de cca 600 i se părea mulțumitoare, prin luarea ca bază a cifrei din 1872, dar se sconta și pe prezența multor tineri și din alte regiuni ale țării. Atenț la problemele sociale ale studenților, Ghibu con-

sidera de mare trebuință ca sume considerabile să fie avansate de Consiliul Dirigent pentru dotarea și amenajarea clădirii „Mensa Academica” în vederea cazării studenților săraci. Totodată, se propunea acordarea a cel puțin 25 de burse pentru fiecare facultate.

Este evident că acest raport încorporează atitudinea cea mai clară și coerentă a Resortului Instrucției față de Universitatea din Cluj. El oferea interesante soluții practice atât pentru înfăptuirea preluării, cât și pentru proiectul reorganizării ei pe fundamente românești. Iuliu Maniu a aprobat raportul Ghibu, din 23 aprilie 1919, interesându-se și de anumite amănunte de procedură. Totodată, a sugerat ca documentul să fie prezentat și plenului Consiliului Dirigent, pentru ca decizia acestuia să capete greutatea expresiei hotărârii întregii națiuni române⁸. Momentul când urma a fi luată această decizie concordată cu raportul Ghibu a fost calculat tot în funcție de clarificările privind situația Europei postbelice, inclusiv a celei Central-Sud-Estice. În fapt, chiar și profesorii Universității maghiare din Cluj și-au afirmat „rezistența” tot prin raportare la același context european și românesc. Mai mult, faptul că toate celelalte instituții statale din Transilvania fuseseră deja preluate de autoritățile române i-a îndemnat a presupune că în privința etatizării Universității din Cluj existau ezitări generate îndeosebi de atitudinea lor rezistentă. Fostul decan al facultății de drept, C. Tóth, descria astfel optica profesorilor maghiari din Cluj, la începutul lunii mai 1919: „Ardealul e teritoriu unguresc. Tratatul de la Trianon încă nu e iscălit. Puterea o deține Consiliul Dirigent din Sibiu – o formație revoluționară. Din afară ne vin știri favorabile – știri din Anglia, din Franța, din București. Ne vin hărți: pierdem numai unghiul de la Brașov. Întreg restul ne rămâne. Și ne vin știri de la Seghedin, de la guvernul unguresc, de la aceia care sunt astăzi conducătorii

națiunii: încă nu e totul pierdut. Rezistați!”⁹. Doar că starea de optimism a fost temperată prin demersul de la Versailles, prin care Germaniei i s-a prezentat, la 7 mai 1919, textul Tratatului de pace¹⁰, ceea ce însemna că sosise timpul reglementării juridice a realităților postbelice. În acea zi, Consiliul Dirigent a hotărât să solicite profesorilor maghiari ai Universității din Cluj jurământul de fidelitate¹¹ și să etatizeze instituția. O. Ghibu a fost desemnat de Consiliul Dirigent să se deplaseze la Cluj și să organizeze preluarea Universității pentru statul român.

Vasile Pușcaș, *Universitate. Societate. Modernizare. Idealul universității moderne la Cluj (1919-1945)*,
Ediția a III-a, revizuită și adăugită, Cuvânt introductiv de Ioan-Aurel Pop,
Prefață de Keith Hitchins,
Editura Școala Ardeleană,
Cluj-Napoca, 2019,
pp. 77-79.

1 O. Ghibu, *La a douăzecea aniversare a Universității Daciei Superioare*, Cluj, 1939, p. 35; Idem, *Universitatea Daciei Superioare*, București, 1929, pp. 32-33.

2 Idem, *Prolegomena la o educație românească*, București, 1941, p. 251.

3 *Ibid.*; Ea a fost considerată astfel nu numai de autoritățile universitare maghiare din Cluj, dar și de guvernul Ungariei, Cf. Idem, *La a douăzecea aniversare*, pp. 37-38.

4 Idem, *Prolegomena*, p. 521.

5 *Ibid.*, p. 526. Irina Livezeanu are dreptate atunci când susține că „integrarea Universității din Cluj în sistemul de învățământ al României Mari era un proces îndelungat mai degrabă decât un eveniment”, în I. Livezeanu, *Cultură și naționalism în România Mare, 1918-1930*, București, 1998, p. 267.

6 *Ibid.*, p. 523.

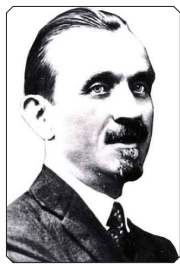
7 *Ibid.*, pp. 523-524.

8 Idem, *La a douăzecea aniversare*, p. 36; „Tribuna”, L, nr. 50, 14 dec. 1989, p. 10.

9 C. Toth, *Ünnéyek*, Szeged, 1929, p. 62, apud. *Ibid.*, p. 38.

10 C. E. Black, E. C. Helmreich, *Twentieth Century Europe*, New York, 1972, pp. 87-88.

11 Gh. Iancu, *Din istoricul învățământului universitar clujean (1919-1945)*, în „Sargetia”, 1973, X, p. 339; O. Ghibu, *loc. cit.*, p. 38; Idem, *În jurul preluării Universității din Cluj*, în „Revista generală a Învățământului”, 1931, nr. 4, p. 8; „Tribuna”, L, nr. 50; 14 dec. 1989, p. 10.

Onisifor Ghibu

Universitatea Daciei Superioare și pedagogia românească **Lecția de inaugurare a catedrei ordinare de Pedagogie și a cursului Prolegomena la o Pedagogie românească, ținută la 19 octombrie 1921**

I

Cu o vie emoție urc astăzi pentru cea dintâia oară la catedra ordinară de pedagogie a acestei Universități. Îmi dau destul de bine seama în acest moment de rostul acestei catedre nu numai în cadrul Universității noastre, ci și în cadrul vieții culturale și naționale a întregului neam românesc. Dacă în cadrul Universității catedra de pedagogie are ca scop pregătirea teoretică și practică a viitorilor profesori secundari, în lumina celor mai potrivite principii pedagogice, așa cum se face aceasta, mai mult sau mai puțin, la toate Universitățile din lume, în cadrul vieții naționale a neamului nostru, această catedră, alături de catedrele de pedagogie de la celelalte trei universități românești, are o importanță cu totul aparte. Ea trebuie să fie marele laborator în care se făuresc însăși ideile conducătoare ale culturii și, în special, ale educației de care neamul nostru are nevoie în noua fază de viață, în care a intrat. Căci, deși avem în urma noastră o viață de aproape două mii de ani, în sensul modern al cuvântului noi suntem un popor nou, apărut pe scena universală abia în urma războiului mondial.

Tradițiile noastre culturale, deși de oarecare vechime, sunt cu totul insuficiente pentru a putea servi ca bază și ca progres al dezvoltării de aici încolo a poporului nostru, în cadrele pe care misiunea lui istorică le reclamă. În special tradițiile noastre pedagogice nici nu sunt de fapt un eflux natural al trebuințelor noastre, ci ele sunt un produs al unor stări politice speciale impuse, în cele mai multe cazuri, de factori străini și dușmani nouă. Se poate zice chiar că niciodată, în tot trecutul său, poporul român n-a fost stăpân liber pe voința și pe destinele sale, ci a fost expus în permanență unor influențe, care în loc să-i dezvolte, i-au anihilat forțele trupesti și sufletești, dându-le directive străine.

Astăzi, noi stăm în fața istoriei, purtând pe trupul și pe sufletul nostru rănile adânci și nevindecate încă ale unui aproape bimilenar război pentru existență, la care s-au mai adăugat și efectele atât de adânci ale îngrozitorului război mondial. Noi suntem gloriosul invalid, întors biruitor de pe cele mai înfricoșate câmpuri de bătaie, dar cu forțele slăbite și având nevoie nu numai de o refacere radicală, ci de o adevărată a doua naștere, spre a putea fi ceea ce trebuie să fie.

După înfăptuirea cu atâtea jertfe a unirii naționale, necesitatea cea mai mare și mai urgentă este acum așezarea unor principii conducătoare și introducerea siste-

matică a lor în viața poporului nostru. În această operă, școala are un rol cu totul hotărâtor. Dar, pentru ca ea să-și poată împlini în adevăr, și nu numai la aparență, chemarea, ea trebuie să răspundă precis la trebuințele sociale și istorice ale poporului nostru și ale epocii noastre; ea nu poate să fie numai o copie după școala altor popoare, ci trebuie să răsară din mediul nostru propriu și să lucreze conștient pentru noi și apoi, prin noi, pentru umanitate. Fără o *pedagogie națională proprie*, făurită în lumina calităților sale de rasă, a dezvoltării sale istorice, a intereselor sale specifice, a idealurilor sale de cultură, primate toate sub *specie aeternitatis*, – un popor nu poate avea școala care îi trebuie în adevăr; fără o astfel de pedagogie școala poate schimba eventual viața materială a unui popor spre mai bine, – ea îl poate „civiliza” chiar, dar o astfel de civilizație este improductivă; ea nu atinge și nu dezvoltă însuși fondul sufleteș al poporului; dimpotrivă, ea îl diformează și îl înstrăinează de sine însuși.

Toate popoarele mari, de altfel, și-au avut și-și au și astăzi pedagogia lor specifică națională, întemeiată bine înțeles pe un fond general omenesc. Așa, ca să vorbim numai despre popoarele moderne, cunoaștem pedagogia germană, pedagogia engleză, pedagogia franceză, pedagogia americană ș.a., care toate își au caracterul lor particular, corespunzător firii și situației poporului respectiv.

O pedagogie națională românească ne trebuie neapărat și nouă. Chiar dacă în trecut am fi avut o astfel de pedagogie, astăzi, după ce situația politică și națională a neamului nostru, în urma unirii lui, s-a schimbat radical atât în ce privește viața internă, cât și legăturile noastre externe, această pedagogie n-ar mai fi suficientă pentru viitor.

Dar nici în trecut n-am putut avea o pedagogie românească, din pricina că am fost ruși în atâtea bucăți, fără un centru unitar de viață culturală, fără o legătură cu popoarele de o rasă cu noi, în schimb expuși influenței și apăsării slave, grecești, ungurești și nemțești. La temelia pedagogiei noastre din trecut și de astăzi nu este nici viața reală a poporului nostru, dar nu este nici filozofia, nici religia, nici știința trebuitoare. Totul s-a redus la un eclecticism improvizat, care s-a schimbat în nenumărate rânduri, la întâmplare, și în care rolul de căpetenie nu a revenit fondului de idei, ci metodelor de predare.

Pentru a înțelege și a ne putea da și mai bine seama de adevărata situație pe care am moștenit-o în această privință și în care ne găsim încă pentru moment, este

necesar să cercetăm: *ce ne-au dat diferitele pedagogii străine în cursul dezvoltării noastre istorice de până acum?* [...]

II

În ce va avea să consistă, propriu-zis, pedagogia românească?

Fără a avea intenția de a anticipa în aceste Prolegomena însuși sistemul pedagogiei românești, care se va putea constitui numai după un timp îndelungat, voi aminti de astă dată o parte a problemelor de competență pe care ea trebuie să le atingă.

Dar, mai întâi de toate trebuie să spunem, că pedagogia românească nu derivă propriu zis din politica românească, cu care are numai atâta legătură câtă are Economia națională sau Sociologia. Ea nu are, prin urmare, un caracter ofensiv față de celelalte neamuri din cuprinsul țării noastre. Scopul ei nu este să deznaționalizeze minoritățile din mijlocul nostru, ci numai să întărească pe bazele cele mai firești poporul român. O astfel de teamă ar fi cu totul lipsită de temei, dat fiind faptul că în toate provinciile noi ale Regatului nostru nu numai că s-au respectat drepturile la școală națională ale naționalităților, dar s-a mers și mai departe, făcându-se ceea ce nici într-o altă țară nu s-a făcut: minoritățile au fost îndrumate aproape cu de-a sila spre școala lor națională. Acesta este cazul șvabilor din Banat și al ruutenilor din Maramureș, care maghiarizați în era trecută de sistemul unguresc, au fost regermanizați, respectiv rerutenizați de noi, uneori chiar împotriva voinței lor. Tot astfel este cazul armenilor și, mai ales, al evreilor, pe care sistemul nostru caută să-i readucă din prăpastia unei culturi străine la cultura lor națională. Și am mai putea aminti tot aici și tendința noastră de a readuce la caracterul lor genuin pe secui, pe care sistemul unguresc a vrut să-i contopească în masa ungurească, lipsindu-i de caracterul lor specific.

Nu, cu nici un preț, Pedagogia românească nu va adopta nici scopurile, nici metodele pedagogiei maghiare de ieri, care repugnă cu totul rasei noastre. Strămoșii noștri romani n-au căutat să romanizeze pe nimeni, tot astfel nici urmașii lor din Apus: Francezii, Italienii și Spaniolii, și cu toate acestea ei au romanizat, într-un anumit sens, întreaga lume, veche și nouă. Limba și cultura latină a rămas până în ziua de astăzi un bun comun al omenirii, și va rămâne pe veci; în toate țările neolatine populația este omogenă din punct de vedere național. Nici Francezii, nici Italienii, nici Spaniolii n-au avut nevoie să deznaționalizeze frânturile de popoare din cuprinsul țării lor, căci acestea s-au asimilat cu timpul de la sine, grație calităților superioare ale culturii neolatine și farmecului limbilor lor.

Fără o tendință ofensivă, deci, față de minoritățile din cuprinsul țării noastre, pedagogia românească se va feri în același timp de a fi pedagogie șovinistă față de pedagogia popoarelor din afara granițelor țării noastre.

Ea nu urmărește o educație șovinistă românească; scopul ei este, dimpotrivă, numai acela: să refacă, să păstreze și să cultive calitățile specifice ale poporului român, pe fondul culturii general-umane, în cadrele căreia se întâlnește apoi bucurios cu alte popoare, respectându-le și lor individualitatea națională.

Pedagogia românească, concepută astfel, nu numai că nu este prin urmare, în contradicție cu pedagogia celorlalte popoare, ci dimpotrivă, ea o întregeste. După cum limba românească nu este o contrazicere a culturii universale, ci tocmai din contra, o contribuție la aceasta, tot astfel este și pedagogia românească o contribuție și o parte integrantă a culturii universale. După cum aceasta nu este produsul unei singure limbi, ci a tuturor limbilor împreună, așa și pedagogia universală implică, alături de pedagogia altor popoare, și o pedagogie românească.

În acest sens, pedagogia românească va avea în vedere pe Români, și numai pe Români și anume pe toți Românii, – pe aceia care s-au simțit și până acum români, și pe aceia care în cursul vremurilor vitrege și-au pierdut această conștiință; pe aceia care azi se bucură de libertatea națională și pe aceia care n-au avut nici în trecut și nu au nici astăzi parte de ea; pe aceia care au păstrat, la țară, firea românească, și pe aceia care, în orașele înstrăinate, și-au pierdut-o. Pedagogia românească nu vrea să fie o pedagogie de stat, cum era pedagogia ungurească, – nici o pedagogie imperialistă română. Cel mult dacă ea ar consimți ca, în fața pedagogiei pangermane, a celei panslaviste și a celei panturaniste, să se înșiruie într-o defensivă conștientă, alături de pedagogia rasei latine, pentru gloria nepieritoare a acestei rase, pe care în fine a regăsit-o complet și pentru totdeauna.

Pedagogia românească se ferește de a pluti prin nori; ea nu vrea revenirea nefirească la o romanitate exagerată, fie clasică, fie modernă, ca *Laurian* și *Massimu*, sau ca *Eliad-Rădulescu*. Ea nu pornește nici de la teoriile lui *Clain* și *Șincai*, care în mândria lor exaltau latinitatea noastră până a spune: „*mult iaste a fi Român*”; și nu pornește nici de la Dreptul public al lui *Simion Bărnuțiu*, – dar în același timp nu vrea nici să se lase mai departe condusă orbește fie de *Herbart*, fie de *Neumann* etc., ale căror teorii, împrumutate de-a gata, au abătut atât de mult școala românească de la chemarea ei.

Credincioși acestei mărturisiri de principii, vom spune că noi concepem pedagogia românească ca acea știință care, ținând cont atât de ceea ce pedagogia universală a stabilit în cursul lungei ei evoluții multimilenare, cât și de istoria și de tradiția culturală a poporului nostru, pornește totuși nu de la teoriile pedagogice ale popoarelor străine, oricât ar fi acestea de înaintate, ci de la viața și necesitățile poporului nostru, având ca ideal dezvoltarea cât mai firească a acestuia, în conformitate cu menirea lui în viața universală. Ea nu vrea, așadar, să ne „occidentalizeze” sau să ne

„europenizeze”, ci ea vrea să ne facă ceea ce calitățile noastre specifice bine îndrumate ne permit să fim. Ea nu vrea să imităm pe nimeni, ci vrea să învățăm sistematic ceea ce ne poate oferi experiența vastă a lumii, spre a putea crea apoi, prin noi înșine, valori proprii în domeniul Binelui, al Frumosului și al Adevărului.

Conștientă că avem însușirile fundamentale proprii pentru o astfel de dezvoltare și că acum, [...], avem și cadrele necesare pentru aceasta, pedagogia românească va căuta să elimine din cultura și din viața poporului nostru toate infiltrațiile și otrăvurile străine, pe care veacurile de asuprire le-au introdus, împotriva firii și trebuințelor sale, redându-i, încetul cu încetul, poporului circulația normală de sânge, atâta vreme împiedicată.

Ținând seamă că poporul nostru este un popor latin, deodată cu dezbrăcarea lui de influențele nepotrivite cu spiritul nostru, pedagogia românească îl va pune în curentul de idei al rasei latine. Dar în această lucrare ea va trebui să fie cu mare băgare de seamă, ca nu cumva, ferindu-se de Scylla, să se izbească de Charybdis: cercând să ne curețe de ingredientele străine rasei noastre, să nu ne ducă la o exagerare a culturii acesteia, ceea ce poate fi un lucru tot atât de periculos, și mai ales dacă ne dăm seama că însăși noțiunea „culturii latine” încă nu este pe deplin fixată. În adevăr, cunoaștem o cultură latină antică și una medievală; cunoaștem o cultură italiană, o cultură spaniolă, o cultură franceză, dar o cultură propriu zis „latină”, putem zice că nu cunoaștem. Intrarea noastră în cultura popoarelor latine va trebui să se facă, deci cu multă chibzuială și pe fondul sigur al vieții noastre proprii, care oricât de latin ar fi în originea lui, are totuși și multe elemente de altă proveniență. Prin reintegrarea noastră în latinitate noi nu vrem să ne facem nici Romani, nici Francezi, nici Italieni, nici Spanioli, în nici o privință, ci vrem numai ca pe fondul comun al rasei noastre să întărim și să dezvoltăm până la maximum posibil ceea ce este propriu firei noastre particulare, durând aici, între Occident și Orient, în deplină libertate sufletească, un popor nou, care să fie la timpul său o podoabă tot așa de prețioasă a omenirii, cum au fost și sunt în felul lor și celelalte popoare-surori.

În tendința sa de a repara trecutul vitreg prin încadrarea noastră firească în procesul culturii europene generale și prin reintegrarea noastră în latinitate, pedagogia românească va trebui mai întâi să fixeze, pe cât numai se poate, acel punct din evoluția culturii europene, de care trebuie să ne legăm evoluția noastră și apoi să stabilească o legătură organică între noi și între poporul roman, ale cărui bunuri culturale noi le-am moștenit într-o măsură cu totul insuficientă. În același timp, ea trebuie să inaugureze pentru noi, în condițiile cele mai potrivite, o epocă a Renașterii, în sensul cum au avut-o popoarele din Apus începând cu secolul al XIV-lea, pe baza clasicismului greco-roman. Căci, după cum creștinismul susține, că „cel ce

nu se va naște din apă și din duh, nu va intra întru împărăția cerurilor”, tot astfel se poate spune că cel ce nu va trece prin procesul de idei și de simțiri al Renașterii italiene, nu va putea intra întru împărăția culturii europene moderne.

După ce vom fi introdus astfel în cultura noastră valorile culturale ale Renașterii, orientarea noastră va cuprinde apoi întreaga dezvoltare culturală a popoarelor neolatine, fără însă a imita pe vreunul din ele. Exemplul oferit de Principatele Române, care au copiat în mod nesăbuit cultura franceză, ne va fi un veșnic memento.

Alegând din pedagogia popoarelor latine ceea ce ne lipsește, dar stabilind în același timp un raport normal și cu pedagogia popoarelor de alte rase, în special cu cea engleză și cu cea germană, pedagogia română își va avea totuși obiectivul principal în viața poporului nostru. În consecință, ea va căuta să stabilească însăși notele fundamentale ale caracterului românesc, servindu-se în acest scop de limba, de literatura, de proverbele, de istoria și de ocupația lui, pentru a trage apoi din ele concluzii practice în vederea viitoarei lui îndrumări și a valorificării lui în cadrul vieții universale. Și, cum poporul nostru este un popor de țărani, care, cu toate vicisitudinile istorice, și-a păstrat firea sa genuină aproape nealterată, pedagogia românească, fără a disprețui, bineînțeles, nici știința pedagogică universală, nici tradiția noastră culturală generală, *va căuta izvorul inspirațiilor sale, pe cât numai se poate de mult, în comoara de idei și de simțiri a țărănimii, mult mai românească decât pătura orășenească, care a îndurat în cursul timpului toate infiltrațiile de sânge și de cultură – și mai cu seamă de pseudocultură – de la toți străinii.*

În această ordine de idei, pedagogia românească se va feri însă de a exalta pe vreuna din păturile sociale, atribuindu-i o importanță mai mare de cum o are, dimpotrivă va căuta să stabilească și să asigure posibilitățile de dezvoltare a fiecărei pături în particular, armonizând pe cât numai cu puțință justele interese morale și materiale ale fiecăreia. De asemenea, ea va căuta să armonizeze și singuraticile ramuri ale poporului român, abia unit, fără a se speria de lozinciile pe care politica efemeră interesată le scoate adeseori la suprafață vieții publice. Astfel, mult trâmbițata „unificare” ea nu o poate înțelege ca o consecință a unei acțiuni pripite, ci numai ca o urmare a unui lung și lent proces cultural sănătos. De aceea, *pedagogia românească nu se va sfii de a cultiva tradițiile și particularitățile singuraticelor provincii*, chiar cu riscul de a fi învinuită de marea crimă a regionalismului. Neatribuind unificării importanța pe care i-o dă politica fluctuantă, pedagogia românească va lucra pentru cât mai deplina armonizare a vieții culturale și naționale a diferitelor provincii românești, inclusiv cele rămase și mai departe sub stăpâniri străine, năzuind ca *cultura românească să se înalțe, cu timpul, spre altarul omenirii, ca o măreață simfonie a sufletului unui popor bine în-*

chegat, înzestrat de Dumnezeu cu daruri bogate și alese.

Mână în mână cu sociologia românească, pedagogia noastră va cerceta apoi aportul pe care l-au adus până acum și pe care-l aduc pe terenul educației diferitele instituții ale vieții noastre, și anume familia, societatea, biserica și statul, stabilind și defectele de care sufăr acestea la noi și fixând pe seama lor idei conducătoare în conformitate cu stările noastre de lucruri. În acest punct, ajutată de Etică, pedagogia românească va avea să trezească poporul din letargia în care l-a adus slaba cultură încetățenită, sub influențe străine, în orașele noastre și agravată apoi de războiul mondial, și să-i dea ca stea conducătoare o nouă morală, bazată pe o religie vie și pe o filosofie spiritualistă, menită a deveni astfel un bun comun al națiunii. Căci, cu moravurile de astăzi, cu egoismul, cu materialismul, cu lipsa oricărui ideal, care caracterizează generația noastră, întreg edificiul nostru național, oricât de strălucitor ne-ar părea, se poate dărâma mai curând de cum s-ar crede.

Pe bazele amintite până aci, pedagogia românească va încerca să stabilească apoi sistemul educației naționale românești, din școală și din afară de școală, – educație menită să ridice neamul nostru cât mai curând, atât ca vigoare trupească, cât și ca morală, ca știință și ca îndemânare, nu numai peste popoarele de altă limbă din cuprinsul țării noastre, ci și peste popoarele vecine, aparținătoare unor rase mai inferioare, dar favorizate de împrejurări, în trecut.

III

Dar această nouă educație, pe care toată lumea o dorește, dar pe care nici un pedagog și nici un guvern n-a fost în stare s-o creeze, va avea să-și dea roadele ei mai întâi de toate aici în *Universitatea noastră*. Aici ea tre-

buie să facă din viitorii profesori, personalități puternice, conștiente de menirea lor sfântă, entuziasmate de chemarea pe care le-a rezervat-o Providența, înarmate în contra greutăților vieții cu o morală tare, cu știință și, mai presus de toate, cu un suflet de apostol, gata de a se jertfi în orice moment pentru bunurile superioare ale vieții. Dezmetici-te din beția influențelor străine și având treaz simțul realităților noastre naționale, aceste personalități vor avea să câștige marea biruință de mâine, prin munca lor conștientă, prin exemplul lor devotat.

În toate vremurile, renașterea popoarelor a venit nu prin victoriile militare sau politice, ci prin noua educațiune idealistă, pe altarul căreia s-au adus pe sine jertfă dascălii-apostoli. Prin aceștia și numai prin aceștia se va coborî și în straturile adânci ale poporului nostru viața cea nouă. Pe această cale se va realiza acea *Instauratio magna* a vieții poporului nostru, fără de care istoria ne arată că nici un popor nu poate conta la un rol mare în viața omenirii.

Oricât de puțin ar contribui la această operă cursul nostru, conștiința de a fi pus și noi o pietricică la temelia ei ne va fi o răsplată îndestulătoare pentru osteneala pe care, începând cu ziua de astăzi, o vom depune până la sfârșitul vieții noastre, pe altarul înălțării neamului românesc, a rasei latine și a întregii omeniri.

În vol. Vasile Pușcaș, *Universitate. Societate. Modernizare. Idealul universității moderne la Cluj (1919-1945)*,

Ediția a III-a, revizuită și adăugită, Cuvânt introductiv de Ioan-Aurel Pop, Prefață de Keith Hitchens, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2019, pp. 313-317.

Dosar realizat în colaborare cu Editura „Școala Ardeleană”, director Vasile George Dâncu.

La Editura „Caiete Silvane” a apărut un nou roman al scriitorului Florin Horvath: „Testament din țara lucrurilor ascunse”.

Finalul cărții: „De la anul 333, de când lumina a venit prima dată pe mormântul din Biserica Învierii, zidită de Elena, maica împăratului Constantin, omenirea este încredințată că izbăvirea nu e doar o poveste, ci VINE la ceasul convenit și pentru sufletul chinuit al neamului românesc!

- Amin! Amin! Amin! Ioan se roagă în gând ca Întreit Chipul TĂTĂLUI, FIULUI ȘI DUHULUI SFÂNT, să-și plece îngăduința și spre poporul acesta, cumplit încercat și umilit!... Și chiar de pare prăbușit, ridică-L Doamne în toată

noblețea staturii lui cea dintâi, așa cum Tu l-ai lăsat să viețuiască aici, în pământ de Tine Binecuvântat!”

Florin Horvath (n. 1945), scriitor, membru al Cenaclului literar „Silvania” și al Asociației Scriitorilor din Județul Sălaj. Din cărțile publicate: „O lacrimă pentru Măria Sa”; „Coroana celor șapte mari maeștri”; „Voievodul albastru”; „Îndreptar francmasonic”; „Un templier la Sarmizegetusa”; „Vecernie la amiază”; „Nașterea Daciei”; „Eșafodul cu fantome”.

Colaborator și la revistele „Curtea de la Argeș” și „Caiete Silvane”.

„Caiete Silvane”, revista și editura Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj, instituție a Consiliului Județean Sălaj.

<http://www.culturasalaj.ro>

Activitatea despărțământului Zalău al Astrei în perioada 1928-1940 (II)

Marin POP

Încheiem studiul nostru dedicat despărțământului Zalău al Astrei cu ultimul deceniu al perioadei interbelice, în fapt până la Dictatul de la Viena, din 30 august 1940, care marchează sfârșitul activității culturale românești în județul Sălaj. Este o perioadă marcată de marea criză economică mondială (1929-1933), care a afectat profund și domeniul culturii. După această pantă descendentă, se observă o revenire treptată a activității despărțământului zălăuan, o pantă ascendentă, întreruptă, din păcate, de izbucnirea celei de a doua conflagrații mondiale și de Dictatul de la Viena, în urma căruia marea majoritate a intelectualilor sălăjeni au fost expulzați din Sălajul cedat de România Ungariei horthyste.

Anul 1930 debuta pentru despărțământul Zalău al Astrei cu o nouă reprezentație de teatru la Zalău, în data de 15 februarie. Este vorba de o trupă a Teatrului Național din București, care a pus în scenă piesa „Hero și Leandru”¹.

Un alt eveniment cultural deosebit pentru zălăuanii a avut loc la începutul lunii martie 1930. Societatea culturală „Casele Naționale”, care avea ca scop, pe lângă educație, stimularea femeilor din diferite regiuni ale țării să confecționeze lucruri casnice, lucruri de mână, covoare, costume, broderii, țesături etc., „atât de apreciate, atât pentru frumusețea lor cât și pentru trăinicia lor”, a deschis o școală la Breaza, unde lucrau peste 100 de sâtențe sărace. Cu produsele realizate, societatea culturală a organizat o serie de expoziții cu vânzare, în întreaga țară. Cu sprijinul despărțământului Zalău al Astrei a fost organizată o expoziție și în orașul Zalău, în sala festivă a Prefecturii județului Sălaj. Vernisajul expoziției, care a avut loc în data de 9 martie 1930, a fost transformat într-o adevărată sărbătoare românească. Astfel, la ora 10,30 serbarea a debutat cu intonarea Imnului Regal de către orchestra Batalionului 7 Vânători de munte din Zalău. A urmat o interesantă și inedită conferință, susținută de către reputatul publicist clujean Alexandru Hodoș, intitulată „Arta românească” și un bogat program artistic. Scopul organizării expoziției a fost unul cultural, dar și acela de a face propagandă în rândul vizitatorilor, să prindă gustul pentru frumosul port popular românesc. Ea a putut fi vizitată de către publicul zălăuan în perioada 9-11 martie 1930².

În seara zilei de 2 aprilie 1930 a venit rândul unei trupe a Teatrului de Vest din Oradea să încante publicul zălăuan. Ei au dat o reprezentație „foarte reușită” în urbea de sub Meseș, punând în scenă piesa „Omul care a văzut moartea” de Victor Eftimiu. La eveniment a luat parte „un public neobicinuit de numeros” pentru orașul Zalău. „Oare să fie semn de venirea

Organizația „Șoimii Carpaților” din Zalău

unor vremuri mai bune?”, se întreba retoric semnatarul știrii apărute în ziarul „Meseșul”, oficiosul Astrei sălăjene³.

În pragul sărbătorilor de Crăciun a anului 1930, Comitetul Central al Astrei, conștient de perioada dificilă a crizei economice mondiale, face un apel către public pentru a cumpăra și oferi cărți ca și cadouri, care erau mai ieftine și mai importante decât multe alte suveniruri, sprijinind astfel și literatura română: „Vă gândiți că o carte bună poate da prilejuri de înălțare sufletească de care tocmai ne lipsește de multe ori în zilele noastre? Publicul românesc cumpărător are datoria morală de a sprijini literatura sănătoasă întremătoare, datoria de a răspândi cartea scriitorilor români vrednici de a fi citiți – fiindcă o societate care se respectă prosperează și (de) pe urma scrisului cu minte și avântat a celor mai aleși scriitori ai ei”⁴.

Cu toată perioada de criză economică prin care trecea întregul mapamond, despărțământul Zalău al Astrei organizează și în anul 1931 un ciclu de conferințe, în colaborare cu „Extensiunea universitară” din Cluj, după următorul program: 8 noiembrie, prof. univ. Eugen Țeposu, „Bogățiile apelor minerale și contribuția Ardealului”; 15 noiembrie, prof. univ. Gheorghe Bratu, „Din minunile cerului”; 22 noiembrie, prof. univ. Petre Sergescu, „Știința românească”; 29 noiembrie, prof. univ. Vasile Bologa, „Medicina română”; 1 decembrie, profesorul Gheorghe Matieșanu, care îndeplinea și funcția de prefect al județului Sălaj, pe timpul guvernării iorgheiste, „Ziua Astrei și însemnătatea zilei de 1 Decembrie”; 6 decembrie, prof. univ. G. Sofonie, „Liga Națiunilor și problema minoritară”; 13 decembrie, prof. Aurel Coza, directorul liceului din Carei, subiect rezervat; 20 decembrie, prof. Leontin Ghergariu, președintele despărțământului Astrei, „Contribuția Ardealului la dezvoltarea literaturii române”. Conferințele au avut loc în sala festivă a Prefecturii județului Sălaj, la data fixată, începând cu ora 18,00⁵. Au fost ascultate „cu foarte mult interes de un

public neobicinuit de mare în Zălau". Autorul articolului se arată încântat de interesul zălauanilor pentru cultură: „Ne pare bine că publicul începe să se intereseze de mișcările românești din localitate. Să nădăjduim că mergem spre bine”⁶.

Comitetul Central al Astrei din Sibiu trimite președinților despărțămintelor, printre care se număra și profesorul Leontin Ghergariu, o circulară pentru organizarea cu fastul convenit a zilei de 1 decembrie: „Pentru ca această sărbătoare să fie un prilej de înălțare a sufletelor, un prilej de înfrățire a tot ce simte românește, un prilej de spulberare a ideilor subversive răspândite de dușmanii neamului nostru printre țărani noștri harnici, cumpătați și cu credință neștirbită încă în Atotputernicul Dumnezeu. D-Voastră veți binevoi a apela la intelectualii înregimentati în cadrele instituțiunii noastre, rugându-i să țină la sate și la orașe conferințe și prelegeri populare despre neamul nostru românesc”. De asemenea, îi roagă să solicite concursul autorităților bisericești, civile și militare, „pentru ca reușita acestei serbări să fie demnă de importanța acestei zile mărețe”. Din cauza crizei economice, în acel an se renunță la cheta pentru acțiunile culturale ale Astrei, iar intrarea la manifestările cultural-artistice, acolo unde se putea, erau gratuite⁷.

În acest context, ziua de 1 decembrie a anului 1931 a fost aniversată în sala mare a teatrului orașenesc din Zălau. Despărțământul Zălau al Astrei, cu concursul școlilor românești din Zălau, a alcătuit un bogat program cultural-artistic. După intonarea Imnului Regal de către orchestra Batalionului 7 Vânători de munte din Zălau, s-a desfășurat prima parte a programului, care a constat din recitări, coruri, jocuri naționale și de balet, executate de școli. Partea a II-a a programului „a stârnit multă reculegere și nu mai puțin spirit de afirmare a mănunchiului de intelectuali români zălauani”. Nou înființatul cor al despărțământului Astrei din Zălau, la inițiativa lui Leontin Ghergariu, sub conducerea vrednicului învățător Vasile Ardelean, „a executat mai multe bucăți patriotice-naționale și populare”, îmbrăcați în costum popular. A urmat cuvântarea prefectului județului Gheorghe Matieșanu, membru marcant al Astrei zălauane, care a conferențiat „nu ca slujbașul în funcțiunea ce actual o îndeplinește, ci ca simplu profesor care și sufletul l-ar da pentru îndreptarea și luminarea masei”. El a vorbit despre semnificația acestei zile istorice și jertfele cu care s-a realizat Marea Unire. A mai luat cuvântul colonelul Protopopescu, comandantul garnizoanei, care „prin cuvinte frumoase” arată deplina sa mulțumire, ca ostaș și bun român, asupra modului cum a fost organizată serbarea⁸.

Activitatea despărțământului Zălau al Astrei are de suferit din ce în ce mai mult din cauza crizei economice. Ziarul „Meseșul”, oficiosul Astrei sălăjene, nu mai poate fi susținut financiar și își sistează apariția. De asemenea, „Transilvania”, revista oficială a Astrei, de la 24 numere, cât apărea anual în condiții normale, în anii 1931-32 apare doar în două numere, iar în anul 1933 într-un singur număr.

Numărul membrilor despărțământului Zălau ră-

mâne același, respectiv 7 membri fondatori și 77 pe viață, în perioada 1930-1932⁹. În anul 1933, numărul scade doar cu un singur membru¹⁰.

O revenire a activității Astrei se observă abia din anul 1934. Despărțământul central județean, cu sediul în Zălau, și-a fixat ca obiectiv reorganizarea despărțămintelor de plasă, până la sfârșitul lunii iulie. A sprijinit material înființarea școlii țărănești din Carei și a organizat patru serbări: 1) la 1 iulie 1934, cu ocazia adunării generale a despărțământului Zălau, care a avut loc în localitatea Unguraș (Românași), cu asistență de peste 2.000 de persoane, cor al intelectualilor de pe Valea Agrijului și concert al Batalionului 7 Vânători de munte din Zălau și expoziție de copii; 2) cu ocazia zilei de 1 decembrie; 3) la comemorarea martirilor răscoalei din 1784; 4) de „Săptămâna cărții”. La toate aceste serbări a fost organizat câte un festival artistic, cu colaborarea corului bisericii unite din Zălau și orchestra Astrei din Zălau.

Cu ocazia manifestărilor culturale dedicate săptămânii cărții s-a organizat și o expoziție cu vânzare. S-au vândut 350 de volume, ceea ce reprezenta o sumă „respectabilă” pentru orașul Zălau, unde nu exista nici o școală secundară cu curs superior, respectiv clasele V-VIII de liceu, care astăzi echivalează cu clasele IX-XII. Exista doar liceul de stat de băieți, condus de Leontin Ghergariu, care avea doar clasele I-IV de liceu.

Școală țărănească nu s-a putut ține și în 1934, deoarece a lipsit localul, dar a fost susținută școala țărănească din Carei cu suma de 5.000 lei.

Despărțământul Zălau al Astrei a colaborat foarte bine cu Societatea culturală „Sălăjeana” a studenților sălăjeni de la școlile clujene și cu Asociația corală a bisericii române unite din Zălau.

Primăria orașului Zălau a donat 5.000 lei subvenție, iar cele comunale au donat despărțământului central al Astrei sălăjene sumele adunate din festivalurile organizate pentru împrumutul de înzestrare, acțiuni în valoare de 44.000 lei, cu venit anual de 1.980 lei.

S-a reușit și susținerea unor conferințe, după cum urmează: Vasile Breban, profesor (1), I. Budeanu, colonel (1), Dr. Iulian Andrei Domșa, avocat, fost prefect al județului Sălaj (1), Leontin Ghergariu, președintele despărțământului Zălau și al celui central al Astrei sălăjene (7), Dr. Gavril Lazăr, medic (1), Ioan Lolicu, profesor (3)¹¹.

Sistând apariția ziarului „Meseșul” în anul 1931, din cauza crizei economice mondiale, după o pauză de cinci ani, la 1 decembrie 1936, Leontin Ghergariu, ajutat de Grațian Mărcuș și Emil Gavriș, reia proiectul său jurnalistic, punându-l tot „sub oblăduirea” Astrei. Noul ziar a primit numele de „Gazeta Sălajului”, inițiatorii subliniind că ziarul se dorea să fie al întregului județ Sălaj, iar denumirea de „Meseșul” li se părea „prea local”.

În „Cuvântul înainte”, semnat de Leontin Ghergariu, președintele despărțământului Astrei și inițiatorul noului proiect jurnalistic se arătau următoarele: „Programul gazetei noastre este: de a fi o publicațiune de informații și de propagandă națională

și culturală. Sunt multe lucruri care se înfăptuiesc în județul nostru și care merită să fie cunoscute. Sunt apoi o serie de probleme de interes local, care nu pot fi discutate în marile cotidiane, însă ele cer totuși o discuție. Pentru toate acestea ne-am gândit că e bine să avem o gazetă a noastră, care să nu fie a nici unui partid politic, nici de castă, ci o gazetă a tuturor.

Azi e nevoie mai mult ca oricând de o gazetă în jurul căreia să se adune toată suflarea românească din județ. Problemele multe economico-sociale și mai ales cele naționale, cari s-au pus în timpul din urmă, cer cu toată tăria gruparea tuturor forțelor în slujba unui ideal comun: idealul național. Acest ideal vrea să-l servească gazeta noastră și ea cheamă în jurul ei pe toți cei ce gândesc și simt românește ...

Pentru a feri această gazetă de luptele politice de partid, care de multe ori dezbină, am pus-o sub oblăduirea despărțământului «Astrei» din Zalău. În felul acesta am fixat gazetei noastre drumul pe care trebuie să meargă. E același drum pe care merge «Astra», drumul spre cultură și spre apărarea intereselor noastre naționale¹².

În anul 1936 s-au împlinit 75 ani de la înființarea Astrei, cea mai veche și importantă societate culturală românească din Transilvania, eveniment care după părerea lui Leontin Ghergariu a trecut aproape neobservat în județul Sălaj. Totuși, crede el, românii puteau arăta recunoștința față de Astra prin muncă dezinteresată „pentru neamul românesc”. În acele momente, Astra făcea apel, din nou, la unitate, în vederea consolidării naționale și nu la fărâmițarea în fel și fel de asociații de factură nouă, care aveau „un dubios scop cultural”¹³.

La 23 aprilie 1937, de sărbătoarea Sfântului Gheorghe, în urma convocării lui Leontin Ghergariu, are loc ședința de constituire a societății „Șoimii Carpaților” din Zalău. Ea era considerată ca o secțiune sportivă a Astrei și a fost pusă tot sub conducerea lui Leontin Ghergariu¹⁴.

Numit în fruntea Comisiei Interimare a orașului Zalău, adică cea de primar, Leontin Ghergariu organizează în sala festivă a Primăriei („clădirea albastră” de lângă muzeu) o inedită expoziție silvică. Era prima expoziție de acest gen organizată în județul Sălaj și „cea mai importantă expoziție de acest fel din câte s-au făcut până acum în județele din nord-vestul țării”. Expoziția a cuprins de la semințe de diverși copaci, până la instrumente de măsurători silvice. Au fost expuse și fotografii care arătau pagubele făcute de despăgubirile ilegale, mai ales în regiunile deluroase. Vernisajul expoziției a avut loc în data de 30 octombrie 1937, în prezența unui public numeros. S-a remarcat prezența la eveniment a unor personalități sălăjene, precum Dr. Mihai Gurzău, prefectul județului Sălaj, Leontin Ghergariu, primar al orașului Zalău, președinte al despărțământului sălăjean al Astrei și directorul liceului de stat din Zalău, ing. Fr. Terdic, inspector silvic, col. Mavrichi, comandantul Batalionului 7 V.M. din Zalău, ing. Chibeleanu, șeful ocolului silvic și Ioan Mango, fost primar al orașului Zalău¹⁵.

La 18 noiembrie 1937, Teatrul Național din Cluj

Zalău, 10 mai 1938 - în spatele străjerilor se observă

Casa Națională a Astrei

a dat o reprezentație în Zalău, punând în scenă piesa „Duduia Sevastița”¹⁶.

La un an de la reluarea proiectului său jurnalistic, care venea în sprijinul despărțământului sălăjean al Astrei, Leontin Ghergariu face un bilanț, în cadrul căruia subliniază că ziarul a încercat să pună în discuție și să dea sugestii asupra diferitelor probleme de interes cultural, social, economic etc. Dacă măcar 10% dintre cititori, spune el, ar fi activat pe teren cultural sau socio-economic, conform planului dat de conducerea despărțământului zălăuan, și dacă ar continua să lucreze și pe viitor, „s-ar schimba în câțiva ani întreg aspectul județului nostru. Și s-ar cuveni să activăm pentru a scoate județul din letargie, dar și pentru a ne impune în fața lumii de la noi, care ne cunoaște foarte puțin”. El credea că dacă fiecare intelectual ar dona măcar 100 lei pe an pentru scopuri culturale, „s-ar putea face în câțiva ani adevărate minuni”. Subliniază că erau prea puțini astfel de intelectuali, care ar fi de acord cu o astfel de inițiativă, „cei mai mulți nu fac nimic, nu dau nimic, nu se interesează de nimic. Răul cel mare la noi e în faptul că avem prea mulți indiferenți”. Se întreabă dacă nu ar fi cazul să dea fiecare „obolul pentru ridicarea culturală a județului?”. Despărțământul zălăuan se angaja să adune aceste donații, să facă un plan de lucrări, dând socoteală publică de felul cum a întrebuințat banii. „Să nu uităm, – încheie el – că trăim (de) pe urma acestui județ și prin urmare avem și obligații față de el”¹⁷.

Anul 1937 se încheia la Zalău cu o nouă expoziție-eveniment, organizată tot în sediul Primăriei. Este vorba de expoziția organizată de maestrul Petru Abrudeanu, secretarul Asociației de Arte Frumoase din Baia Mare, în colaborare cu sculptorul danez Peer Merloe, care era căsătorit cu o româncă. Despre Petru Abrudeanu se spune că făcea parte din generația tânără, ale cărei pânze puteau fi admirate în Salonul Oficial din București sau la expozițiile pe care le-a organizat la Cluj, Târgu Mureș, Satu Mare, Baia Mare etc.¹⁸ La Zalău, Petru Abrudeanu a expus lucrări de artă „surprinzătoare în efectul ce-l produc prin contrastele puternice de lumină și umbră și prin culorile lor vii”. El pornea de la impresionism și „folosindu-se cu dibăcie de cunoștințele câștigate în această direcție, progresează către o exprimare reală”. Sculptorul danez a

expus 15 statuete în lemn. Și el era un artist consacrat, fiind prezent în fiecare an cu câte o expoziție în Capitală. Lucrările lui se caracterizau „prin mișcări grațioase” și „linii elegante”, care scoteau în evidență „diferite stări sufletești, exprimate cu multă sensibilitate și delicateță”, fiind „adevărate simfonii artistice și recreative”¹⁹. Din păcate, publicul zălăuan nu s-a arătat prea interesat pentru acest gen de expoziție, ceea ce a dus la o critică aspră din partea ziarului „Gazeta Sălajului”, adresată în primul rând intelectualității zălăuane²⁰.

Ziarul zălăuan devine tot mai apreciat de către colegii de breaslă din țară. De exemplu, în cotidianul central „Curentul” apărea un articol cu „aprecieri măgulitoare” la adresa organului oficial al Astrei sălăjene. Semnatarul articolului sublinia că gazeta zălăuană a adus „un palpitant început de înviore, de trezire românească în ținutul atât de rămas în urmă al Sălajului. Palpită în micile și puținele ei pagini un interes prea puțin simțit la alte gazete de provincie, pentru toate aspectele locale ale cauzei naționale, pentru toate restaurările cu care am rămas dator după Unire în partea locului. E o gazetă locală care poate fi cu drept cuvânt dată ca exemplu presei noastre din alte părți, preocupată prea mult de țișăniile dintre români și prea puțin de interesele românești cari ar trebui să ne unească peste toate micile patimi”²¹. Din păcate, ziarul zălăuan își sistează apariția cu numărul 36-37, din 29 octombrie 1938.

În coloanele sale regăsim și eforturile profesorului Leontin Ghergariu de a înființa un muzeu județean, cu scopul „de a salva ceea ce se mai poate și de a fi la îndemâna celor ce se interesează de istoria acestui colț de țară”. Inițiativa înființării unui muzeu județean a pornit de la despărțământul zălăuan al Astrei, în speță de la eruditul profesor Leontin Ghergariu, care „cu cheltuieli personale” a adunat o serie de obiecte pentru acest muzeu. În anul 1938, muzeul se afla încă în proces de organizare, iar Ghergariu se plânga că de unul singur nu putea să realizeze acest obiectiv cultural și istoric foarte important pentru Sălaj, cerând concursul tuturor sălăjenilor. Face apel către toți cei care dețineau obiecte istorice găsite pe teritoriul județului Sălaj, să le doneze muzeului Astrei din Zalău. Conducerea Astrei zălăuane, în frunte cu Leontin Ghergariu, se obliga să inventarieze și să păstreze aceste obiecte în muzeu. De asemenea, să treacă pe ele numele donatorului. Erau dispuși să facă și unele achiziții, „pe preț potrivit”, pentru „obiecte de importanță mai mare”. Se spera ca în acest mod să se poată înființa un muzeu „vrednic de importanța istorică a Sălajului”, care urma să fie, în opinia sa, „o oglindă fidelă și a istoriei județului nostru”, dar și „un certificat al intelectualității noastre”²².

În anii 1939-1940, despărțământul Zalău al Astrei „a căutat de asemenea, să se mențină pe linia unei glorioase tradiții, cu toate piedecile de care s-a izbit”, cu concentrări neîntrerupte și sate „copleșite de armată”. Despărțământul Zalău, care era și despărțământ central județean, în frunte cu președintele său, Leontin Ghergariu, a menținut legătura cu despărțămintele

de plasă și a încercat să anime viața culturală românească a Zălăului, având la dispoziție o Casă Națională, situată în actualul sediu al clădirii Transilvania (vezi fotografia anexată). O atenție specială s-a dat în continuare muzeului arheologic și etnografic, pentru care s-au realizat și săpături arheologice la castrul roman și cetatea dacică de la Moigrad, sub conducerea reputatului profesor universitar clujean, Constantin Daicoviciu. De asemenea, s-a reușit să se mai adune un bogat material etnografic din comunele județului²³. Despărțământul a organizat, în continuare, festivități naționale și culturale, care, din păcate, erau influențate tot mai mult de regimul autoritar personal instaurat de regele Carol al II-lea, la 10 februarie 1938. Nu în ultimul rând, despărțământul zălăuan, în frunte cu Leontin Ghergariu și Grațian C. Mărcuș, a reușit să tipărească primul număr al revistei „Țara Silvaniei” și aveau în pregătire cel de al doilea număr²⁴ în momentul când a venit vestea trăznit a cedării Ardealului, în urma Dictatului de la Viena, din 30 august 1940.

Chiar cu câteva zile înainte de Dictat, Zălăul mai are parte de un eveniment cultural deosebit. Este vorba de conferința pe care reputatul profesor universitar clujean, Constantin Daicoviciu, o susține în sala Cinematografului din Zalău, la data de 25 august 1940, și care s-a intitulat „Continuitatea românească în Transilvania pe baze arheologice și istorice”²⁵.

După Dictatul de la Viena, mare parte a conducerii despărțământului Zalău al Astrei a plecat în refugiu, în frunte cu profesorul Leontin Ghergariu, și astfel încetează activitatea culturală românească în Zalău.

Sursa foto: Arhiva Muzeului Județean de Istorie și Artă-Zalău, fond V. Pășteanu.

Note:

- 1 *Meseșul*, nr. 1-2, 9 ianuarie 1930, p. 5.
- 2 Idem, nr. 7-8, 6 martie 1930, p. 1.
- 3 Idem, nr. 9-10, 3 aprilie 1930, p. 6.
- 4 Idem, nr. 42-43, 24 decembrie 1930, p. 3.
- 5 Idem, nr. 27-28, 29 octombrie 1931, p. 3.
- 6 Idem, nr. 29-30, 26 noiembrie 1931, p. 4.
- 7 *Ibidem*, p. 1.
- 8 Idem, nr. 31-32, 25 decembrie 1931, p. 5.
- 9 *Transilvania*, nr. 1-8, ianuarie-august 1931, p. 113; nr. 1-8, ianuarie-august 1932, p. 127; nr. 1-12, ianuarie-decembrie 1933, p. 174.
- 10 Idem, nr. 4, iulie-august 1934, p. 304.
- 11 Idem, nr. 4, iulie-august 1935, pp. 211-212.
- 12 *Gazeta Sălajului* (Zalău), nr. 1-2, 1 decembrie 1936, p. 1.
- 13 *Ibidem*.
- 14 Idem, nr. 19, 8 mai 1937, p. 3.
- 15 Idem, nr. 44, 6 noiembrie 1937, p. 3.
- 16 Idem, nr. 45, 19 noiembrie 1937, p. 2.
- 17 Idem, nr. 49, 11 decembrie 1937, p. 1.
- 18 Idem, nr. 50-51, 25 decembrie 1937, p. 3.
- 19 Idem, nr. 1, 1 ianuarie 1938, p. 4.
- 20 Idem, nr. 3, 15 ianuarie 1938, p. 4.
- 21 *Ibidem*, p. 1.
- 22 Idem, nr. 5, 29 ianuarie 1938, p. 1.
- 23 *Transilvania*, nr. 5-6, septembrie-decembrie 1940, p. 207.
- 24 Vezi, în acest sens, Marin Pop, *Un număr inedit al revistei „Țara Silvaniei”*, în *Caiete Silvane*, nr. 115-116, august-septembrie 2014, pp. 85-89.
- 25 Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Sălaj, fond Prefectura județului Sălaj. Prefect-cabinet, dosar 226/1940, f. 3.

Deservenții de culte în vizorul Securității (III)

Alexandru Bogdan KÜRTI

Confesiunile neoprotestante, legale și interzise, au beneficiat de o atenție specială din partea organelor de securitate din Sălaj. Atitudinile anticomuniste, radicalismul de care dădeau dovadă prin modul de comportament în viața socială și politică și sprijinul permanent pe care l-au primit de la organizațiile religioase din Occident au reprezentat motivele principale pentru care neoprotestanții au fost considerați o posibilă amenințare la adresa socialismului românesc. În ciuda represiunii religioase din partea regimului ateu, deservenții cultelor neoprotestante au rezistat de-a lungul dictaturii și și-au înmulțit acțiunile de propagandă.

Printre cultele care au primit dreptul de a funcționa în mod legal după sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial s-au numărat cultul creștin adventist de ziua a șaptea și cultul creștin baptist. Adepții celor două confesiuni au fost strict supravegheați de către organele de represiune din județul Sălaj.

În cazul adventiștilor de ziua a șaptea, în documentele organelor de securitate sunt menționate convingerile lor privind respectarea Sabatului, una dintre principalele reguli de conduită ale adventismului prevede că ziua de cult și de odihnă este sâmbăta și nu duminica. La 23 septembrie 1961, colonelul Vasile Kiss, șeful Direcției Regionale Crișana și căpitanul Petru Crai, șeful Serviciului III au solicitat Biroului de Securitate Șimleu să deschidă dosare de verificare a adventiștilor. „Din datele pe care le posedăm rezultă că în cadrul sectei Adventiști de ziua a șaptea, predicatorul și unele elemente mai active desfășoară o activitate dușmănoasă împotriva orânduirii de stat din țara noastră, ceea ce se caracterizează prin aceea că interzic membrilor de a lucra sâmbăta în orice loc de muncă s-ar găsi, îndeamnă membrii să nu se înscrie în sectorul socialist, nu dau voie copiilor să meargă la școală în ziua de sâmbătă. În predicile pe care le țin unii conducători compară evenimentele interne și internaționale cu diferite date din biblie, spunând că acestea arată «sfârșitul lumii» și membrii trebuie să se pocăiască, în urma căruia fiecare membru desfășoară activitate de convertire a noi aderenți. Luați măsuri de a analiza materialele pe care le posedăți și acolo unde aveți date ce caracterizează activitatea dușmănoasă a sectanților treceți la deschiderea dosarelor de verificare”¹, s-a arătat în ordinul trimis de Direcția Regională cu sediul în Oradea. Pentru combaterea acțiunilor anticomuniste ale unor adventiști de ziua a șaptea, s-a solicitat recrutarea de agenți capabili din

rândul membrilor cultului respectiv: „Pe raza raionului dvs. până în prezent au fost identificate circa 250-300 elemente în rândul cărora nu dispuneți de niciun agent. Pentru încadrarea informativă a elementelor dușmănoase din cadrul sectei, veți lua în studiu pentru recrutare mai multe elemente din fiecare grupare, în timpul studiului asupra candidaților veți avea în vedere de a stabili: posibilitățile de informare; gradul de pregătire; gradul de fanatism al candidatului și materialul pe baza căruia va putea fi determinat să accepte colaborarea cu organele noastre. Asupra elementelor corespunzătoare pentru recrutare, până la data de 25 octombrie 1961, veți înainta dosarele de candidați cu formele necesare spre aprobare. Pentru ușurarea muncii dvs., vă trimitem alăturat șapte tabele nominale – fotocopii – din care rezultă numele și prenumele, datele personale, locul de muncă, ocupația, domiciliul, data când au fost botezați în sectă membrii și conducătorii adventiști de ziua a șaptea din raionul Șimleu”.

Preocupările religioase intense ale membrilor curentului baptist „Treziții Domnului” au fost descrise în raportul privind activitatea cultelor și sectelor de pe raza raionului Șimleu din 15 februarie 1964. Ofițerii de securitate au arătat că predicatorii neautorizați au posedat magnetofone pe care le-au folosit pentru propaganda agresivă, atragerea de noi adepți și cu scop de fanatizare a membrilor: „Credincioșii sectei baptiste sunt concentrați în localitățile Nușfalău, Valcău, Pericei, Camăr, Ip, Boghiș, Bozieș, Sărmășag și Șimleu. Activitatea unor membri ai sectei și predicatori s-a intensificat în special din anul 1961, când în cadrul sectei baptiste a fost introdus curentul Treziții Domnului. Activitatea de îndoctrinare se desfășoară foarte intens. O parte din predicatorii neautorizați din comuna Pericei, din comuna Camăr și din comuna Valcău de Jos desfășoară o intensă activitate, în care sens se deplasează pentru a face predici, în alte localități în care «vestesc» curentul Treziții Domnului. Unii dintre ei și-au cumpărat și magnetofone cu care se deplasează pe la credincioșii bapțiști din diferite localități și propovăduiesc curentul Treziții Domnului prin predici, rugăciuni și cântece înregistrate pe bandă. Activitatea predicatorilor neautorizați pe linia cultului Treziții Domnului este stimulată și de către predicatorul autorizat al sectei baptiste pentru bisericile din raionul Șimleu, din comuna Nușfalău care coordonează activitatea acestora, se deplasează periodic pe la toate bisericile baptiste din localitățile de pe raza

raionului Șimleu, cu care ocazie pe lângă activitatea sa legală, duce activitate ilegală pe linia Treziții Domnului. Astfel, a făcut mai multe predici în care îi îndeamnă pe credincioșii bapțiști să se trezească, unele din aceste predici le-a înregistrat pe bandă de magnetofon. În comuna Bozieș, unele elemente baptiste posedă diferite materiale manuscrise, pe care le copiază cu indigou și le răspândesc. Aceste materiale tratează curentul Treziții Domnului și sunt făcute sub îndrumarea predicatorului din comuna Nușfalău. Prin activitatea pe care o desfășoară urmăresc: deșteptarea sufletului din stare de păcat, trezirea la realitate, să nu mai păcătuiească, să se întoarcă la Dumnezeu, să studieze Biblia cât mai mult, să petreacă duminicile în biserici, iar în timpul liber și în special în timp de iarnă, să se adune pentru rugăciuni în diferite case, la credincioși în afara bisericilor. Fanatizează pe membrii sectei ce fac parte din gruparea Treziții Domnului și caută să atragă noi membri în grupare. Nu lasă pe copii și pe membrii sectei să meargă la spectacole, să mănânce carne și nici să ia parte la nicio activitate social-culturală”. Secția Raională Șimleu a făcut propuneri pentru dizolvarea grupării: „Pentru destrămarea grupării Treziții Domnului și a activității acestora propunem ca predicatorului autorizat din comuna Nușfalău să-i fie luat dreptul de funcționare ca predicator pentru a nu avea posibilitate a se deplasa în diferite localități, cu scopul de fanatizare a membrilor sectei și în a-i atrage în gruparea Treziții Domnului. Totodată propunem să fie avertizat de organele noastre pentru activitatea pe care o desfășoară pe linia acestui curent, de asemenea propunem să fie avertizați și predicatorii neautorizați, urmăriți de noi prin acțiuni informative și de verificare”².

În raportul privind activitatea informativ-operativă și de prevenire, desfășurată de serviciul de informații interne în 1978, editat la 27 decembrie 1978, s-a constatat o atitudine protestatară la responsabilități și conducătorii cultului baptist: „Membri ai cultului baptist din Zalău, Jibou, Brebi, Popeni, Jac, Camăr, Șamșud, Pericei, Crasna etc. au fost influențați, pe de o parte, de activitatea lui Țon Iosif, în consecință au adoptat o atitudine refractată față de conducerea legală a cultului, sub aspect formal, în fond aceștia urmăresc eludarea cadrului de funcționare aprobat de către departament. Au fost găsite motive de a se adresa cu reproșuri la organele de stat invocând lipsa spațiilor de exercitare a cultului, ridicarea de noi biserici, întinderea și transformarea unor lăcașuri de cult, refuzând a lua în seamă reglementările legale privind construcțiile, inclusiv cele destinate cultelor și a sistematizării localităților, atunci când li s-a prezentat legea. Au introdus în țară cărți religioase și benzi magnetice conținând predici ale unor persoane cu funcții în conducerea mondială, folosindu-le ca mijloace de incitare în sensul că în țara noastră nu ar avea suficiente libertăți. Astfel au procedat Grigore din Camăr,

Kulcsar și Sanyi din Pericei, Karol din Carastelec, Kuldor din Căpîlna, Toader din Nușfalău, Iosif din Jibou și Ianos din Borla. Activitatea de incitare s-a concretizat în primăvara și vara acestui an, când cei șase pastori din județ au determinat mai mulți credincioși din bisericile deservite să semneze memorii de protest împotriva unor circulare despre care au afirmat că sunt făcute de către organele de stat și sunt potrivnice intereselor cultului”³. Cel mai cunoscut teolog al Bisericii Baptiste și unul dintre cei mai vocali dintre evangheliștii români, opozanți ai comunismului, Iosif Țon a exercitat o considerabilă influență asupra coreligionarilor săi din Sălaj. El a fost forțat de Securitate să părăsească România în anii '80 și a devenit cunoscut ca „pastor de la Europa Liberă”, după ce a susținut predici săptămânale la departamentul românesc din cadrul postului de radio critic la adresa regimului comunist. După două decenii de la prăbușirea comunismului, Iosif Țon a dezvăluit că a colaborat cu poliția politică în anii '60 și a declarat că majoritatea bapțiștilor din România ar fi colaborat cu autoritățile și instituțiile statului comunist într-o formă sau alta.

În raportul întocmit de Inspectoratul Județean Sălaj – Securitate, la 3 noiembrie 1981, privind modul de aplicare a programului de măsuri al Departamentului Securității Statului în problema „persoane ostile” din rândul cultelor și sectelor a fost menționat cu activitate suspectă un pastor baptist din Zalău. Deserventul a intrat în atenția Securității pentru că avea relații cu persoane și organizații religioase din străinătate și era preocupat să emigreze în Occident: „În urmă cu un an, în SUA, și-a permanentizat o serie de legături cu elemente baptiste din această țară, totodată fiind vizitat în luna iulie de către acestea, de la care urmează să primească 5.000 \$ pentru construirea unei noi biserici baptiste în Zalău, cu condiția ca autoritățile române să permită participarea acestuia în conferința mondială baptistă ce va avea loc în luna curentă în SUA. Au fost obținute date din care rezultă că numitul intenționează să rămână în SUA. Elementul în cauză a fost luat în lucru prin dosar de urmărire informativă”⁴.

O atenție sporită a fost acordată de ofițerii de securitate unei grupări desprinse din cultul adventist, adventiștii-reformiști, care au fost menționați în raportul Secției Raionale Șimleu privind activitatea cultelor legale și a grupărilor religioase interzise din 15 februarie 1964: „În satul Criștelec există circa 30 elemente în această sectă, iar în orașul Șimleu circa 10 sectanți adventiști-reformiști. Asupra acestor elemente avem deschisă acțiunea informativă de grup nr. 89. Din materialele existente în dosarul de grup rezultă că activitatea acestora constă în următoarele: se adună în grup la câte unul dintre ei, cu care ocazie studiază Biblia și alte materiale de îndoctrinare; în predicile pe care le fac instigă pe membri să nu ia parte la viața social-culturală, să nu mănânce carne și

să nu consume băuturi alcoolice, să nu lase copiii în zilele de sâmbătă la școală și să nu pună mâna pe arme. Pentru limitarea și destrămarea activității sectanților reformiști, agentura a fost dirijată pe de o parte în sensul de a cunoaște activitatea acestora, iar pe de altă parte a-i influența pe aceștia să treacă la secta legală adventiști de ziua a șaptea”⁵.

În 23 octombrie 1965, maiorul Ioan Morosan, șeful Secției Raionale Șimleu și căpitanul Sabin Rusu, ofițer operativ, au elaborat un plan de măsuri, bine pus la punct, în care erau stabilite sarcinile ce trebuiau îndeplinite în vederea compromiterii și influențării pozitive a membrilor sectei ilegale, concentrați în orașul Șimleu și în satul Criștelec⁶.

În plan s-a relevat numele liderilor celor două grupări adventist-reformiste și care au fost măsurile întreprinse împotriva lor, respectiv reținerea lor în urma organizării unui flagrant în timpul unei întâlniri clandestine și confiscarea materialelor religioase. Cei patru lideri au fost trimiși în judecată, iar 25 de membri au fost avertizați de ofițerii de securitate: „Sunt urmăriți prin acțiune informativă de grup, numiții: Morlocan Alexandru și Chereji Gheorghe din orașul Șimleu și Ardelean Iuliu și Ciulic Ilie din satul Criștelec. Aceste elemente, până la data de 13 iunie 1965, au desfășurat o activitate intensă în cadrul secției ilegale adventiști-reformiști, ținând adunări în mod organizat atât în orașul Șimleu, cât și în satul Criștelec și convertind noi membri. În baza aprobării primite din partea Direcției a IV-a a MAI București, la data de 13 iunie 1965, s-a trecut la prinderea în flagrant delict, a celor două grupări, iar cu ocazia prinderii lor în flagrant delict le-au fost ridicate toate materialele de îndoctrinare și au fost anchetați majoritatea membrilor sectei ilegale adventiști-reformiști, pentru documentarea celor 4 elemente urmărite în dosarul de acțiune informativă de grup nr. 70. În urma documentării, s-a primit aprobarea, ca numiții Morlocan Alexandru, Chereji Gheorghe, Ardelean Iuliu și Ciulic Ilie, să fie deferiți justiției pe linia tribunalului militar, iar un număr de 25 elemente să fie avertizate. Dosarul a fost înaintat Tribunalului Militar Oradea, care urmează să judece cauza. Iar în noiembrie 1965 vor fi avertizate și cele 25 elemente”.

Pentru compromiterea și restrângerea activității adventiști-reformiștilor au fost propuse patru măsuri. Influențarea pozitivă, pentru a-i determina pe membrii grupării să treacă la unul dintre cultele legale, urma să se realizeze prin intermediul a patru colaboratori ai Securității: „Dirijarea în continuare a agenților «Pop Ioan» și «Vegvari Ioan», din orașul Șimleu, pentru a determina pe membrii sectei ilegale adventiști-reformiști din orașul Șimleu, să nu mai desfășoare activitate pe linia acestei secte. Agentul «Pop Ioan» are pe soția sa, care face parte din această sectă și încă două elemente ca Pinteana Ana și Heredea Ana. Agentul va fi instruit ca în discuțiile ce le va pur-

ta atât cu soția sa, cât și cu cumnatele sale să le influențeze în mod pozitiv, determinându-le să renunțe la această activitate. Agentul «Vegvari Ioan», care este predicator la secta legală adventiști de ziua a șaptea, va fi dirijat ca să-i determine pe membrii adventiști-reformiști să treacă la activitatea legală; arătând pericolul care-l constituie secta adventist-reformistă și urmările pe care le are dogmele acestei secte. Agentul «Cezar Aristotel», care este protopop ortodox, va fi dirijat ca prin preoții din orașul Șimleu și satul Criștelec să combată dogmele sectei adventiști-reformiști și prin rudele credincioșilor ortodocși să-i determine ca să-i atragă pe sectanți la cultul ortodox. Agentul «Știrpeanu Ioan» care lucrează în problema sectei adventiști-reformiști și se bucură de prestigiu și autoritatea membrilor acestei secte din satul Criștelec, întrucât și el face parte din această sectă, va fi dirijat ca să-i influențeze în mod pozitiv pe membrii sectei să nu mai desfășoare activitate întrucât sunt în atenția organelor de stat”.

A doua măsură propusă a fost discreditarea celor care se dovedeau refractari prin inducerea de suspiciuni privind recrutarea unor membri ca și colaboratori ai Securității: „Vom contacta mai multe elemente adventist-reformiste, cu scopul de a crea suspiciuni pentru ceilalți membri că sunt colaboratori ai organelor noastre; făcând prin aceasta să-și piardă încrederea în ei și să renunțe la activitate”. Contactarea în limbajul conspirativ al Securității însemna întâlniri dintre ofițerii de securitate și persoanele vizate, cu scopul de a determina dacă acele persoane ar fi putut să fie recrutate ca informatori sau cel puțin să fie folosite pentru obținerea de informații, fără un angajament scris. Se propunea contactarea unui membru din Șimleu, „care a fost un element activ în cadrul sectei și de care se vorbește că el ar fi trădătorul tuturor sectanților. Prin contactarea periodică a susnumitului vom întări suspiciunile că el este colaborator al organelor noastre. Întâlnirile se vor efectua la domiciliul susnumitului, cât și pe stradă în oraș. În acest sens, ofițerul operativ va merge uneori și în uniformă militară la întâlnire”.

A treia măsură pentru limitarea activității adventiști-reformiștilor îi viza pe activiștii de partid: „Prin organele de partid se va discuta cu unii membri PCR care au soțiile membre ale acestei secte ca să primească sarcină de partid pentru a se ocupa cu soțiile acestora, de a le educa de a renunța la activitatea adventist-reformistă”.

Ultima măsură propusă pentru contracararea adventiști-reformiștilor a fost implicarea organelor din stat, prin derularea de activități sociale cu participare colectivă, pe teme științifice și educative: „Vom cere sprijinul organelor Comitetului Raional PCR Șimleu, ca să intensifice munca cultural-educativă prin organele locale ale puterii de stat, în sensul de a atrage copiii sectanților adventiști-reformiști la diferite ac-

țiuni social-culturale și prin corpul didactic să caute să mobilizeze ca acești copii să frecventeze și sâmbăta școala. Tot organelor de partid le vom cere sprijinul ca prin Comitetul de Cultură și Artă să se țină periodic diferite conferințe pe teme științifice prin care să combată misticismul și în mod special dogmele sectei adventist-reformiste”.

Regimul comunist a considerat sectă neoprotestantă „Martorii lui Iehova” drept una dintre grupările religioase cu cel mai ridicat grad de pericolozitate pentru societate, în consecință a fost interzisă în 1948. Persoanele cu rol de conducere în cadrul grupărilor iehoviste, care și-au desfășurat activitatea în mod secret, au fost acuzate că instigă la nesupunerea față de legile statului și la neparticiparea la activitățile social-politice și culturale. Conform locotenentului-major Ludovic Kiss, locțiitor de șef din cadrul Secției Raionale MAI Șimleu, Martorii lui Iehova „s-au dovedit a fi cei mai înrăiți dușmani ai regimului, fiind caracterizați printr-o fanaticitate excesivă”⁷. Securistul a relevat în istoricul cultelor și sectelor, legale și ilegale din zona Șimleu, datat în 17 ianuarie 1958, că membrii sectei ilegale au fost sprijiniți din Occident și s-au întrunit în mod clandestin: „Pe linia sectanților, reacțiunea se sprijină în special pe sectanții din cadrul secției ilegale Martorii lui Iehova concentrați în număr de peste 20 elemente în comuna Valcău de Jos și satele aparținătoare, a căror activitate este îndreptată în mod fățiș împotriva regimului nostru democratic și lagărului socialist, activitate care este camuflată prin o serie de interpretări ostile ale diferitelor versete biblice răspândite prin manuscrise. Acești sectanți au legături cu centrele lor din țările imperialiste, în special din SUA, de unde primesc materiale de propagandă dușmănoasă în mod clandestin, după primire organizând adunări clandestine, conținutul materialelor sunt supuse unui studiu și chiar seminarizării”.

Asupra „Martorilor lui Iehova” din comuna Sîg a fost deschisă acțiunea informativă de grup, întrucât au desfășurat o activitate intensă având caracter iehovist. S-a arătat că s-au opus colectivizării agriculturii și nu au luat parte la activitățile culturale derulate în comună: „În perioada de terminare a colectivizării a agriculturii, elementele de conducere din rândul acestora au instigat direct să nu se înscrie niciunul în sector socialist. Au desfășurat acțiuni de ponegrire a aparatului de partid. Deși au acceptat ulterior înscrierea în sector socialist, manifestă rezistență față de acest sector. Nu iau parte la adunările ce se țin la gospodăria agricole colective (GAC). Minimalizează posibilitățile de existența colectivștilor, afirmând că vor muri de foame. Unii dintre ei preferă să lucreze la alte munci decât la GAC și pleacă pe diferite șantiere. Nu iau parte la niciun fel de acțiuni social-culturale, afirmând că aceste lucruri sunt ale Satanei. Desfășoară activitate de atragere de noi membri, noi aderenți în sectă. Fac adunări în grup, cu care ocazie se îndoctrinează cu di-

ferite materiale pe care le posedă, folosind în special Biblia”⁸.

Căpitanul Sabin Rusu, șeful Secției Raionale Șimleu, a întreprins o serie de măsuri pentru contracararea activității iehoviștilor, printre ele numărându-se intensificarea acțiunilor informativ-operative în rândul acestora și aplicarea de amenzi pentru întruniri clandestine: „Organele noastre, pe lângă alte sarcini prinse în acțiune, la data de 4 ianuarie 1963, am propus ca măsură limitarea și destrămarea activității sectanților iehoviști din comuna Sîg și satele Mal și Tusa, prin agentura și prin rudele sectanților iehoviști, în sensul de a-i influența pe aceștia să nu mai desfășoare activitate în grup sau să renunțe la activitatea lor și să treacă la cultul ortodox. Din ianuarie 1963 până în prezent am reușit, în urma dirijării agenturii și folosirii rudelor sectanților iehoviști, să limităm activitatea acestor sectanți, în sensul că o perioadă mai îndelungată nu s-au mai efectuat adunări în grup, fiindu-le frică. De asemenea, ca măsură pentru limitarea și destrămarea activității acestora, au fost luate prin organele de miliție unele măsuri milițienești, aplicându-li-se amenzi celor care se deplasau în alte localități, pentru a face propagandă iehovistă”. A propus și demararea unor activități culturale: „Întrucât cetățenii din raza comunei Sîg sunt reduși din punct de vedere cultural-educativ, fiind izolați aflându-se în regiuni mai deluroase, propunem a se intensifica și pe viitor munca cultural-educativă cu ajutorul organelor de partid și organizațiilor de masă, în sensul de a se deplasa echipe artistice și de teatru și a se țină diferite conferințe pe tema combaterii misticismului și în special a dogmelor iehoviste, iar filmele ce se vor prezenta să fie de natură a combate dogmele iehoviste”.

În raportul întocmit de Serviciul I din cadrul Inspectoratului Județean de Securitate Sălaj, privind activitatea desfășurată pe parcursul anului 1978, s-a arătat că una dintre principalele preocupări ale organelor de securitate a fost prevenirea unificării grupărilor iehoviste din județ. Conform raportului, iehoviștii au fost divizați anterior anului 1978, în trei grupări cu diverse orientări, în Sînmihaiu Almașului, Moigrad și Jibou. „Numitul Tudorel din comuna Sînmihaiu Almașului conduce gruparea Culinia, care ține legătura cu foștii conducători pe țară, condamnați ca și obiectivul nostru pentru activitate dușmănoasă și face dese deplasări prin mai multe județe. Cu ocazia percheziționării domiciliare făcute de către organele de miliție, fiind sesizate de deținerea unei cantități mari de piei, s-au confirmat și au fost găsite mai multe materiale recente de studiu, respectiv copii ale Turnului de veghere datate cu 1 iunie și Texte zilnice, care urmau să fie difuzate grupărilor subordonate. Materialele au fost confiscate și miliția i-a aplicat o amendă conform legii. În cadrul acțiunii urmărim identificarea legăturilor lui Tudorel, funcția ce o deține în organizarea clandestină și să stabilim alte acțiuni dușmă-

noase. Unii conducători iehoviști din județul Mureș au venit în Sălaj și au încercat să determine membrii grupării din Moigrad să treacă de partea lor, asigurându-i că ei primesc în original și fără a fi contrafăcute materiale de studiu de la Centrala Mondială. Aceștia aparțin grupării adevrate a Societății. Sunt semnalate legături în județul Cluj, Arad, Timiș, Maramureș și Bistrița-Năsăud⁹, s-a înfățișat în documentul din 27 decembrie 1978. Ofițerii de securitate au concluzionat că gruparea din orașul de pe malul stâng al râului Someș nu a fost suficient controlată informativ: „A treia grupare formată din elemente care țin de dogmele și orientarea veche a sectei se grupează în jurul orașului Jibou. Despre această grupare nu deținem date importante”.

Unele dintre sarcinile din programul de măsuri al Departamentului Securității Statului în problema „persoane ostile” din rândul cultelor și sectelor, asumate de organele de securitate, au fost confiscarea materialelor religioase primite de la Centrala Mondială iehovistă din SUA și din filialele acesteia din Europa, percepute ca literatură ostilă, nocivă și antisocială; stoparea organizării unor adunări de amploare și compromiterea sectei prin publicarea în presa locală a unui articol anti-iehovist, care aducea prejudicii credibilității sectei religioase: „Din datele obținute privind activitatea elementelor ostile din cadrul sectei Martorii lui Iehova, ce intenționau să organizeze adunări de mare amploare și să răspândească materiale cu conținut mistic și ostil, am trecut la verificarea și documentarea activității lor. În urma perchezițiilor efectuate sub acoperirea muncii de miliție, au fost ridicate mai multe materiale mistico-dușmănoase. În scopul compromiterii lor s-a publicat un articol demascator în presa locală privind activitatea mistico-dușmănoasă a acestora. Asupra unor elemente se desfășoară urmărirea penală pentru comiterea unor fapte de drept comun. Elementele iehoviste cu rol de conducere în grupările din județ au încercat în ultimul timp să organizeze adunări de amploare căutând totodată să acrediteze în rândul sectanților ideea că gruparea Martorii lui Iehova ar fi tolerată de autoritățile statului”¹⁰, s-a arătat în raportul din 3 noiembrie 1981.

Un caz reprezentativ pentru modul de operare al Securității din Sălaj a fost cel al lui Ludovic Osvath, militant pentru libertate religioasă, cercetat prin dosarul de urmărire informativă (DUI) cu numele de cod „Fanaticul”. Credinciosul baptist din Zalău și-a atras antipatia organelor de securitate datorită faptului că a fost unul dintre inițiatorii Comitetului Creștin Român pentru Apărarea Libertății Religioase și de Conștiință (ALRC). Apărut în contextul afirmării doctrinei drepturilor omului pe scena internațională în anii '70 și afiliat la Solidaritatea Creștină Internațională cu sediul la Zürich, ALRC a reprezentat o acțiune de opoziție religioasă anticomunistă, inițiată de nouă membri ai cultului baptist, care solicitau

eliminarea prigonirilor și discriminărilor împotriva creștinilor în România, indiferent de confesiune. „Acțiunea unor persoane a primit caracter subversiv prin aceea că s-au constituit într-un așa-zis Comitet care revendică drepturi de organizare în afara controlului de stat, drepturi de a relua activitatea de îndoctrinare religioasă în școli și instituții de stat și membrii comitetului au făcut o declarație de afiliere la un comitet baptist din Elveția, solicitând intervenția aceluiași comitet prin organismele internaționale pentru a determina guvernul român să acorde pretinsele drepturi de care ar fi lipsiți. Din comitetul ALRC face parte și Fanaticul din Zalău, urmărit prin DUI, semnat al înscrisurilor arătate și al unor memorii cu conținut dușmănos care au fost scoase în străinătate pe căi ilegale și folosite ca materiale de propagandă dușmănoasă de către postul de radio Europa Liberă împotriva țării noastre. În plus a încercat să-și creeze un anturaj în Zalău, să instige la nesupunerea la legi, caută și alte legături în străinătate”¹¹, s-a precizat în raportul întocmit de Serviciul I din cadrul Inspectoratului Județean de Securitate Sălaj, privind activitatea desfășurată pe parcursul anului 1978. Osvath a fost ținta unei campanii de discreditare și de intimidare, detaliată în raportul din 27 decembrie 1978: „În cadrul măsurilor întreprinse am acționat pentru compromiterea lui în societate și la locul de muncă, în cooperare cu alte organe de stat au fost aplicate măsuri disciplinare și administrative. Am reușit să creem o oarecare opinie, chiar în cadrul familiei sale, în biserica baptistă din Zalău și chiar în bisericile din județ. În prezent este izolat, însă datorită concepțiilor sale dușmănoase și fanatismului, continuă să-și mențină legătura cu unii protestatari din București, Timișoara, Arad și Caransebeș. Vom continua acțiunile de prevenire, compromitere și izolare, în cooperare cu organele de securitate din localitățile enumerate”. În ianuarie 1979, baptistul maghiar din Zalău a fost condamnat la un an de muncă silnică, pentru intenții dușmănoase la adresa statului, ca urmare a protestelor sale împotriva excluderii din cult de către Comitetul Uniunii Comunităților Baptiste și concedierii de la întreprinderea metalurgică din Zalău, măsurile împotriva lui Osvath fiind luate la propunerea Securității. În 1981, șicanele organelor de securitate l-au determinat să își depună actele de emigrare și să plece în Statele Unite.

Note:

1 Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității, Fond Documentar, dosar nr. 4004, vol. 14, ff. 58-59.

2 *Ibidem*, ff. 84-86.

3 Idem, dosar nr. 8634, vol. 1, ff. 525v-526.

4 Idem, dosar nr. 8634, vol. 6, ff. 58-58v.

5 Idem, dosar nr. 4004, vol. 14, ff. 88-89.

6 *Ibidem*, ff. 26-29.

7 *Ibidem*, f. 5.

8 *Ibidem*, ff. 86-87.

9 Idem, dosar nr. 8634, vol. 1, ff. 526v-527.

10 Idem, dosar nr. 8634, vol. 6, f. 59.

11 Idem, dosar nr. 8634, vol. 1, ff. 525v-526

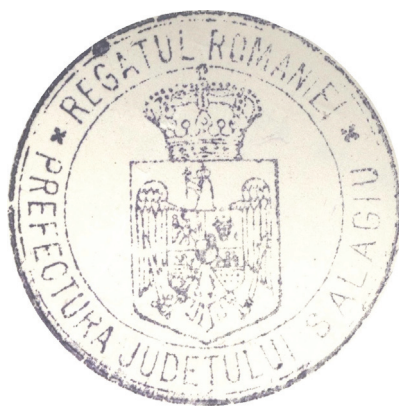

Două sigilii ale Prefecturii și Subprefecturii județului Sălaj (1922)

Laurențiu-Ștefan SZEMKOVICS

La Arhivele Naționale Istorice Centrale (*Comisia Consultativă Heraldică*, dosar nr. 56, fila 6) se află două sigilii care au aparținut, în 1922, Prefecturii și Subprefecturii județului Sălaj. Ele au formă rotundă, cu diametrele de 43 și, respectiv, 42 mm, fiind imprimate cu tuș negru. Ambele cuprind în emblemă stema mică a României de la 1921 care, conform art. 2 din *Legea pentru fixarea stemei Regatului României, întregit cu țările surori unite* (publicată în „Monitorul Oficial” nr. 92 din 29 iulie 1921), se întrebuița „pe sigile și ștampile oficiale”.

Stema amintită mai sus se compune dintr-un scut dreptunghiular, cu talpa în ogivă, încărcat cu o acvilă, redată în întregime și din față, cu aripile deschise și zborul în jos, cu capul spre aripa dreaptă, purtând coroană, ținând în cioc o cruce ascuțită la extremitatea inferioară, în gheara dreaptă o spadă, iar în cea stângă un sceptru cu vârful în formă de crin. Pasărea are pe piept un scut asemănător cu cel de mai înainte, dar de dimensiuni mai mici, scartelat, cu insițiune, cuprinzând în cartierul 1 acvila cu cruce în cioc flancată la dextera de soare, la senestra de semilună (stema heraldică a Țării Românești), în 2 un cap de bour, redat din față, cu stea între coarne, flancat, în dreptul botului, de o roză la dreapta și de o semilună conturnată la stânga (stema heraldică a Moldovei), în 3 un pod cu două deschideri boltite din care iese un leu (stema Banatului cu vechiul Banat românesc al Severinului), în 4 o fascie din care iese, în partea de sus, o acvilă însoțită de soare la dreapta și de semilună conturnată la stânga, iar în partea de jos șapte turnuri de cetate dispuse 4:3 (stema Transilvaniei cu părțile Maramureșului și Crișanei); în insițiune doi delfini afrontați, cu cozile ridicate (armele Dobrogei). Peste tot, armele Casei de Hohenzollern: scut mic, sfertuit, cu argint (în cartierele 1 și 4) și negru (în cartierele 2 și 3).

Sigiliul Prefecturii județului Sălaj
(1922)

Scutul mare este timbrat de coroana de oțel a României.

La sigiliul Prefecturii, în exergă, între două cercuri liniare, este scrisă, cu litere majuscule, legenda: *** REGATUL ROMÂNIEI * PREFECTURA JUDEȚULUI SĂLAGIU.**

La sigiliul Subprefecturii, în exergă, tot între două cercuri liniare, legenda: *** REGATUL ROMÂNIEI * SUB-PREFECTURA JUDEȚULUI SĂLAJ.**

Planșa stemei mici de la 1921 se află, de asemenea, la Arhivele Naționale Istorice Centrale (*Comisia Consultativă Heraldică*, dosar nr. 3).

Afrontare = plasarea față în față a două personaje, animale, păsări sau obiecte.

Argintul = metal folosit la compunerea stemelor, reprezentat convențional prin câmp alb sau suprafață liberă.

Arme = ansamblul elementelor care compun o stemă.

Conturnată = termen care precizează poziția unor mobile în scut, adică reprezentarea unor figuri heraldice întoarse spre stânga heraldică (poziția corectă fiind spre dreapta).

Dexta = termen prin care se indică poziția unei mobile în scut, la dreapta; în heraldică poziția dreapta-stânga este inversă decât în accepțiunea curentă.

Sigiliul Subprefecturii județului Sălaj
(1922)

Fascia = piesă onorabilă a scutului reprezentată printr-o fâșie care desparte, orizontal, câmpul acestuia.

Ieșind = termen care indică poziția unor animale sau păsări din care se vede doar partea de sus, părând a ieși din altă piesă sau partițiune a scutului.

Insitiune = partițiune în partea de jos a scutului, realizată prin două linii convexe care se unesc spre centrul scutului, în formă de „triunghi”.

Legendă = textul scris, de obicei, la marginea spațiului sigilar.

Negru = culoare utilizată la alcătuirea stemelor, reprezentată convențional prin linii orizontale suprapuse de linii verticale.

Scartelat (sfertuit) = suprafața împărțită în patru cartiere printr-o linie orizontală și una verticală.

Scut peste tot = scut de dimensiuni mai mici plasat în centrul altui scut.

Sigiliu = amprenta rămasă pe suportul documentului în urma aplicării matricei sigilare ce poartă o emblemă și un text menit a individualiza posesorul.

Definițiile termenilor de mai sus sunt preluate din *Dicționar al științelor speciale ale istoriei. Arhivistică, cronologie, diplomatică, genealogie, heraldică, paleografie, sigilografie*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982.

Tratatul de pace de la Trianon în manualele din România și Ungaria

LÁSZLÓ László

S-a spus, de multe ori, că acest document (Tratatul de pace de la Trianon) și acest eveniment este văzut cu totul altfel de români și România pe de o parte, de maghiari și Ungaria pe de altă parte. Că „miza”, de fapt, este Transilvania, provincie istorică intrată oficial în urma tratatului în posesia României. **Catherine Durandin** constată foarte corect faptul că: „Drama istoriei românești este că aceasta se găsește confruntată cu istoria maghiară... Drama celor două istorii este că ele își revendică același spațiu originar, Transilvania” (Catherine Durandin, *Istoria românilor*, ediția românească, Institutul European, 1998, p. 23).

Fiind conștient de toate acestea, am răsfoit o mulțime de manuale din România și Ungaria – mai noi sau mai vechi – ca să pot vedea într-adevăr cum este prezentat Trianonul în manualele de istorie în cele două țări. (În anexă vă dau lista de manuale de care m-am folosit. Am avut la dispoziție mult mai multe manuale din România, și mai puține din Ungaria, și din simplul motiv că îmi fac meseria de profesor de istorie în România, și înainte de 1989 era aproape caz penal să deții sau să folosești manuale străine...)

Tratatul de la Trianon în manualele din România

Din start afirm, că manualele publicate în România pun foarte mare accent pe realizarea Marii Uniri din 1918, iar „aprobarea” sa prin tratatele de pace (Conferința de Pace, tratatele în sine) ocupă un loc secundar, uneori chiar lipsește.

Să vedem concret, răsfoind împreună manualele:

Manualul de clasa a IV-a de școală generală are un subtitlu dedicat temei și descrie succint faptele:

„Recunoașterea internațională a Unirii de la 1918

La Conferința de pace de la Paris (1918-1920), delegația română, condusă de Ion I. C. Brătianu, a obținut recunoașterea unirii românilor într-un singur stat. Tratatul cu Austria a recunoscut unirea Bucovinei, iar tratatul cu Ungaria recunoștea unirea Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului cu România” (1. Cifra din paranteză indică manualul din lista anexată.)

Un manual de clasa a VIII-a prezintă evenimentul în felul următor: „Tratatele de pace au fost semnate la Versailles cu Germania (28 iunie 1919), la Trianon (4 iunie 1920) cu Ungaria...” (3) Tot acest Manual face și o apreciere generală asupra tratatelor de pace: „Deși, în ansamblul lor, tratatele de pace încheiate – cunoscute și sub numele de Sistemul de la Versailles – au purtat amprenta intereselor Marilor Puteri învingătoare, rămâne pozitiv faptul că ele au recunoscut drepturile popoarelor la autodeterminare, prăbușirea Imperiului Austro-Ungar, **confirmând juridic și diplomatic, pe plan internațional marele act al**

Unirii” (Sublinierea îmi aparține, că acolo e esența lucrurilor, L.L.)

Cel mai vechi manual studiat de mine este unul interbelic, și care are un subtitlu „**Unirea tuturor Românilor. Tratatul de pace**”.

După prezentarea Unirii din 1918, manualul prezintă și tratatele de pace, de unde cităm: „Între timp se încheieră în Franța mai multe tratate de pace între aliați și foștii lor dușmani. Prin tratatul dela Trianon încheiat cu Ungaria România obține Transilvania întreagă, Maramureșul până la Sighetul Marmăției (partea de nord a acestei provincii rămânea Ceho-Slovaciei, Banatul cu județele Caraș-Severin și Timiș, iar partea de apus, Torontalul rămânea Sârbilor. Prin tratatul de la St. Germain cu Austria dobândirăm și Bucovina întreagă, iar printr'un tratat special aliații recunoscără și alipirea Basarabiei la România.” (12. Am păstrat ortografia în toate textele citate.) Mai departe, manualul se referă și la încoronarea lui Ferdinand de la Alba Iulia în 1922. (Remarcăm verbele utilizate de autor: recunoaștere, rămâne, dobândire, alipire etc.)

Un alt manual din altă epocă (din care am studiat și eu în ultimul an de liceu): „Unirea Transilvaniei cu România a fost apoi ratificată prin decret lege și prin hotărârile conferinței de pace, care au consfințit voința liber exprimată a poporului român, împlinirea aspirației sale de veacuri...” (14.) Iar cu câteva pagini mai încolo, la tema politicii externe a României interbelice se revine asupra acestei chestiuni foarte importante:

„Problema centrală a politicii externe românești, în această perioadă, era consolidarea unității naționale prin recunoașterea acesteia de către Conferința Păcii de la Paris. Desăvârșirea unității politice a României, ca urmare a luptei maselor populare din cursul anului 1918 și recunoașterea ei de către Conferința Păcii, constituiau realizarea năzuinței de veacuri a întreg poporului român. Pentru a obține de la Conferința Păcii recunoașterea unirii provinciilor locuite de români, cercurile guvernamentale ale țării noastre au desfășurat o serie de acțiuni cu caracter politic, economic și diplomatic.” (De remarcat limbajul vremii...)

Unele manuale descriu atmosfera și contextul în care s-au desfășurat lucrările Congresului de Pace de la Paris: „Tratatul de pace s-au purtat la Paris și în câteva localități învecinate. La ele au participat delegați din 27 de țări, conferința având ca și războiul un caracter mondial. Discuțiile au fost purtate numai între aliați, țările învinse având doar dreptul să facă observații în scris după notificarea condițiilor stabilite. Hotărârile au fost luate într-un cerc restrâns, ele fiind un rezultat al înțelegerii dintre reprezentanții Franței (Georges Clemenceau), Angliei (David Lloyd George), S.U.A. (Thomas Woodrow Wilson) și Italiei (Vittorio-Emanuele Orlando).” (15) Apoi sunt înșirate concret data și locul fiecărui tratat de pace încheiat cu statele învinse.

Sunt și manuale care au fost scrise în limba română, dar pentru elevii care studiau în limba maghiară, fiind traduse. Conținutul lor este identic și evident prezintă la fel congresul de pace și tratatul de la Trianon, fiecare scoțând în evidență faptul că acest tratat a recunoscut unirea Transilvaniei cu România. (16 și 17.)

Unele manuale susțin că tratatele de pace, se bazau pe „Principiile președintelui Wilson”, altele formulează diferențiat: „Pentru învingătorii europeni pacea releva divergențe și chiar intransigență. Franța și Italia promovau principiul dreptului învingătorilor, intrând în conflict direct cu principiile wilsoniene...” (18). Tot în acest manual, și cam rar, auzim și despre pierderile teritoriale ale statelor învinse. Că de regulă se detaliază doar câștigurile teritoriale ale învingătorilor: „Tratatul de la Saint Germain-en-Laye, semnat cu Austria la 10 septembrie 1919, redusă la 85.000 kmp și Tratatul de la Trianon cu Ungaria la 4 iunie 1920, redusă la o treime din vechea suprafață în favoarea României, Cehoslovaciei, Poloniei și Iugoslaviei.”

Un manual pentru clasa a X-a (nr. 19 din listă), și aflat încă în folosință, la lecția corespunzătoare are un subtitlu, tratează tema cred, cel mai logic și amănunțit și pe înțelesul tuturor: **O nouă hartă a Europei**, din care cităm în continuare:

„În afara tratatului cu Germania de la Versailles, în perioada 1919-1920 au fost încheiate în împrejurimile Parisului tratate cu Austria (Saint-Germain), Bulgaria (Neully), Ungaria (Trianon) și Turcia (Sevres). Acestea vor alcătui împreună sistemul Versailles, care va realiza o profundă transformare a hărții europene, stabilind o nouă ordine internațională.

Dezmembrarea imperiilor austro-ungar, rus și otoman, consfințită prin sistemul acestor tratate, va avea ca efect apariția unor state noi, precum o desăvârșire unității altora, care să răspundă principiului wilsoniene ale naționalităților.”

„Austria și Ungaria, piese de bază ale dublei monarhii, erau separate și reduse teritorial la granițele lor etnice. Slavii din provinciile de nord, Boemia, Moravia și Slovacia, se unesc pentru a forma Cehoslovacia. Slavii de sud își vor realiza visul constituirii unui stat prin alipirea provinciilor Slovenia, Croația, Bosnia și Dalmația în jurul Serbiei și Muntenegrului, formând Iugoslavia. Polonia ștearsă de pe harta Europei în urmă cu 123 ani, se forma din teritorii intrate în componența Prusiei, Austriei și Rusiei în secolul al XVIII-lea. Pentru a i se asigura ieșirea la mare, orașul Gdansk (Danzig) era declarat zonă națională liberă. Italia anexa Tirolul austriac, iar România își desăvârșea unitatea națională prin libera voință a locuitorilor din Basarabia (27 martie 1918), Bucovina (15 noiembrie 1918) și Transilvania (1 decembrie 1918).”

Cu toate că e de apreciat calitatea manualului, s-au strecurat unele greșeli științifice de caracter geografic sau cronologic. Cele geografice: provinciile Slovacia și Slovenia (a nu se face confuzia între ele) nu au existat sub această denumire în anul 1918. Teritoriul numit ulterior Slovacia se numea Felvidék, adică Părțile (Țara sau Zona) de Sus. Și pe teritoriul sloven se întindea regiunea istorică Craina (Krajna). Iar statul slavilor de sud se numea, din 1918, Regatul Sârbo-Croato-Sloven ce va

lua denumirea oficială de Iugoslavia, doar din 1929. La fel de greșită este afirmația că: „Italia anexa Tirolul austriac”, deoarece e vorba doar de Tirolul de Sud. Tirolul, cu capitala la Innsbruck, în bună parte aparține și acum de Austria.

Din punct de vedere cronologic, greșeala provine din amestecarea stilului nou (Calendarul Gregorian) și stilului vechi (Calendarul Iulian). Deși între unirea Bucovinei și Transilvaniei sunt doar două zile diferență (28 noiembrie, respectiv 1 decembrie în stil nou), autorii, la Bucovina scriu în stilul vechi, adică 15 noiembrie, iar la Transilvania, 1 decembrie. (Cel mai sigur este să scriem ambele date, în acest mod: 15/28 noiembrie).

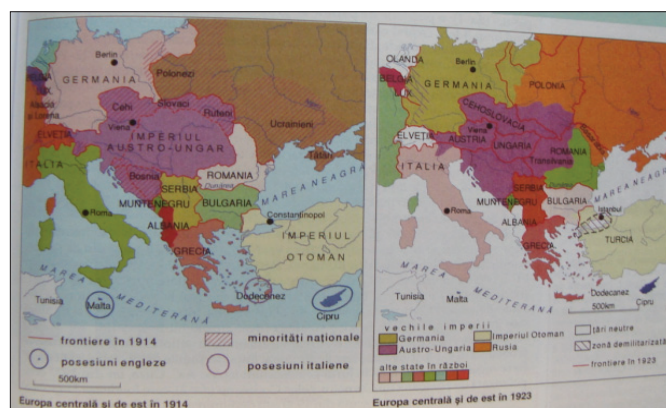
Tot acest manual are și merite. La surse sau izvoare istorice publică două articole din textul Tratatului de la Trianon, dintre care cel mai important este articolul 45, care reglementează probleme teritoriale. Și celălalt merit al manualului constă în faptul că are o hartă a Europei interbelice, cu noile țări și noile frontiere...

Sunt și manuale care doar menționează data și locul încheierii tratatelor de pace cu țările învinse. (20, 21, 22)

Un alt manual bun este unul de clasa a VIII-a (nr. 10.), în care este o lecție de sinteză intitulată: **România și sistemul de la Versailles**. În lecția respectivă sunt prezentate congresul de pace, precum și eforturile diplomației românești. Aflăm ceva și despre culisele demersurilor diplomatice, și concret despre Trianon se afirmă:

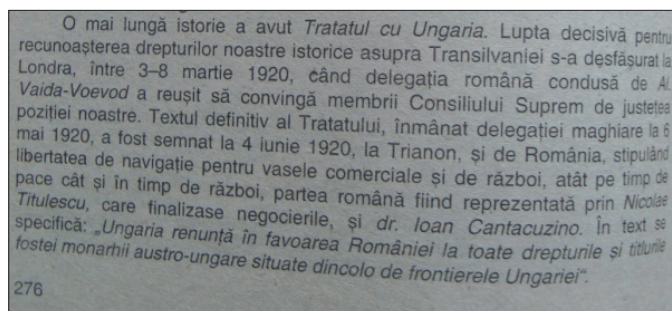
„Încheierea Tratatului de la Trianon din 4 iunie 1920 a solicitat o activitate îndelungată și laborioasă a comisiei de experți. Răspunzând delegației Ungariei, care încerca să justifice că fixarea noilor frontiere lasă în afara statului ungar o parte din populația etnică maghiară și că Ungaria ar avea drept milenar asupra Transilvaniei, scrisoarea președintelui francez A. Millerand (și președinte al Consiliului Suprem al Conferinței de pace) preciza: «Împrejurările etnografice din Europa Centrală sunt așa încât este într-adevăr cu neputință ca frontierele politice să coincidă în toată întinderea lor cu frontierele etnice. [...] Chiar un stat milenar nu este făcut pentru totdeauna când istoria sa este aceea a unei îndelungate opresiuni din partea unei minorități lacome să o conducă», Transilvania, Banatul și Crișana au revenit României.”

Tot în cadrul acestei lecții sunt reproduse articolele 45-47 din Tratatul de la Trianon, dar și mai important este că pe harta alăturată prezintă schimbările teritoriale de după 1918:

Un alt manual, de data aceasta de liceu (nr. 23), afirmă că Tratatul de la Trianon nu s-a născut foarte ușor, și din el aflăm că documentul a fost înmănat delegației maghiare pe 6 mai, și semnat pe 4 iunie.

Mai sunt multe manuale care prezintă foarte general congresul de pace și tratatele încheiate. (Nr. 24, 25, 27, 28 etc.) Nu cităm foarte mult, decât un singur pasaj: „Tratatul de pace au marcat recunoașterea juridică internațională a actelor istorice realizate și împlinite prin voința nestrămutată de unire și libertate a poporului român, a maselor populare. Legitimată de întreaga istorie a poporului nostru și pecetluită cu lupta și jertfele sale, Unirea a fost astfel consfințită și de tratatul de pace de la Versailles.” (13)

Manualele și mai noi, de doar un an sau doi, prezintă cât se poate de sumar evenimentul:

„Conferința de Pace de la Paris a consfințit apariția unor noi state pe harta Europei, precum Finlanda, Polonia, Cehoslovacia și Regatul Sârbo-Croato-Sloven (Iugoslavia din 1929), sau întregirea altora, precum România sau Italia.” (31) Tot din acest manual, elevii pot afla că: „...pentru România, cel mai important tratat a fost cel cu Ungaria, fiindcă a recunoscut unirea cu Transilvania... din partea României, Tratatul de la Trianon a fost semnat de către Nicolae Titulescu și doctorul Ion Cantacuzino.”

Tratatul de la Trianon în manualele din Ungaria

Cum am afirmat la început, am avut la dispoziție mult mai puține manuale, dar și atât e suficient pentru a vedea diferența de viziune: manualele din România pun mare accent pe Unirea din 1918, și apoi pomenesc de recunoașterea internațională prin tratatele de pace. Manualele din Ungaria pun accent pe consecințele Tratatului și pe pierderile teritoriale. În fiecare manual este măcar un subtitlu sau chiar o lecție cu tema Tratatului, și evident date geografice și etnografice despre aceste pierderi: „În urma păcii de la Trianon, teritoriul Regatului Ungariei (fără Croația) a scăzut de la 282 000 kmp la 93 000 kmp. Numărul locuitorilor a scăzut de la 18,2 milioane la 7,6 milioane. Deși majoritatea populației din teritoriile anexate era de naționalitate maghiară, noile granițe au tăiat adânc în corpul națiunii maghiare... Acest lucru înseamnă că se puteau trage frontiere mai juste, ca să fie respectat principiul etnic, național, dar lăcomia învingătorilor a fost de neoprit.” (1.U.) Tot aici se menționează câștigurile teritoriale ale statelor învecinate cu Ungaria. În privința României se afirmă: „României s-a dat Transilvania, și partea răsăriteană a teritoriului de dincolo de Tisa și din Banat.” Practic, toate

manualele reiau aceste date.

O să citez mai detaliat în continuare dintr-un manual de clasa a VIII-a (2.U.), care are o lecție intitulată: **Pacea de la Trianon**. (Dacă cititorul român este interesat de „ograda vecinului”).

„Pregătiri în vederea tratatelor de pace

Către sfârșitul războiului, din ce în ce mai mulți și-au dat seama că patria noastră va ieși perdantă din aceste lupte. Părea necesară ca să se pregătească materiale documentare pentru viitoarele tratative de pace. Această muncă a fost coordonată de către faimosul geograf, contele Teleki Pál. [Originar din Transilvania, nota mea L.L.] Principiul de bază a fost că trebuie să caute argumente economice și geografice în favoarea unității Ungariei istorice. Conducătorii statului multinațional nu au vrut să accepte posibilitatea descompunerii statului multinațional. Au refuzat ca granițele să fie trasate pe baza relațiilor etnice.

Statele vecine însă s-au bazat tocmai pe principiul etnic. Adică au revendicat ca teritoriile din Ungaria, locuite de slovaci, români și slavii de sud, să fie anexate propriilor state naționale. În același timp nu s-au sfiit de falsificarea statisticilor privind componența etnică.

Pe deasupra au răspândit în Europa că maghiarii de secole țin în robie, sub asuprire aceste minorități. Aceste acuzații au fost crezute de marile puteri, cu atât mai mult, întrucât din partea maghiară nici nu au încercat să combată aceste acuzații complet nefondate.

Conferința de pace despre frontierele maghiare

Cum am văzut mai devreme, la tratativele de pace nu au fost invitate țările învinse, deci nici Ungaria nu a fost invitată. Conferința, după audierea pretențiilor cehe, românești și sârbe, aproape în exclusivitate a decis pe baza punctelor lor de vedere. Delegații americani au militat pentru granițe etnice, pe când majoritatea a considerat că „pentru o linie de comunicație bună [de exemplu pentru o linie de cale ferată mai importantă] putem sacrifica câteva sute de mii de maghiari”. Din cauze similare au trasat granița de sud a Cehoslovaciei pe linia Dunării, deși pe ambele maluri trăia populație maghiară.

Majoritatea frontierelor au fost stabilite surprinzător de repede, încă în martie 1919 (deci încă înaintea începerii Republicii a Sfaturilor din Ungaria). Iar mai târziu, acestea au fost modificate doar în mică măsură. Confuzul an 1919 al patriei noastre, prea puțin a modificat viitoarele condiții teritoriale ale păcii.

Delegația maghiară la conferința de pace

Conferința de pace era pe terminate, pe când au invitat reprezentanții Ungariei să preia condițiile de pace. Ca șef al delegației maghiare a fost desemnat contele Apponyi Albert. Alegerea lui s-a dovedit o decizie nefericită, deoarece Apponyi avea o faimă nu tocmai bună în Europa Occidentală. Mai devreme, el a fost cel care a propus legea care limita utilizarea limbilor minorităților în școli.

Apponyi a primit posibilitatea să expună oral punctul său de vedere despre condițiile de pace. În cuvântarea sa a pledat pentru integritatea teritorială a Ungariei istorice. Aceasta a fost o mare greșeală, deoarece exemplul Austriei a arătat, că apelând la principiul etnic se pot obține granițe mai favorabile. Apponyi a prezentat și o hartă. Pe ea se

vede că în imediata apropiere a granițelor desemnate trăiesc sute de mii de etnici maghiari, care vor fi anexate la țările vecine. Deși această informație pe mulți a surprins, granițele nu au fost modificate. Acestea deja au fost fixate cu 10 luni în urmă, iar statele vecine nu au fost dispuse să cedeze.

Urmările tratatului de pace

În final, tratatul de pace a fost semnat în Palatul Mare de Trianon din Versailles, pe 4 iunie 1920. În urma lui, suprafața Ungariei s-a redus la o treime (socotită fără Croația), iar populația ei scăzut la aproximativ 40%.

Conferința de pace a recunoscut statele formate din descompunerea Monarhiei. Trei milioane de maghiari au ajuns în state vecine. Au fost desprinse și teritorii locuite în exclusivitate de maghiari. Pe teritoriul patriei noastre abia au rămas minorități.

Pe lângă acestea, Ungaria a fost obligată la plata despăgubirilor de război, și să reducă numărul forțelor armate la 35 de mii.

Tratatul de pace a avut și consecințe economice grave. Ungaria a pierdut majoritatea minelor și pădurilor, și piața de desfacere a produselor sale agricole. Granițele au tăiat în două drumuri, căi ferate, chiar localități. Strânsele relații economice, care au existat mai înainte cu teritoriile desprinse, s-au întrerupt.

Politica externă maghiară din perioada interbelică a căutat să obțină revizuirea tratatului de pace de la Trianon. Principalul obiectiv a fost de a recâștiga teritorii. Deși politicienii mai chibzuiți au înțeles sub revizuire doar recâștigarea teritoriilor majoritar maghiare, această opinie nu prea a fost mărturisită în mod deschis. În continuare, propaganda enunța principiul „totul înapoi”, deoarece în societate iredentismul a devenit din ce în ce mai popular. Revendicările teritoriale fiind susținute cu argumente istorice, mișcarea aceasta vrând restabilirea Ungariei milenare.” Lecția conține și ilustrații: imagini, grafice, hărți, afișe etc.

Istoria și tradițiile minorității maghiare din România

Un caz aparte reprezintă manualele de **Istoria și tradițiile minorității maghiare din România**. Din 1996, fiecare minoritate națională din România are pentru clasele VI-VII, o disciplină intitulată: Istoria și tradițiile minorității. În cazul minorității maghiare a fost elaborată în 1996 o programă școlară și pe baza programei a fost scris un manual în 1998-1999, care a fost în vigoare până în anul școlar trecut. (nr. 34.) De atunci este în vigoare o nouă programă și un nou manual. (nr. 35 pe listă.)

Întrucât sunt coautorul programei școlare și al primului manual de Istoria și tradițiile minorității maghiare din România, sunt în măsură să vă prezint și traducerea unor teme și lecții, care din acest manual vizează tema Trianonului. (Din acest manual, în cele două decenii cât a fost folosit, au studiat aproximativ 300000 de elevi de etnie maghiară. Manualul se pare că a fost folosit și în învățământul superior).

Prezentarea temei începe cu sfârșitul Primului Război Mondial (nu în 1920), aici va intra și Adunarea de la

Alba Iulia, așa cum este în manualul original, de unde sunt preluate și două hărți: una cu descompunerea Ungariei istorice, și a doua, România Mare din perioada interbelică. În manual sunt trei lecții consacrate Primului Război Mondial și tratatelor de pace. Cu majuscule sunt subtitlurile din original. (Poate că nu e frumos să te autocitezi, dar vă rog să-mi iertați acest păcat...)

„SFÂRȘITUL RĂZBOIULUI, PRĂBUȘIREA MONARHIEI

Odată cu intrarea Statelor Unite ale Americii în război (1917), superioritatea Antantei a crescut. În vara anului 1918, Monarhia a suferit înfrângerea pe frontul italian (la Piave), iar germanii în bătăliile din Franța.

Antanta a susținut regrouparea și organizarea naționalităților, ca și prin acest fapt să slăbească inamicul. Se constituie Consiliul Național Cehoslovac, Consiliul Național al Unității Românilor, Consiliul Național Iugoslav.

În ultimele luni de război, în orașele din Monarhie, grevele, manifestațiile se țin în lanț și armata e în curs de descompunere: soldații nu mai execută poruncile primite de la comandanți, zeci de mii de militari dezertează: pornesc către casă cu armamentul din dotare.

Pe 30 octombrie la Viena, pe 31 octombrie la Budapesta biruiește revoluția burghezo-democratică (la Pesta numită „revoluția crizantemelor”), în urma căreia, la Pesta, Károlyi Mihály formează un nou guvern. Noua putere ia mai multe măsuri democratice: ziarele sunt din nou autorizate să apară, cei internați sunt eliberați, școlile minorităților naționale închise – vor fi redeschise.

Pe 3 noiembrie, Austro-Ungaria încheie armistițiul, și pe 11 și Germania. Cu aceasta se încheie Primul Război Mondial (1914-1918).

În urma revoluțiilor, pe 12 noiembrie, la Viena este proclamată Republica Austriacă, iar în 16, Republica Ungară. Cu acestea, Monarhia Austro-Ungară se destramă total și definitiv.

MIȘCAREA NAȚIONALĂ ROMÂNEASCĂ

Pe 12 octombrie 1918, la consfătuirea din Oradea a Partidului Național Român, au revendicat dreptul de autodeterminare pentru românii din Transilvania. Pe 31 octombrie, la Budapesta, din politicienii partidului național și social-democrați se constituie Consiliul Național Român, care ceva mai târziu se va numi Consiliul Național Român Central, și se va muta la Arad, ca să fie mai aproape de populația românească ardeleană. Consiliul Național Român încearcă să-și organizeze propria forță armată, din soldații de naționalitate română a Monarhiei.

Aproape în toate localitățile se organizează consilii naționale locale, iar din soldații care se întorc continuu de pe front se organizează și gărzii naționale. Pe 9 noiembrie, Consiliul Național Român somează guvernul maghiar, ca guvernarea teritoriilor locuite de români din Transilvania și estul Ungariei să fie cedată Consiliului Național Român.

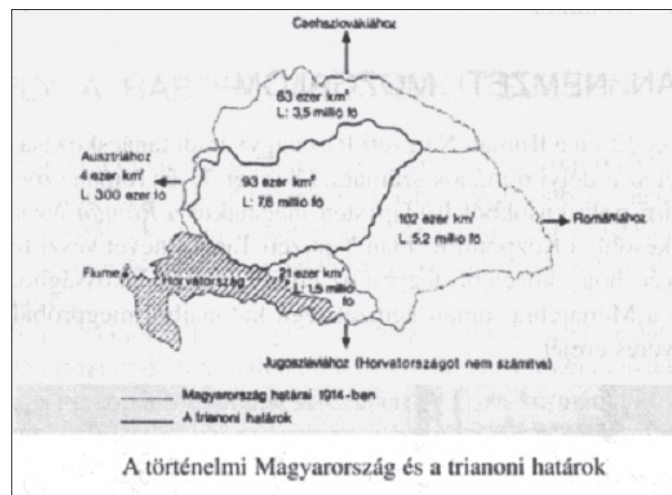
Între 12-14 noiembrie au avut loc tratative între reprezentanții românilor și guvernul maghiar. Delegația română era condusă de Vasile Goldiș și Iuliu Maniu. Delegația guvernului maghiar era condusă de Jászi Oszkár, ministrul pentru naționalități. Guvernul maghiar a promis românilor autonomie, utilizarea liberă a limbii materne și

înființarea unor districte naționale asemănătoare celor din Elveția.

Jászi a promis că românii vor face parte din guvern și vor fi reprezentați la conferința de pace. Delegația română a refuzat propunerile lui Jászi. Maniu a declarat că poporul său vrea desprinderea totală.

Între timp, România din nou își mobilizează armata, iar trupele sale încep să pătrundă în Transilvania dinspre Moldova.

Ungaria istorică și granițele după Trianon
(Teritoriul primit de statele vecine în urma Tratatului de la Trianon în km², și numărul de locuitori)

De la sfârșitul Războiului Mondial – până la tratatele de pace

MAREA ADUNARE DE LA ALBA IULIA

Pe 20 noiembrie 1918, Consiliul Național Român Central, care avea sediul la Arad, printr-o proclamație anunță, că teritoriile locuite de români ai Ungariei vor să se alăture României. În acest scop, pentru 1 decembrie convoacă adunarea populară de la Alba Iulia.

Pe 1 decembrie 1918, Marea Adunare de la Alba Iulia a adoptat unirea Transilvaniei cu România. Au mai adoptat și alte prevederi generale democratice. Al treilea punct al adunării a declarat în privința naționalităților: „Deplină libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare. Fiecare popor se va instrui, administra și judeca în limba sa proprie prin indivizi din sânul său.”

La adunarea populară, pe lângă reprezentanții desemnați de către partidele românești, bisericele, asociații și localități, au mai participat și o sută de mii de români.

Adunarea populară a ales un Mare Sfat Național, cu rol de parlament provizoriu românesc al Transilvaniei. Iar aceasta, din rândurile sale a desemnat un Consiliu Dirigent, cu rol de guvern provizoriu alcătuit din 15 membri, care îl avea în frunte pe Iuliu Maniu.

Au trimis delegație la București ca să predea Hotărârea de la Alba Iulia guvernului român și regelui. Parlamentul României, urgent, prin lege a ratificat că „aceste teritorii odată pentru totdeauna se unesc cu Regatul României.”

MAREA ADUNARE DE LA CLUJ*

Consiliile național-maghiare din Transilvania au vrut

să extindă dreptul la autodeterminare și în privința maghiarilor transilvăneni, și asemănător românilor, la Cluj au convocat o mare adunare populară pentru 22 decembrie 1918. La această adunare populară, în afară de maghiari au participat șvabi din Banat și socialiști români, în total vreo patruzeci de mii de oameni. [*A fost un eveniment despre care manualele românești nu prea pomenesc...]

Marea adunare de la Cluj a adoptat o hotărâre, conform căreia vor să rămână în cadrul statului maghiar. Au revendicat egalitate în drepturi pentru toate națiunile din Ungaria, libertate și autonomie (autogovernare). Cu două zile după adunarea populară, trupele române au intrat în Cluj, apoi mai târziu au înaintat spre vest.

DE LA REPUBLICA SFATURILOR – PÂNĂ LA PACEA DE LA TRIANON

În primăvara anului 1919, Antanta a somat guvernul maghiar să cedeze armatei române fâșia de est din Câmpia Tisei. Guvernul – Károlyi nu și-a putut asuma acest pas, și pe 20 martie 1919 a demisionat.

A doua zi s-a constituit Consiliul de Guvernare Revoluționar, proclamând Republica Sfaturilor. Acest regim al sfaturilor a încercat introducerea socialismului în Ungaria pe baza modelului sovieto-rus. Între Antanta și Ungaria a re izbucnit războiul. Aliații fiind în superioritate numerică (trupe românești, cehoslovace, sârbești și franceze), până la urmă au reușit să înfrângă rezistența armatei maghiare, Ungaria intrând sub ocupație militară străină.

Regimul comunist (al sfaturilor) a fost răsturnat de către forțe externe și interne, și după o perioadă de tranziție a venit la putere Horthy Miklós, în care a avut încredere Antanta. Acest guvernământ maghiar a semnat tratatul de pace cu Antanta – PACEA DE LA TRIANON – pe 4 iunie 1920. Pe baza acestui tratat de pace, teritoriul Ungariei de la 283000 km² s-a micșorat la 93000 km². [102000 km² revenind României.] Aceste teritorii au fost împărțite între Cehoslovacia, România, Iugoslavia și Austria. 1,7 milioane de maghiari au ajuns în România, 1,1 milioane în Cehoslovacia, 450000 în Iugoslavia, iar 25000 în Austria. Maghiarii din Transilvania au ajuns în situație nouă.” [Iugoslavia, la început se numea Statul Sârbo-Croato-Sloven.]

România Mare 1918-1940 (hartă)

Din 2019 este în folosință un nou manual în clasa a VII-a (nr. 35. din listă), care conține un studiu de caz cu tema: „Tratatul de pace de la Trianon și consecințele sale”. Lecția conține o hartă care prezintă color și cu câteva reprezentări grafice consecințele etno-demografice ale Trianonului:

Hartă: Consecințele Trianonului (1920)

În loc de concluzii

Nu doresc să trag vreun fel de concluzie. Pur și simplu am dorit să adun într-un loc unele informații ce privesc chestiunea delicată a Trianonului, din manualele de istorie din România și Ungaria. Trianonul, care ne leagă, ne desparte sau ne împarte pe noi, maghiarii și românii, în funcție de viziunea fiecăruia...

ANEXĂ:

Lista de manuale de istorie din România (1-35)

1. Istorie, manual pentru clasa a IV-a, Emil Burlec, Liviu Lazăr, Bogdan Teodorescu, Ed. All, 2004.
2. Istorie. Manual pentru clasa a X-a, Ioan Scurtu, Marian Curculescu, Constantin Dincă, Aurel Constantin Soare, Ed. Economică, 2006.
3. Istoria Românilor. Epoca modernă și contemporană. Manual pentru clasa a VIII-a. Octavian Cristescu, Vasile Păsăilă, Bogdan Teodorescu, Raluca Tomi. EDP 1996.
4. Istorie, manual pentru clasa a VII-a. Doru Dumitrescu, Nicoleta Dumitrescu, Gabriel Stan, Mădălina Trandafir, Ed. Nemira, 2004.
5. Történelem, tankönyv a X. osztály számára, (Istorie, manual pentru clasa a X-a, Ed. Sigma.) Dinu C. Giurescu et. SIGMA Kiadó. (Istorie. Manual pentru clasa a X-a, coord. Dinu C. Giurescu, Ed. Sigma, trad.), 2006.
6. Istorie, manual pentru clasa a XI-a, coord. Sorin Mitu, Ed. Sigma, 2006.
7. Egyetemes történelem. Az újkor és a jelenkor története. Tankönyv a VII. osztály számára. (Istoria universală. Istoria epocii moderne și contemporane. Cl. a VII-a.) Dumitru Almaș, Ion Nicoară, Alexandru Vianu, EDP. (Istorie universală. Istoria epocii moderne și contemporane, manual pentru clasa a VII-a.), 1984.
8. Istoria românilor pentru clasa a XII-a. Coord. Sorin Mitu, Ed. Sigma, 2004.
9. Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi. Manual pentru clasa a XII-a. Ioan Scurtu (coord), Ed. Petriion, 2000.
10. Istorie, manual pentru clasa a VIII-a. Sorin Oane, Maria Ochescu. Ed. Humanitas Educational, 2007.

11. Istorie. Manual pentru clasa a XI-a, Anișoara Budici, Mircea Stănescu, Dragoș Țigău, Ed. Sigma, 2006.
12. Istoria românilor, Petre P. Panaitescu (Manual interbelic, reeditare 1990).
13. Istoria modernă a României, manual pentru clasa a IX-a, EDP București, 1988.
14. Istoria României, manual pentru anul IV licee de cultură generală. Redactor resp. Ștefan Pascu, EDP, 1976.
15. Probleme fundamentale ale istoriei lumii moderne și contemporane, EDP, 1978.
16. Egyetemes történelem. Az újkor és a jelenkor története. Tankönyv a líceumok II. évfolyama számára. (Istorie universală. Istoria epocii moderne și contemporane. Manual pentru anul II de liceu.) Dumitru Almaș și alți 2. EDP, 1975.
17. Egyetemes történelem. Az újkor és a jelenkor története. Tankönyv a líceumok II. és III. évfolyama számára. (Istorie universală. Istoria epocii moderne și contemporane. Manual pentru anul II și III de liceu.) Dumitru Almaș, Tudor Vianu, EDP, 1976.
18. Istorie, manual pentru clasa a XI-a de liceu, Ed. Corvin, 2006.
19. Istorie. Manual pentru clasa a X-a. Coord. Alexandru Barnea, Editura Corint, 2005.
20. Istorie. Manual pentru clasa a XI-a, Editura Sigma, 2005.
21. Istorie. Manual pentru clasa a XII-a. Coord. Sorin Mitu, Editura Sigma, 2004.
22. Istorie. Manual pentru clasa a XII-a. Coord. Sorin Mitu, Editura Sigma. Ediție revizuită, 2006.
23. Istoria românilor de la 1821 până la 1989. Manual pentru clasa a XII-a. Mihai Manea, Bogdan Teodorescu, EDP, 1998.
24. Istorie. Manual pentru clasa a XII-a. Magda Stan, Cristian Vornicu, Ed. Niculescu, 2006.
25. Istorie. Manual pentru clasa a XII-a. Coord. Zoe Petre, Editura Corint, 2006.
26. Istorie. Manual pentru clasa a XII-a. Coord. Alexandru Barnea, Editura Corint, 2007.
27. Istorie. Manual pentru clasa a XII-a. Valentin Băluțoiu, Maria Grecu, EDP, 2006.
28. Istorie. Manual pentru clasa a XII-a. Coord. Ioan Scurtu, Ed. Gimnasium, 2006.
29. Istorie. Manual pentru clasa a VII-a. Maria Ochescu, Ed. Art Klett, 2019.
30. Istorie. Manual pentru clasa a VII-a. Stan Stoica, Dragoș Sebastian Becheru, Ed. CD Press, 2019.
31. Istorie. Manual pentru clasa a VII-a. Gheorghe Florin Ghețău, Olenca Georgiana Ghețău, Ed. Aramis, 2019.
32. Istorie. Manual pentru clasa a XI-a. Magda Stan, Cristian Vornicu, Ed. Nemira, 2006.
33. Istorie. Manual pentru clasa a XI-a. Ioan Ciupercă, Elena Cozma, Ed. Corint, 2006.
34. A romániai magyar nemzeti kisebbség történelme és hagyományai, tankönyv a VI. és a VII. osztályosok számára, (Istoria și tradițiile minorității maghiare din România, manual pentru clasele a VI-a și a VII-a), László László, Vincze Zoltán, Ed. Stúdium, 1999.
35. A magyar kisebbség történelme és hagyományai, (Istoria și tradițiile minorității maghiare, manual pentru clasa a VII-a) EDP, 2019.

Manuale din Ungaria (1-3)

1. Történelem tankönyv a gimnáziumok IV. osztálya számára, BP, 1988. [Istorie, manual pentru clasa a IV-a de gimnaziu (liceu)].
2. Történelem. A huszadik század története. 8-ik o. Mozaik Kiadó, Szeged, 2010. (Istorie cl. a 8-a, Ed. Mozaik, 2010.)
3. Történelem a gimnáziumok IV. osztálya számára, Salamon Konrád, BP, 1997. (Istorie, manual pentru clasa a IV-a de gimnaziu (liceu)).

Malaxorul de august (epidemic)

■ **Nicolae Prelipceanu**, editorial în „Viața românească” (nr. 7/2020), „Cât de dulce și frumoasă mai e limba ce-o vorbim?": „Atunci când comunismul a invadat România, s-a spus că un val murdar a scos din adâncuri tot felul de gunoaie, inși patibulari, cu minți elementare, când nu proști de-a binelea. Așa este, dar efectele se văd în continuare și în limba pe care o vorbesc urmașii celor promovați în roluri pentru care nu se pregătiseră în niciun alt fel decât râvnindu-le violent. Nici nu-mi mai vine să spun că *limba română e grea*". E de văzut dacă nu cumva și „generația” ori „promoțiile” post-decembrie 1989 sunt la fel de vinovate de mutilarea limbii noastre.

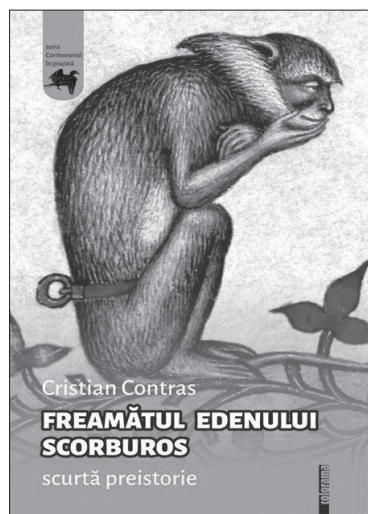
■ Am primit la redacție: **Cristian Contraș**, „*Freamătul Edenului scorburos. Scurtă preistorie*” (Ed. Colorama, Cluj-Napoca, 2020). CC: „Cu trecerea timpului, populațiile de hominizi s-au transformat în popoare și noroade. Strămoșul nostru a coborât din copac, s-a refugiat pe solul care a devenit placa turnantă a umanizării, a formării mai întâi a antropoidului de tip nou, apoi chiar a omului. Dar prima patrie a hominidului continuă să fie bine păstrată în sfera memoriei, e adânc săpată în subconștientul nostru colectiv uman. Umbra maternă a arborilor primordiali, fiorul acestora continuă să ne răscolească, să ne însuflețească aidoma plopilor din fața scorbirii, a mestecenilor primari ori a teilor edenici ce freamătă în noi” (p. 57).

■ **Andrei Pleșu**, „*Pariul lui Pascal*”, în „Dilema veche” (nr. 849/16-22 iulie 2020): „În încheiere, un sfat pentru «negaționisti», adică pentru cei care contestă existența reală a virusului și, deci, necesitatea unor măsuri de apărare împotriva lui: să-și amintească de celebrul pariu al lui Pascal (vezi Google...). Faimosul gânditor francez, vorbind despre raportarea noastră la existența lui Dumnezeu, ne invita să facem un pariu: să pariem fie pe existența, fie pe inexistența Lui.

Or – spunea Pascal –, dacă Dumnezeu nu există, nici credinciosul, nici necredinciosul nu au mare lucru de pierdut prin pariul lor. Dar dacă Dumnezeu există și noi am pariat pe existența Lui, suntem câștigători pe toate planurile, în vreme ce aceia care au pariat pe inexistența Lui sunt într-o gravă și definitivă pierdere! Așadar (scuzați picajul...): dacă virusul COVID-19 nu există și noi, crezând în prezența lui, suntem precauți, n-avem nimic de pierdut. În schimb, dacă virusul există și noi ignorăm, iresponsabil, existența lui, am încurcat-o! Asta e tot, stimați concetățeni! O fi și virusul un dumnezeu sau parte a unei divinități... Oricum, am încurcat-o!

(D.S.)

■ **ASTRA merge înainte**. A apărut cel de-al doilea număr din 2019 al revistei „Astra Dejeană”, editată de Despărțământul „Dr. Teodor Mihali” din municipiul someșan, președinte Dr. Radu Gavrilă. În editorialul „A fi sau a nu fi dascăl”, scriitorul Zorin Diaconescu își amintește, în mod surprinzător, de timpul cât a predat la Colegiul „Andrei Mureșanu”, perioadă trăită în bancă și rememorată de fostul elev Széll Sándor. Ei bine, așa cum aflăm dintr-un alt articol, „Cum am ratat extrema dreaptă”, fostul director de la Radioteleviziunea Cluj mărturisește că ar fi vrut să se facă mecanic auto în tinerețe, dar părinții l-au obligat să facă facultatea și să devină intelectual. Mircea-Gheorghe Abrudan studiază „Dejul, centru episcopal ortodox al nordului Transilvaniei la cumpăna secolelor 19-20”, iar Székely Csaba prezintă „Ziua Europeană a Limbilor”. Misteriosul Double M mediatizează manifestarea „Ziua Școlii Ardelene”. Corina Borșan relatează cele întâmplătoare la Adunarea Generală din Aiud (18-20 octombrie 2019), iar Magdalena Vaida prezintă desfășurarea

fondată în 1906

Viața Românească

Uniunea Scriitorilor din România

DILEMA

VECHE

tradiționalului festival „George Coșbuc”. Monica Sima elogiază activitatea doamnei Maria Cioica, președinta Despărțământului „Eugen Hulea” din Alba Iulia. În 7 septembrie 2019, ne informează Gheorghe Giurgiu, Despărțământul Șomcuta Mare (președintă Alina Talpoș) a sărbătorit la Casa de Cultură „Aurel Buteanu” din localitate un secol și jumătate de existență. În 4 iulie 2020, dacă n-ar fi fost pandemia de coronavirus, aștristii dejeni ar fi aniversat și ei 150 de ani de la înființare.

■ **Iubiți-vă fantastic.** Prima carte a lui Ladislau Daradici din biblioteca noastră a fost una pentru învățat, „Zoomatematica” (1998). Mai apoi, profesorul de limbă și literatură română din Deva a debutat literar cu „Întâlnire cu cei care am fost” (Satu Mare, Omnibooks, 2000). A continuat să scrie proză fantastică, dar și poezii („Cocostârcii Domnului”, 2001), un roman pentru tineret („Să fii păstor la mieii-apelor”, Premiul Editurii Arthur în 2014), mai multe studii critice, independente sau adunate sub titlul generic de „Rezervor”. Ideea de a nara „Povești de dragoste muritoare” (Cluj, Casa Cărții de Știință, 2020) i-a venit în timp ce lucra la romanul „Orașul sufletelor amestecate” (publicat în 2015). Volumul cuprinde un „Prolog” și treisprezece povestiri. În intenția autorului, structura lor este una simfonică, cvadripartită, unde, după allegro-ul expoziției, se dezvoltă un adagiu sau un rondo narativ, urmat de un menuet ca o străfulgerare și de un final vivace. Debutul e de-a dreptul sângeros, o apocalipsă a animalelor, surprinsă de un cuplu de turiști care mergeau la mare. Dobrogea va reveni în povestea fetei ucise de logodnicul ei. Moartea celor doi văduvi (bărbat și femeie) din Amstetten, accidentul șoferului care asculta Amy Winehouse, zbaterile peregrinilor crepusculari de la Colectiv fascinează prin macabruul întâmplărilor. Întâlnim fapte semiacvatice care se metamorfozează aviar după un șoc emoțional, fantome de cartier, tinere

sinucigașe salvate de un înger, multe interferențe muzicale de cea mai bună obârșie și „o nelipsită tușă poetică”. În acest context, merită amintită dedicația finală, adresată celor care, „în această lume agresivă și prin excelență mercantilă, mai cred în dragoste, această dimensiune esențială și definitorie a alcătuirii noastre...”

(G.-D.G.)

■ **ROC recidivează.** După debutul poetic din anul 2001, cu volumul *Stări și călătorii*, Ed. Viața Creștină, matematicianul-statistician **Remus Octavian Câmpean** își face debutul și în calitate de prozator, publicând romanul *Abandon*, la Ed. Eikon, în 2018, iar în 2019 revine la poezie cu *Dezghețul luminii* (Încuvântări), editată tot la Eikon. Scrie dezinvolt, fără constrângeri canonice, sau, altfel spus, făcând amicale reverențe mai multor canoane. Atitudinea senină, relevantă în felul cum se implică în jocul cuvintelor, poate impune caracteristica dominantă a stilului său. Poetul însuși dă impresia că se joacă adresându-se în manieră lirică atât adulților, cât și copiilor în pragul adolescenței.

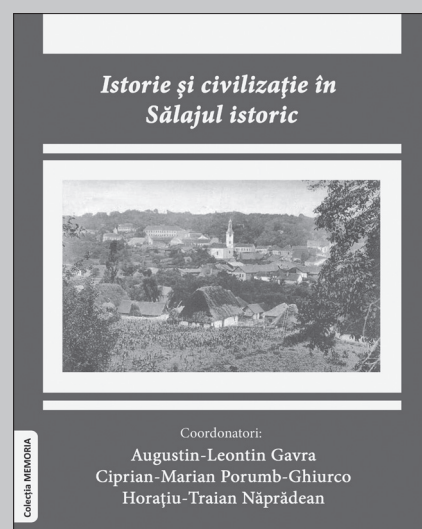
Iată, în prima jumătate de an 2020, ROC a recidivat cu o carte în versuri dedicată explicit copiilor, subordonată genului dramatic, o carte de teatru, adică, apărută la Ed. Libris Editorial din Brașov, în veșminte de lux, așa cum ne-au obișnuit mai demultor câte-va edituri să primim tipărituri din această specie editorială. Vorbim despre „un basm petrecut aievea”, cum ne avertizează POVESTITORUL TICHIU încă de la întâia prezență în fața cortinei (reală sau fictivă, ce importanță mai are?). „*Durdulucă în strămoșia Blajinilor/ teatru-basm pentru copii de orice fel/*”, autorul își provoacă încă de pe foaia de titlu cititorii, promite a fi o întâmplare pasionantă pentru aceștia, având șansa să-i stârneasă pe secretarii literari ai teatrelor pentru copii și adolescenți. Numărul mare de personaje

La editurile „Caiete Silvane” (Zalău) și „Eikon” (București) a apărut, cu sprijinul Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj, cartea „Istorie și civilizație în Sălajul istoric”, coordonatori: Augustin-Leontin Gavra, Ciprian-Marian Porumb-Ghiurco și Horațiu-Traian Năprădean. Cu-vânt înainte de Marin Pop.

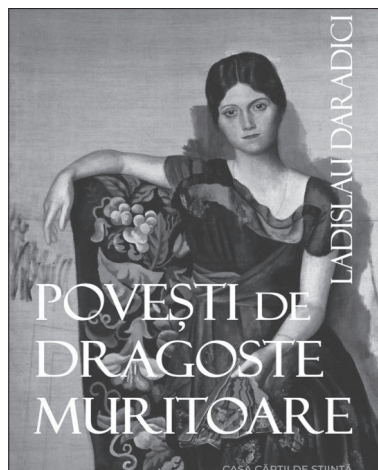
Prezentul volum reunește comunicările științifice prezentate în cadrul simpozionului „Istorie și civilizație în plasa Cehu Silvaniei”, care a avut loc în Cehu Silvaniei, în data de 5 decembrie 2019. La eveniment au partici-

pat istorici din județele Sălaj, Satu Mare și Maramureș, în cadrul cărora se circumscrie Zona Codru sau „Țara Codrului”. Studiile științifice publicate în prezentul volum se caracterizează printr-o mare diversitate, atât din punctul de vedere al temelor, cât și al metodologiilor de cercetare abordate.

Semnează: Viorel Câmpean, Ioan Ciocian, Augustin-Leontin Gavra, Marius-Sergiu Ghiurco, Horațiu-Traian Năprădean, Georgel-Marius Nistor, Marin Pop, Ciprian-Marian Porumb-Ghiurco și Daniel-Victor Săbăceag.

girează denominativ certa imaginație auctorială, pe de o parte, și un prezumtiv subiect bogat în conflicte. Iată: **Durdulucă**. *Un băiețel cu dor de ducă, năzdrăvan și... cât o nucă*; **Melcul cochiliu**, **Gemenele Arahnide**, **Buburoza**, **Baba Șuia**, **Moșneguța**, **Zâna de seară** ș.a.m.d. Vom reveni cu opinii într-un număr viitor al revistei.

(V.T.)

■ Revista *Arca*, în numărul său 1/2020, marchează semicentenarul morții lui Giuseppe Ungaretti (1888-1970) printr-o nouă traducere a poemului *Variațiuni pe tema trandafirului*, în versiunea italianistului Ștefan Damian, poet și prozator echinoxist, asimilat primei promoții redacționale. Următoarea apariție a publicației arădene, *Arca*, nr. 2/2020, se deschide surprinzător cu „jurnalul unui aseptice melancolic”, care nu e nimeni altul decât redactorul-șef Vasile Dan. Intitulat *Cum am ratat sfârșitul lumii*, notele poetului din lunile stării de urgență provocată de pandemie conțin și fraze cu un înțeles care-l transcende pe cel de strictă actu-

alitate: „Îmi amintesc ceva ce spunea Corneliu Coposu, un campion absolut al trăirii în izolare severă și îndelungată. După câțiva ani de izolare în strâmta sa celulă, marele om a uitat, zicea el însuși, să mai vorbească. S-a deprins apoi greu cu vorba: împiedicat, frământând-o bine înainte de a o rosti. Cred că și de aceea spusa lui avea o greutate pe care o sesiza repede interlocutorul. Mă mai gândesc la ceva. Parcă toți bătrânii uită, încet, încet să mai vorbească. Tăcerea lor e o formă sublimată de înțelepciune, de așezare grea în meditație” (p. 15). Mai urmează în același jurnal, pagini de reflecții politice demne de un intelectual matur și lucid, consemnate în preajma zilei extrem de încărcate în simbolistică, 10 Mai. Ne reține, de asemenea, atenția, prin acribia și competența în materie de critica și istoria artei, un eseu despre *Iconografia monumentală a lui Mihai Eminescu în părțile Aradului*, sub semnătura lui Horia Truță. Ajunși la ultima rubrică a revistei, „Bibliotheca universalis”, constatăm că, dacă Ungaretti era foarte cunoscut la noi, tradus masiv în mai multe variante, acum abia ne familiarizăm cu un remarcabil poet irlandez, Ciaran O'Driscoll. E meritul *Arcei* că ne îmbie la asemenea lecturi.

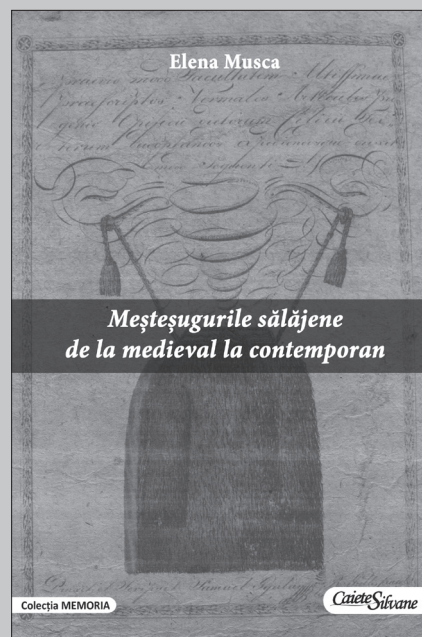
(V.M.)

Elena Musca, „Meșesugurile sălăjene de la medieval la contemporan”, colecția „Memoria”, cuvânt înainte de acad. prof. Ștefan Ștefănescu, volum apărut cu sprijinul Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj.

Elena Musca (n. Edroiu) s-a născut la 22 martie 1950, în com. Budila, jud. Brașov. Studiile le-a început în localitatea natală și le-a continuat la Brașov, iar studiile universitare le-a urmat la Cluj, la Facultatea de Istorie-Filosofie a Universității „Babeș-Bolyai”, fiind absolventă a promoției 1973. A profesat câțiva ani în învățământ, iar din anul 1981 a devenit muzeograf la Muzeul Județean de Istorie și Artă din Zalău, ulterior cercetă-

tor științific, șef de secție și director al acestei instituții în ultimii ani de activitate. A fost colaborator al Universității „Vasile Goldiș”, filiala Zalău, unde a condus seminarii și un curs.

A participat în țară și în străinătate la nenumărate sesiuni de comunicări științifice, cursuri de pregătire în domeniul de specialitate și a publicat peste 100 de lucrări științifice în revistele de specialitate, fiind și coautor sau autor al unor volume de specialitate. A derulat proiecte culturale finanțate de Consiliul European, este membru fondator al multor organizații neguvernamentale în domeniul cultural și al educației pentru democrație.

La Editura „**Caiete Silvane**”, în colecția „Didactica”, cu sprijinul Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj, a apărut cartea „**Maestrul Ioan Chezan la trei sferturi de secol**” scrisă de **Bianca-Patricia Damian-Bicăzan**, cu o prefață de **Adela Bihari**.

Prof. dr. Ioan Chezan: „De foarte multe ori ne găsim cuprinși de nostalgia realizărilor trecute, dar în egală măsură avem și imboldul proiectelor viitoare pe care ne dorim cu ardoare să le împlinim. Din această cauză ne dorim să nu depășim acest moment care ne permite să viețuim sub auspiciile unui cântec fără sfârșit”.

Prof. univ. dr. Octavian Lazăr Cosma, Membru titular al Academiei Române: „Sunt onorat să transmit profesorului și minunatului dirijor, Ioan Chezan, călduroasele mele felicitări cu ocazia aniversării venerabilei vârste de 75 de ani, urându-i viață îndelungată de acum înainte, sănătate și depline satisfacții artistice. Fac aceste urări, cu dragă inimă și absolută sinceritate, cunoscându-i rodnică activitate, făclier al artei sunetelor în Sălaj, înțelegând prea bine câte eforturi a depus, câtă pasiune, pentru a răspândi frumusețile partiturilor dirijate nu numai în orașul de reședință, dar și cu prilejul numeroaselor turnee pe care le-a efectuat de-a lungul timpului. Realizez că oricât de insufletește ar fi urările mele, ele nu se pot ridica la ceea ce ar trebui să se spună despre

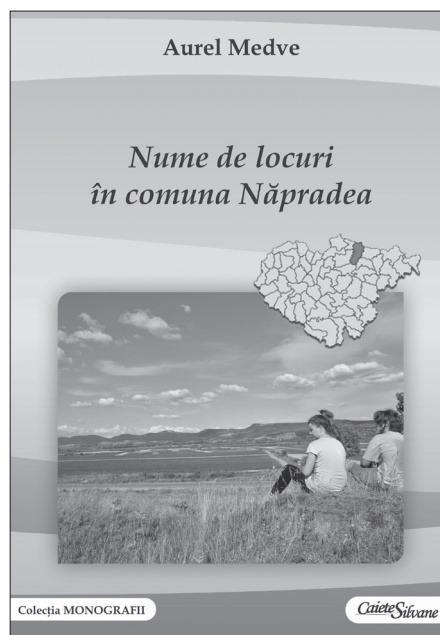
acest vrednic, talentat și împătimit mesager al artei sunetelor. Ca atare, mă mulțumesc cu cele afirmate și îmi permit să reînnoiesc gândurile mele de adâncă prețuire și neștirbită loialitate”.

Lect. univ. dr. Adela Bihari: „Un minunat cadou de suflet, la ceas aniversar – 75 ani, această micuță carte scrisă de Bianca-Patricia Damian-Bicăzan cuprinde repere dragi, esențiale, memorabile, din viața și activitatea prodigioasă a ctitorului vieții muzicale profesioniste din Sălaj, domnul Ioan Chezan. Este o «recapitulare» în frânturi diamantine, cu emoționante gânduri de recunoștință, apreciere, admirație din partea colegilor profesori, a foștilor elevi, colaboratori, personalități din lumea academică și artistică națională. Structurată în trei capitole, cartea prezintă în primul capitol o succintă incursiune biografică. Al doilea capitol constă într-un amplu, interesant și deloc convențional interviu cu domnul profesor dr. Ioan Chezan, cuprinzând trei linii distincte: activitatea sa dirijorală, creația compo-nistică și activitatea pedagogică. În capitolul al treilea, denumit «Visuri devenite realitate», subiectul central este constituirea Cameretei Academice Porolissensis și a Festivalului Coral Internațional Ecouri Transilvane – repere culturale remarcabile care denotă inclusiv talentul de manager al domnului Ioan Chezan”.

Bianca-Patricia Damian-Bicăzan: „M-am născut în 13 aprilie

1996, în municipiul Zalău, județul Sălaj. Încă din primii ani de școală, urmând cursurile Liceului de Artă «Ioan Sima», am luat contact cu domeniul muzical, care mai târziu s-a dovedit a fi mediul prielnic dezvoltării mele. În 2018 am absolvit studiile de licență ale Academiei Naționale de Muzică «Gheorghe Dima», Cluj-Napoca, Facultatea Teoretică. Din dorința de și mai multă cunoaștere și aprofundare, am decis să urmez cursurile masterale ale aceleiași facultăți, pe care le-am finalizat anul acesta. Mă cuprinde o mare bucurie gândindu-mă că prima carte publicată este despre prof. dr. Ioan Chezan, cel care a înființat școala în care m-am format timp de doisprezece ani”.

La Editura Caiete Silvane, cu sprijinul Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj și al Primăriei comunei Năpradea, a apărut, în colecția Monografii, cartea dlui Aurel Medve, „Nume de locuri în comuna Năpradea”, cu o prefață de Florica Pop și o postfață de Mădălina-Ioana Rus.

Aurel Medve: „Cu toată bogăția materialului bibliografic studiat și valorificat, a consultării multor hărți (topografice, geologice, geomorfologice, geografice, turistice) și a unor vârstnici din satele comunei, nu putem emite pretenția că am adunat, în filele acestei cărți, absolut toate toponimele din cuprinsul comunei Năpradea. Este prima încercare de a grupa, între copertile unei

cărți, numele de locuri din cuprinsul comunei, dorindu-se și un act de aducere la lumină a unor lucrări de diplomă, în specialitatea filologie, elaborate de profesorii Alexandru Gâmbuluț și Lidia Botiș, născută Inceu, lucrări rămase necunoscute. Ne-am oprit și asupra unui număr mic de toponime care se află la marginea comunei Năpradea, în hotar cu comunele Băbeni, Letca, Valea Chioarului, pentru că ele prezintă interes și sunt utilizate frecvent de către locuitorii comunei”.

Caiete Silvane, revista și editura Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj, instituție a Consiliului Județean Sălaj.

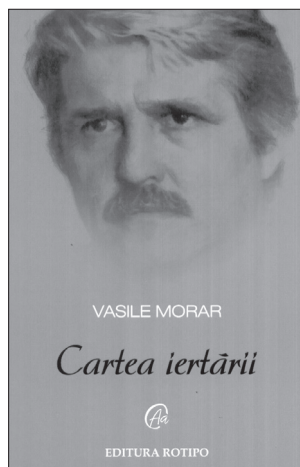
<http://www.culturasalaj.ro>

Cărți primite la redacție

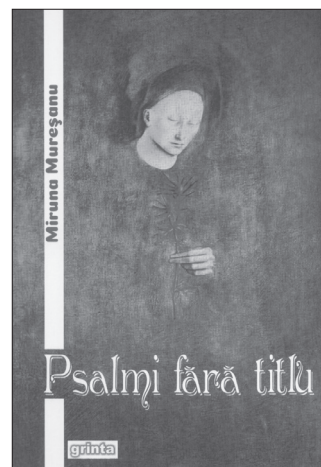
Mihaela MERAVEI
Prezumția de fericire
Saadet-i ebediye
Editura EX PONTO
Constanța, 2020

Vasile MORAR
Cartea iertării
Editura ROTIPO
Iași, 2020

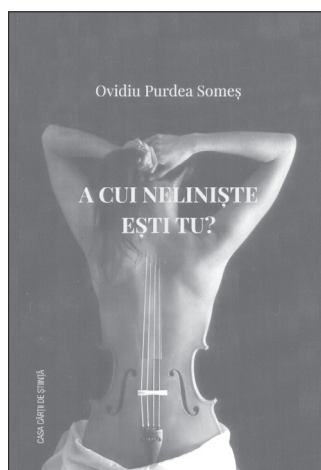
Minerva CHIRA
Polenul rugurilor
Editura
CASA CĂRȚII DE ȘTIINȚĂ
Cluj-Napoca, 2020

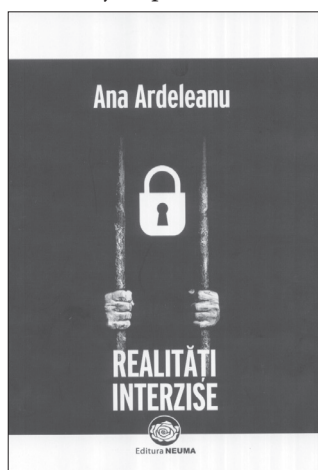
Miruna MUREȘANU
Psalmi fără titlu
Editura GRINTA
Cluj-Napoca, 2020

Nuța CRĂCIUN
Cerul din colivie
Editura COLORAMA
Cluj-Napoca, 2020

Ovidiu PURDEA SOMEȘ
A cui neliniște ești tu?
Editura
CASA CĂRȚII DE ȘTIINȚĂ
Cluj-Napoca, 2020

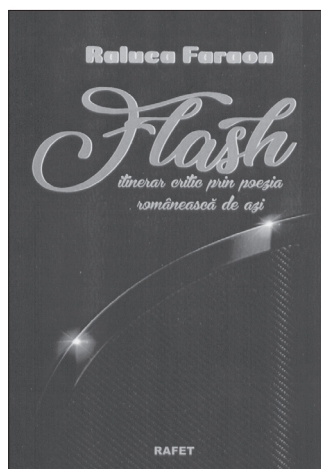
Ana ARDELEANU
Realități interzise
Editura
NEUMA
Apahida, 2020

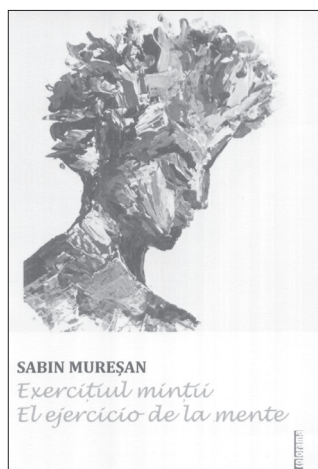
Ildiko ȘERBAN
Sarea din pustă
Editura
JUNIMEA
Iași, 2020

Rodica DRAGOMIR
Botezul firului de iarbă
Editura
ȘCOALA ARDELEANĂ
Cluj-Napoca, 2020

Raluca FARAON
Flash (itinerar critic prin poezia românească de azi)
Editura RAFET
Râmnicu Sărat, 2020

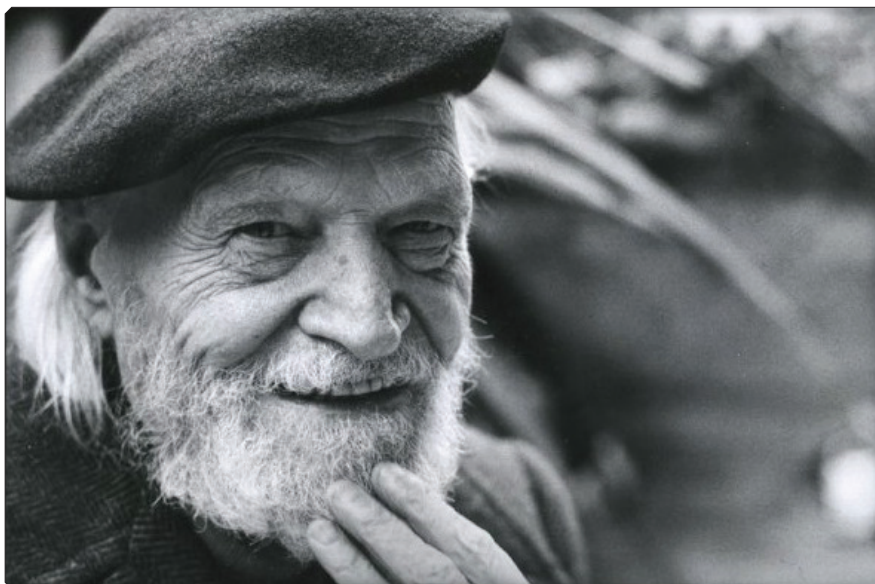
Sabin MUREȘAN
Exercițiul minții
El ejercicio de la mente
Editura COLORAMA
Cluj-Napoca, 2019

Felician POP
Adrian LUPESCU
Sposedaniile celor ferecați
Editura LIMES
Florești, Cluj, 2020

Giuseppe Ungaretti

(1888-1970)

Poet și eseist născut la Alexandria, în Egipt, din părinți italieni. Vede pentru prima oară Italia în 1912, când, părăsind Egiptul, se îndrepta spre Paris pentru studii superioare și mai ales pentru a face cunoștință cu cei mai importanți exponenți ai curentului artistic avangardist, de la Apollinaire, la Modigliani. Reprezintă ermetismul italian, scriind o lirică de mare interiorizare a sentimentelor. Titlurile volumelor sunt grăitoare pentru tematica operei sale: *Portul îngropat* (1916), *Bucuria naufragiilor* (1919), *Sentimentul timpului* (1936), *Moartea anotimpurilor* (1967).

Ultimele coruri pentru tărâmul făgăduinței (7)

Dacă o mână a ta ocolește nenorocirea,
Cu cealaltă descoperi
Că nu e totul decât ruină.

A supraviețui morții înseamnă a trăi?

Se opune destinului o mână a ta,
Dar cealaltă, vezi, repede te încredințează
Că poți prinde doar
Firimituri de amintiri.

(Traducere de Nicoleta Dabija, în vol. *O viață de om*, Editura Paralela 45, 2018)